

ТАРБИЯ 10

АСРОРИ БАХТ ВА МУВАФФАҚИЯТ

Китоби дарсӣ барои донишомӯзони синфи 10-уми мактабҳои
таълими миёнаи умумӣ

Вазорати таълими халқи Республикаи Ўзбекистон
ба нашр тавсия намудааст

Тошканд – 2021

УДК 373:17(075.3)
ББК 87.7я72
Т 27

Тарбия [Матн]: китоби дарсӣ барои синфи 10 / Н. Исмадова, З. Заманов, З. Исломов, Д. Раҳимҷонов, О. Маҳмудов, Д. Рӯзиева, С. Шермуҳаммедова, С. Аккулова, Н. Холмуҳамедова, З. Ҷабборовва.– Тошканд: Маркази таълими Республика, 2021. – 128 саҳ.

Муҳаррири масъул:

Дилшод Кенҷаев – номзади илмҳои таърих

Муқарризон:

<i>Ваҳоб Қўчқоров</i>	-	профессори Академияи байналмилалӣ исломии Ўзбекистон, доктори илмҳои сиёсӣ;
<i>Шерзодхон Маҳмудов</i>	-	ҷонишини директори Институти таърихи Академияи илмҳои Ҷумҳурии Ўзбекистон, номзади илмҳои таърих, дотсент;
<i>Отабек Базаров</i>	-	сардори шуъбаи Вазорати таълими олий ва миёнаи махсус, доктори фалсафа оид ба илмҳои фалсафа (PhD);
<i>Лилия Гайнутдинова</i>	-	директори маркази ташхиси Ҷумҳуриявии психологӣ ва педагогии роҳнамоии донишмӯзон ба касбу ҳунар;
<i>Ҳумоюн Рашидов</i>	-	ҷонишини сардори Вазорати маорифи халқ;
<i>Шоира Раупова</i>	-	омӯзгори “Мактаби миёнаи Зиё-зукко” НТМ;
<i>Моҳим Бобоева</i>	-	муаллими мактаби рақами 222 -и ноҳияи Мирзо Улуғбеки шаҳри Тошканд.

Дар асоси ҳулосаҳои кумитаи оид ба корҳои Динии назди Девони Вазирони Республикаи Ўзбекистон, Маркази маънавият ва маърифати Республика, иттиҳодияи Нависандагони Ўзбекистон ба нашр тайёр карда шудааст.

АЛОМАТҲОИ ШАРТӢ

Савол ва супоришҳои ғайолқунанда

Барои мулоҳиза

Ғайолияти эҷодӣ

Назаре ба таърих

Аз ҳазинаи маънавият

Оё медонед?

Ғайолияти мустақилона

Аз дарс сабақи эҷобӣ баровардан

Макети оригиналӣ ва консепсияи дизайнӣ аз ҷониби маркази таълими Республика коркард шудааст.

Аз ҳисоби маблағҳои бунёди мақсадноки китоби Республика чоп карда шудааст.

ISBN 978-9943-7520-3-0

© Т. Исмадова, З. Заманов ва диг.
© Маркази таълими Республика,
2021.

МУНДАРИҶА

БОБИ I. АРЗИШҲОИ ОИЛАВӢ

Мавзӯи 1. Ватан яктост	6
Мавзӯҳои 2-3. Оила – Ватан дар доҳили Ватан.	10
Мавзӯҳои 4-5. Оила – сутуни бахт	17
Мавзӯҳои 6-7. Вазифа ва ўҳдадорихои оилавӣ.	23
Мавзӯи 8. Манзилҳои бахт	31

БОБИ II. ИНСОН ВА ҶОМЕА

Мавзӯи 9. Маҳалла – гаҳвораи арзишҳо	38
Мавзӯи 10. Асосҳои маънавии ҷомеа	44
Мавзӯҳои 11-12. Дин ва маданият	50
Мавзӯҳои 13-14. Ғояҳои инсонпарварӣ дар динҳои дунё. ...	57
Мавзӯи 15. Мероси бузургтарин.	63

БОБИ III. ШАБАКАИ ИҶТИМОӢ: ИМКОНИЯТҲО ВА ТАҲДИДҲО

Мавзӯҳои 16-17. Ғояҳои вайронкор.	70
Мавзӯҳои 18-19. Маърифат бар муқобили ҷаҳолат.	76
Мавзӯи 20. Уқёнуси медиаи беҳатарӣ	83
Мавзӯи 21. Дар зери хабарҳои сохта чӣ ниҳон аст?	87

БОБИ IV. МЕҲНАТДӢСТӢ, СОҶИБКОРӢ ВА МАЛАКАҲОИ КАСБӢ

Мавзӯи 22. Пойдевори ҳаёти хушбахт.	92
Мавзӯҳои 23-24. Маданияти истеъмор ва соҳибкорӣ.	96
Мавзӯҳои 25-26. Асрори интиҳоби касб.	104
Мавзӯҳои 27-28. Аз омӯхтан бознаистед	111
Мавзӯҳои 29-30. Ирода.	119

ДОНИШОМЎЗИ ГИРОМӢ!

Ин ҷаҳон асосан туфайли маърифат ва тарбия зебо ва рангоранг аст. Тавассути чароғи тарбия дилҳо равшану хотирчамъ ва умр пурмазмун хоҳад гашт. Зеро агар илм ҳусни инсон бошад, тарбияи хуб либоси одоб ва зебу зинати он ба шумор меравад. Бузургони мо беҳуда нагуфтаанд, ки “Бача ширин, одобаш аз он ҳам ширинтар аст”.

Дар ҳақиқат тарбия ба табиати инсон ғазилати хос мебошад. Тавассути тарбияи хуб ва дониши амиқ шахс дар ҷомеа эҳтиром ва эътибори хоса пайдо мекунад. Ба эътимод ва мавқеъ соҳиб гардида, боигарии моддиву маънавӣ офарида, ба насли оянда мероси муносиб мегузорад.

Султони шоирон Алишер Навоӣ гуфтаанд:

Адаб омӯзу илм ҳосил кун,
Ба аҳли маъно худиро восил кун.

Яъне илмро тариқи одоб омӯз ва ба аҳли маърифат натиҷаи ҳосилкардаатро бо хулқи зебо намоён кун.

Дар ин бахши китоби дарсии “Тарбия” низ айнан дар бораи моҳияти пурмазмун ва боҳадаф гузаронидани умр рукн ва мавзӯҳо, саволу ҷавобҳои фаълкунанда ва супоришҳои ҷолиб оварда шудаанд. Ҳамчунин, бо панду ҳикматҳои тарбиявию маърифатии равшанфикрон ғанӣ гардонида шудааст.

Аҳамияти китоб пеш аз ҳама дар он аст, ки аксари мисол ва вазъиятҳо аз ҳаёти ҳамсолонатон гирифта шуда, барои мустаҳкам намудани донишу малақаҳои аз синфҳои поёнӣ гирифтаатон хизмат мекунад.

Донишомӯзи азиз!

Китоби мазкур дар ҷараёни босуръати ҷаҳонишавии ҳозир ҷиҳати тарбияи камолоти маънавии шумо, барои ба таҳдидҳои гуногун муборизаи беамон бурдан ба сифати ёрдамчи ва роҳнамои ҳаёти шуданаш умедвор ҳастем.

Ҷамоаи муаллифон

БОБИ I. АРЗИШҲОИ ОИЛАВӢ

МАВЗЌИ 1. ВАТАН ЯҚТОСТ

Савол ва супоришҳои ғаёлкунанда

1. Ҳангоми истифодаи калимаҳои “ягона” ва “танҳо” нисбат ба волидайн, бародарон ва хоҳарон шуморо чӣ гуна ҳиссиёт фаро мегирад?
2. Аз амну осоиштагӣ ва бахту саодати аъзои оилаатон чӣ қадар миннатдор ҳастед? Чаро? Дар фикри “Фарзандони неқбахт дар оилаи хушбахт ба воя мерасанд ва ҷомеа рушд мекунад” розӣ ҳастед?
3. Оё шумо барои модаратон ягон амали хайр анҷом диҳед, миннат мекунед? Дар бораи Ватан чӣ? Мисол оред. Чаро калимаҳои Модар ва Ватанро яққоя истифода бурдан мумкин аст?
4. Дар асоси ҷавобҳои қаблии худ кӯшиш кунед, ки фикри “Ватан яқтост”-ро шарҳ диҳед.
5. Чаро Ўзбекистонро “сарзамини биҳиштосо” меноманд? Фикри худро бо мисолҳо асоснок кунед.

Барои мулоҳиза

РАВНАҚИ СУЛОЛАҲО

Дар халқи мо мақоле ба гунаи “Ватан аз остона сар мешавад” вучуд дорад. Остона маънои хона, хонавода, оиларо дорад. Насли муайяни оила сулола аст. Аъзоёни сулола барои манфиати халқу кишвар хизмат намуда, дар байни мардум обрӯ пайдо мекунанд. Ин кор барои дигарон намуна аст.

Ҳеҷ як сулола наметавонад аз пеши худ ба мавқеи баланд ноил гардад. Барои ин, намояндаи дар байни халқу кишвар обрӯманди сулола бо тарзи зиндагии намунавӣ ва аъмоли неқаш интиҳоб мегардад ва наслҳои оянда ин анъанаро давом медиҳанд. Обрӯву нуфузи сулоларо нигоҳдоштан, ба расму анъанаҳои оилавӣ содиқ мондан ва насли навро тарбия кардан муҳим аст.

Ҷаъолияти эҷодӣ

1. Кӯшиш кунед, ки дар асоси матни пешниҳодшуда ба мафҳумҳои «Ватан», «Оила», «Сулола» таъриф диҳед.
2. Оё шумо ягон бор фикр кардаед, ки чаро пиронсолон аксар вақт мепурсанд: “Шумо писари кистед? Падару модари шумо кист? Оё шумо шаҷараи худ, бобою бибиатонро медонед?”
3. Қадом сулолаҳоро медонед, ки барои рушди ҷомеа хизмат кардаанд? Фикри худро асоснок кунед.

Аз хазинаи маънавият

То замоне ки Ватан ҳаст, инсон ҳеҷ гоҳ худро танҳо ҳис намекунад ва ишқи Ватан ва меҳри он мисли меҳри модар гарм ва тамомнашаванда аст.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Фикри доир ба меҳри ватандӯстӣ бахшидашударо, ки дар сутуни “Хазинаи маънавият” оварда шудааст, такмил диҳед.

2. Барои ҳифзи зарбулмасалҳои дар он калимаҳои модар, оила, Ватан истифода шуда, кӯшиш кунед. Чӣ қадари онҳоро дар хотир доред? Фаҳмонед, ки чаро ин зарбулмасалҳоро дар ёд доред.

3. Дар асоси расмҳои зерин ҳикмати “Оила – Ватан дар доҳили Ватан”-ро шарҳ диҳед.

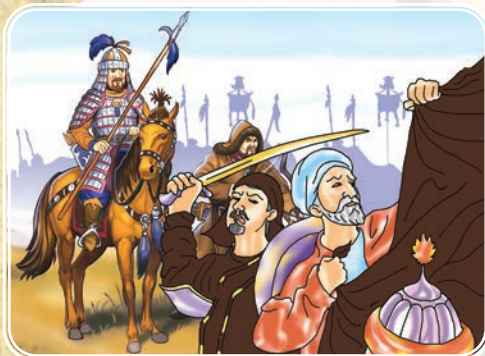
4. Дар асоси расмҳо калимаҳои ватандӯстӣ, масъулият ва ўҳдадориро шарҳ эзоҳ диҳед.

Боби I. Арзишҳои оилавӣ

Назаре ба таърих

Таърихи шуҷоат ва мардонагӣ

Вақте ки истилогарон ба Хоразм ҳучум карданд, Наҷмиддини Кубро шогирдонашро ҷамъ оварда гуфт: “Ин балои аз Машриқ хеста, Машриқу Мағрибро хароб мекунад ва онро хокистар месозад. Ҳар кӣ хоҳад ба зодгоҳи худ баргардад ва ҷони худро ҳифз кунад”.

Онҳо меҳостанд устои худро ҳамроҳашон баранд. Вале Шайх Наҷмиддини Кубро дар посух: “Ман дар ин ҷо хоҳам монд. Ё Ватан, ё марги бошараф!” меғӯяд.

Вақте ки муғулҳо вориди Гурганҷ шуданд, Шайх бо шогирдони худ ба ҷанг омода мешавад. Вай миёниро маҳкам баста, бағали худро аз санг пур мекунад ва ба дасташ найза гирифта ба пешвози душман мебарояд. Ӯ ба сӯи душман санг мепартофт ва чанде аз онҳоро бо найза ба замин меафтонд. Аммо дар охир тир омада қасаси синаи ӯро сӯрох кард.

Бино бар навиштаи Алишер Навоӣ Шайх Кабири ҳафтоду панҷсола ҳарчанд ҳис мекард, ки беҳол гашта, қувваташро аз даст дода истодааст, вале ҷангро давом медод. То нафаси охирин ӯ бо ҳашм парчами душманро саҳт ҷангол мекард.

Гуфта мешавад, ки пас аз марги ӯ даҳ нафар аз байни панҷаҳои маҳкам доштаи ӯ парчамро базӯр ҷудо кардаанд. Қаҳрамонӣ ва матонати Наҷмиддини Кубро душманро ҳам дар ҳайрат гузошт. Ин далерӣ барои наслҳо намунаи ибрат буд.

Фаъолияти эҷодӣ

Ба ҳамаи мо маълум аст, ки ватандӯстӣ асоси маънавии ҳаёти ҳар як давлат маҳсуб ёфта, ҳамчун муҳимтарин қувваи сафарбаркунанда барои рушди ҳамаҷонибаи ҷомеа зоҳир мешавад.

Шавкат Мирзиёев

1. Фикри дар боло зикр шуда, бо матни «Таърихи шуҷоат ва мардонагӣ» чӣ гуна вобастагӣ дорад?
2. Зери суҳанони барои пешрафти ҷомеа “асосҳои маънавӣ”-и он бояд мустаҳкам бошад, чиро фаҳмидед?

Назаре ба таърих

Тавсиф кардани чунин эҳсосот душвор аст

Моҳи августи соли 2016. Ман ва оилаам бозиҳои XXXI тобистонаи олимпӣ, ки дар Рио-де-Жанейрои Бразилия баргузор шуда истода буд, тамошо мекардем. Ҳамватани мо Фазлиддин Ғоибназаров, ки 64 кило вазн дорад, бо Лоренцо Коллазо Сотомаяр аз Озарбойҷон сабқати бокс мекард. Қаду қомати Фазлиддин нисбат ба рақибаш хеле пасттар буд, ки аз ин ҷиҳат ҳамаи мо хавотир будем. Ҳоло давраи охири сабқат ҳам ба охир расид. Ғолиб эълон карда шуд. Фазлиддин ба болои минбар баромад. Мо – бо аҳли оила ҳама хушҳол ба экрани телевизор менигаристем. Суруди миллӣ иҷро карда мешуд. Он вақт бародарам Муҳаммадамин, ки дар синфи 2 меҳонд, аз ҷо бархост ва ба ҳамаи мо эътироз кард:

“Дар ҳоле ки тамоми ҷаҳон гимни моро навохта истодааст, чаро шумо ҷой нӯшида телевизор тамошо карда нишастед? Аз ҷой бархезед!” гӯён овози телевизорро баланд кард.

Мо ҳама бархоста, дастҳоямонро ба синаи худ гузошта, гимнро месурудем. Вақте ки гимн хотима ёфт, аз чашмони мо ашк ҷорӣ шуд ... Дар чашмонам ашк ҳалқа заду лабонам пичирросзанон: “Диёре, ки оламо маҳлиё кардааст” гӯён аз таҳти дил меғуфтам. Тавсифи ин эҳсосот душвор аст.

Ирода Обидова, ғолиб дар

“Озмуни иншо дар таърихи навини Ўзбекистон” дар соли 2017

Аз дарс сабақи эҷобӣ баровардан

1. Лавҳаи дар рамзи QR додашударо бодиққат тамошо кунед. Ҳангоми шунидани гимни кишварамон аз дилатон ҷӣ меғузарад? Агар шумо ба ҷои Муҳаммадамин мешудед, ҷӣ кор мекардед? Оё шумо дархости ўро иҷро мекардед? Чаро?

2. Кадом омилҳои таҷовузкори хориҷӣ метавонад ба кишвари мо таҳдид кунад?

3. Аҳамияти амну осоиштагии оила дар рушди кишвар ҷӣ гуна аст? Фикри худро асоснок кунед.

4. Ба гурӯҳҳо тақсим шуда, дар мавзӯи “Ватан аз остона сар мешавад” лоиҳа омода кунед. Лоиҳаро зери рубрикаи “Асарҳои таърихӣ доир ба Ўзбекистон”, “Ҷуғрофиёи Ўзбекистон”, “Шаҳрҳои қадимаи Ўзбекистон”, “Филмҳо доир ба Ўзбекистон” ва “Қаҳрамонҳои Ўзбекистон” омода карда, тақдирот созед.

МАВЗЎҲОИ 2-3. ОИЛА – ВАТАН ДАР ДОХИЛИ ВАТАН

Савол ва супоришҳои фаъолкунанда

1. Оилаи хушбахтро чӣ гуна тасаввур мекунед? Киҳо оилаи хушбахтро ба вучуд меорад?
2. Меъёрҳои оилаи хушбахт кадомҳоянд?
3. Мафҳуми «Оила – меҳр – макони тақдир» -ро тавсиф кунед.
4. Нақши анъанаҳои миллӣ дар ташаккули оилаи хушбахт чӣ гуна аст?

Барои мулоҳиза

Саодат ва шӯҳрати ҳар миллат, албатта, ба интизоми дохилӣ ва ҳамҷиҳати халқи он вобастагӣ дорад... Дар кучое, ки муносибатҳои оилавӣ бар интизоми мустаҳкам асос ёбад, кишвар ва миллат низ ҳамон қадар қудратманд ва устувор мегардад.

Масъалаи оила ва фарзанд, муаммои шахсии мард ё зан нест. Фарзанд на танҳо давоми зиндагии волидайн, балки халқии занҷирест, ки истеъдод, обрӯ ва эътибори миллатро муайян мекунад. Миллат ин Ватан, қалби кишвар аст.

Абдурауф Фитрат, "Оила ё тартиботи идоракунии оила".

1. Маърифатпарвар Абдурауфи Фитрат зери мафҳуми «интизоми дохилӣ ва ҳамҷиҳатӣ» чиро дар назар дошт?
2. Андешаи худро дар бораи нақши истеъдод ва масъулият дар оила, нуфуз ва рушди кишвар баён кунед.

Назаре ба таърих

Тарбияи шоҳзодагони Темуриён асосан ба дӯши модаркалони онҳо буд. Аз ҷумла, Сароймулкхоним бо тарбияи Шохрух Мирзо, Муҳаммад Султон, Халил Султон, Мирзо Улуғбек машғул буд.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Нақши бобою бибӣ дар ташаккули маънавият, ҷаҳонбинӣ, ҳаёлот ва эътиқоди инсон чӣ гуна аст?
2. Фикри «қоидаҳои нонавишта дар оила дар тӯли асрҳо аз насл ба насл мегузарад»-ро чӣ гуна шарҳ медиҳед?
3. Дар оилаи шумо кадом анъанаҳо мавҷуданд?

Барои мулоҳиза

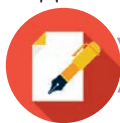
“Оё хӯрокро кашем мешавад?”**Воқеаи 1:**

“Оё хӯрокро кашем мешавад?” – овози янгаи Дилбар аз ошхона баромад. Модарчон, “Бобоям ҳанӯз ба сари дастархон наомадааст”, – ҷавоб дод Муродчон. Ҳама гирди дастархон ҷамъ шуданд ва ошро кашиданд. Бобои Муродчон гуфт: “Биёед, бигиред, ман сар кардам ...”

Фаъолияти эҷодӣ

Оё шумо бо вазъияти ин ҳикоя ошно ҳастед? Оё вазъияти дар боло зикршударо анъанаи оилавӣ номидан мумкин аст? Чунин ҳолатҳо ба ташаккули маънавияти инсон чӣ гуна таъсир мерасонанд? Ҳар яки мо дар зиндагӣ масъулиятҳои иҷтимоии худро дорем. Вазифаҳои иҷтимоии падару модар ва фарзандон аз ҷиҳати иборат аст? Боз кадом ҳолатҳоро барои исботи андешаҳои худ мисол овардан мумкин аст?

Барои мулоҳиза

“Чунин ҳолатҳо на дар телефон, балки дар хона ҳал мешаванд!”**Воқеаи 2:**

Нодир донишҷӯи курси 2-юми донишгоҳ аст. Ҳамсинфонаш меҳос-танд ба Самарқанду Бухоро сафар кунанд. Рӯйхати иштироккунандагон тартиб дода шуд.

– Нодир, чаро намеравӣ? Магар дар рӯйхат нестӣ? – пурсиданд ҳамсинфонаш.

Нодир:

– Ман аз волидонам иҷозат пурсам. Ман ҳоло аз нақшаҳои онҳо барои рӯзҳои шанбе – якшанбе огоҳ нестам. Ҷавобамро пагоҳ ба шумо мегӯям.

“Ўҳў!” Телефон карда пурс! – бо ҳашму ғазаб гуфтанд рафиқон.

– Чунин ҳолатҳо дар телефон не, балки дар хона ҳал мешавад! – гуфт Нодир.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Чаро ҳикоя таҳти унвони **“Чунин ҳолатҳо на дар телефон, балки дар хона ҳал мешаванд!”** номгузорӣ шудааст? Агар шумо ба ҷои Нодир мешудед, чӣ кор мекардед?

2. Агар дӯстонатон ба шумо чунин таклиф пешниҳод мекарданд, оё шумо “Ман аз оила иҷозат мебардам. Нақшаҳои онҳо барои имрӯз чист ва баъд ҷавобашро ба шумо мегӯям” ҷавоб мегуфтед? Дар зери ҷавоби шумо кадом анъанаҳо меистад? 4 то далел биёред.

Барои мулоҳиза

“Дар маҳалла дув – дув гап”

Воқеаи 3.

Холаи Меҳрӣ меҳмонеро, ки ба ҳавлӣ даромад, гарму чӯшон пешвоз гирифт.

– Писаратон Азимҷон ба шумо салом гуфтанд, – гуфт духтари меҳмон ва сипас илова кард:

– Писаратон инро ногаҳонӣ навиштааст.

– “Бале, ман ва ҳамсоиям танҳо дар ин бора сӯҳбат мекардем”.

– “Писари шумо оиладор шуданд ...”

– “Чӣ?”

Холаи Меҳрӣ тугмаи куртаашро кушод, чашмонаш қариб, ки аз косахонааш баромад, беҳаловат шуд, бо овози ларзону суръати баланд гуфт:

– Зан гирифт? ... Нафаси ман бармегардад, дунё танг мешавад. Ман чунин фарзанд надорам... Оё ӯ зан гирифт? Ба кучо барад бурдан гирад, ман ба ӯ дар хонаи худ қой намедиҳам...

Меҳмон чизу чораашро чамъ карда, барои рафтан омода шуд.

“Шумо ба кучо?” – гуфт ҳайратзада холаи Меҳрӣ. “Ман ҳам ба шумо дарди сар нашавам, бе ман ҳам ғаматон бисёр аст” дар ҷавоб гуфт ӯ.

“Дар ҳамин вақт шумо ҳам маро тарк мекунед?” – нороҳат шуд, холаи Меҳрӣ.

Маҳалла чӣ мегӯяд? Духтари таги чашм карда доштам, якеи он Сайёра, дигаре меъморе буд, ки расмҳои биноҳои баландро кашидааст...

Фаъолияти эҷодӣ

1. Дар се воқеаи дар боло овардашуда кадом арзишҳои оилавӣ, урфу одатҳо акс ёфтаанд? Кадоме аз арзишҳо ё анъанаҳои онҳо ба шумо писанд омад?

2. Оё писари холаи Меҳрӣ дар филми “Дар маҳалла дув – дув гап” хато кардааст? Андешаи худро асоснок кунед.

3. Барои нигоҳ доштани арзишҳои оилавӣ чун оила барпо кардан, эҳтироми калонсолон, эҳтироми хурдсолон чӣ бояд кард?

4. Фаҳмонед, ки таъсири арзишҳои оилавӣ ба инкишофи одамони ба навигарӣ кӯшиш кунанда, ҷисмонан бақувват, иродаи қавӣ дошта чӣ гуна аст? Фикри худро бо мисолҳо шарҳ диҳед.

Аз хазинаи маънавият

Он амали хайре, ки барои оилаи худ кардаед, аз Ватани худ дарег надоред, бигзор аз он оилаатон ва ҳам ҷомеаи шумо баҳра барад.

Барои мулоҳиза

Аз Луқмони Ҳаким пурсидаанд, ки “чаро ба писарат ин қадар насихат мекуни?”. Ӯ дар ҷавоб гуфт: “Пиронсолоне, ки ба ҷавонон дастур медиҳанд, шабеҳи боғбон аст, ки ниҳол парвариш мекунад. Ӯ гоҳ – гоҳ шоҳаҳои зиёдати ниҳолхоро бурида, алафҳои бегонаи дар гирду атрофашон бударо тоза мекунад.

Хулоса, барои серҳосил шуда ривоч ёфтани ҳаммаи қуввати худро сарф мекунад. Агар ҳамин хел кунад, ниҳол хуб мерӯяд ва мешукуфад. Вақте ки он ба ҳосил медарояд, мева мисли асал ширин мешавад. Вагарна, агар боғбон бепарво бошад ва шоҳаҳои зиёдати набурад, ниҳолҳо баланд мешаванд ва ҳосили хуб намедиҳанд. Дар натиҷа аз чунин навниҳол ба боғбон ғоида намерасад”.

Фаъолияти эҷодӣ

Оё боғбон заминро кишт, ниҳолро дар сатҳи зарурӣ парвариш накарда, ҳосили хуб ба даст оварда метавонад? Агар дарахтро нигоҳубин накунад, оқибат чӣ мешавад? Ин матнро вобаста бо кӯдак, оила ва ҷомеа шарҳ диҳед.

Барои мулоҳиза

Ба қадри меҳнати худ расед!

Мо ҳамеша дар хона даҳ ё понздаҳ гӯсфанд доштем. Ҳар сол то фаро расидани зимистон мо гӯсфандони худро ба назди чӯпон ба дашту биёбон мефириستم. Як рӯз чӯпонамон хабар фиристонданд, ки гӯсфанди мо ду баррадор шудааст ва мо бояд онҳоро ба хона барем.

Ҳангоми ба мошини калон овардан яке аз барраҳо пояшро шикаст. Ман чӯбро бо ресмон ба пояш баста, як моҳ ўро нигоҳубин кардам. Рӯзе аз рӯзҳо шӯхиомезона хостам барраро аз чӯйе, ки аз назди хонаи мо мегузашт, гузаронам.

Боби I. Арзишҳои оилавӣ

Аммо “таҷриба” -и ман ғоида накард: баррача дар миёни қубур маҳкам монд. Барои раҳо кардани он хеле кӯшиш кардам. Дар ин лаҳза оби хандак баланд шуда, баррача зери об монд.

Ман ҳеҷ гоҳ он лаҳзаро фаромӯш намекунам: падарам маро саҳт танбеҳ дод.

Пас аз як ҳафта падарам маро ҷеғ зада чунин гуфт: “Писарам, ман туро барои маҷрӯҳ кардани баррача не, балки барои қадр накардани меҳнатат ҷазо додам. Чунки ту ба он баррача меҳр дода нигоҳубин кардӣ, пойҳои шикастаашро даво кардӣ, аммо баъд натиҷаи меҳнататро бо дасти худ яксон кардӣ. Ҳеҷ гоҳ бори дигар дар ҳаёти худ ин корро такрор накун!

Фаъолияти эҷодӣ

1. Барои чӣ дар оила меҳр дар ҷои аввал меистад?
2. Ҷавоби худро бо фикри “Чунки ту ба он баррача меҳр дода нигоҳубин кардӣ, пойҳои шикастаашро даво кардӣ, аммо баъд натиҷаи меҳнататро бо дасти худ яксон кардӣ” алоқаманд кунед.
3. Шумо ба сифати аъзои оила чӣ кор бояд кунед, то бахт дар оилаи шумо дар ҷои аввал бошад?

Оё медонед?

Ба амал татбиқ кардани ҳуқуқҳои шахсӣ ва иҷрои ўҳдадорихои аъзои оила набояд ба ҳуқуқ, озодиҳо ва манфиатҳои қонунии аъзоёни дигари оила ва дигарон ҳалал расонад.

Республикаи Ўзбекистон, кодекси Оила, моддаи 10.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Дар матни зерин мафҳумҳои “файзу баракат”, “ибрат”, “тарбия”, “фаровонӣ”, “шоду хуррамӣ”-ро шарҳу тавзеҳ диҳед.
2. Зери ибораи “Фарзанд вориси тарбияи зебо” чиро мефаҳмед? Шумо дар ин замина соҳиби чӣ гуна мерос ҳастед?

ОИЛАИ ОСОИШТА – ТАКЯГОҲИ ҚОМЕА

Дар оила падар рамзи файзу баракат, тимсоли ибрат, модар – сарчашмаи меҳру муҳаббат, манбаи тарбия ва фарзанд вориси тарбияи зебо аст. Дар оила ҳузури бобову момои нуронӣ боиси фаровонӣ, шодиву хурсандӣ ва устувории эҳтироми ҳамдигарӣ мегардад. Дар чунин муҳит кӯдаке, ки ба воя мерасад, тарбияи муносиб хоҳад гирифт. Камоли оилаҳо дар ривочу равнақи қомеа саҳми арзанда мегузорад.

Аз ҳазинаи маънавият

Агар шумо ба фалокат дучор шудан нахоҳед, мағрур ва мутаккабир нашавед. Агар хорию зорино нахоҳед, тамаъ накунад. Агар пушаймон шудан нахоҳед, аввал бо одамони ботаҷриба машварат намуда, сипас ба кор шурӯъ кунед. Агар хоҳед, ки ҳама шуморо дӯст доранд, феълӣ атворатонро ислоҳ кунед ва хушмуомила бошед. Агар хоҳед, ки обрӯ, иззат ва эҳтиром ба даст оред, ҳалолкор, ростгӯ бошед ва аз тӯҳмат, ғайбат канораҷӯӣ кунед. Агар шумо нороҳат бошед, дар коратон ноком шавед, ғамгин бошед, гиря накунад, сабр кунед ...

Фаъолияти эҷодӣ

1. Ақидаи зерини Абдурауфи Фитратро таҳлил кунед ва нисбати он муносибати хешро баён кунед:

“Кӯдакон аз муҳит тарбияи ахлоқӣ мегиранд, ба ибораи дигар гӯем, кӯдакон ба об шабоҳат доранд, ҳамоно тавре ки об шакли зарфро ба худ мегирад, кӯдакон низ одобу ахлоқи муҳитро қабул мекунанд”.

2. Агар ба шумо вазифаи таъмини хушбахтӣ ва некӯаҳволии оилаи шумо дода мешуд, шумо чӣ кор мекардед? Фикри худро дар шакли хаттӣ баён кунед.

Сари худро намо бар ӯ фидояш,
Бикун қурбон вучудатро барояш.
Шабу рӯз нур бахшад, гоҳу ногоҳ
Яке Хуршед донӣ, дигаре Моҳ.
Ба ду дунёи худ хоҳӣ фазоро,
Бикун ҳосил зи ин ҳар ду ризоро.

Алишер Навоӣ

Боби I. Арзишҳои оилавӣ

Барои мулоҳиза

Ҳамсоя

Лутфияхон аз рӯи зарурат аз яке ҳамкасбаш қарз гирифт. Баъд аз андешаи зиёд ба фурӯхтани дастпонае, ки шавҳараш дар тӯй ба ӯ тӯҳфа карда буд, қарор кард. Дастпонаро ба назди ҳамсояаш Фарида апа бурда фурӯхтани шуд. Фарида апа бо ҳамсояаш Лазизахон, ки ҳамсои рӯбарӯяш буд, сӯҳбат мекард. Ҳар ду ҳамсои Лутфияхон ҳам аз оилаҳои сарватманд буданд. Ӯ фикр мекард, ки дастпонашро якешон нагиранд, албатта, дигарашон хоҳанд гирифт.

– Чаро шумо меҳахед, дастпонаи худро фурӯшед? – таъҷубангез пурсид яке аз ҳамсояаш.

– Ман каме қарз дорам, бояд онро пардохт кунам – ҷавоб дод, Лутфияхон ба замин нигариста.

– Бисёр фикр накунад, ҳамсоя – гуфта ба ӯ таскин бахшид ҳамсояаш Фарида апа. Шумо дастпонаатонро нафурӯшед, ман каме пасандоз дорам, онро ба шумо медиҳам. Кай, ки имконатон пайдо шуд, онро бармегардонед. Агар ба баргардонидан душворӣ кашед, фикр накунад, ки ин қарз аст, зеро гуфтаанд: “Ҳамсоягӣ ҳазорсола аст” – гуфт, Фарида апа. Лазизахон аз ин кори Фарида изҳори норозигӣ карда, ҳашмгин шуд, аммо нигоҳи тези Фарида апа ӯро аз фикр қардан бозмедошт. Лутфияхон миннатдории худро пинҳон карда натавониста, ашк аз чашмонаш ҷорӣ шуд.

1. Ба фикри шумо, чаро Лутфияхон меҳост дастпонаи худро ба ҳамсояаш фурӯшад?

2. Таъкиди Фарида апа “Ҳамсоягӣ ҳазорсола аст” – ро чӣ гуна шарҳ медиҳед?

3. Лазизахон аз чӣ норозӣ шуд. Муносибати Лазизахонро бо ҳамсояаш чӣ гуна арзёбӣ мекунад?

Аз ҳазинаи маънавият

Агар суҳанони волидайнатон ба шумо писанд наояд, онҳоро озор надиҳед, ба онҳо суҳанони бад нагӯед ва беэҳтиромӣ накунад. Онҳо касоне ҳастанд, ки ҳангоми бемор буданатон бештар аз шумо ғам меҳӯранд ва маҳзун мегарданд. Агар каме дер монед, бесаброна интизоратон мешаванд ва вақте баргаштед аз диданатон шодӣ мекунанд. Дар назди онҳо суҳанони бад нагӯед. Дар оянда бузург шуда соҳиби оила гардед ҳам, барои онҳо ҳоло ҳам ҳамон кӯдаки хурдсол хоҳед буд.

Аз дарс сабақи эҷобӣ баровардан

1. Бо дӯсти худ дар мавзӯи “Оилаи ман, маҳаллаи ман, Ватани ман дар тақдири ман” мусоҳиба кунед. Бо ҳамсолони худ бо саволҳои “Агар соҳиби оила гардед...”, “Агар сардори маҳалла бошед...”, “Агар ҳоким бошед...” муроҷиат кунед.

2. Ояндаи 10 сол баъдии маҳаллаеро, ки шумо дар он зиндагӣ мекунад, тасаввур кунед. Ояндаи маҳалларо тавсиф кунед.

МАВЗЎЪҲОИ 4-5. ОИЛА – СУТУНИ БАХТ

Савол ва супоришҳои фаълқунанда

1. Шумо бо аҳли оилаи худ чӣ гуна муносибат мекунед?
2. Шумо нисбат ба фикри “Маданияти нутқ нахуст дар оила ташаккул ва инкишоф меёбад” чӣ гуна назар доред? Фикри худро асоснок кунед.
3. Шахси хушбахт гуфта, киро тасаввур мекунед? Чӣ гуна одамонро метавон хушбахт номид?
4. Чаро ҳама бахтро ба таври гуногун мефаҳманд. Барои хушбахт будан чӣ бояд кард?

Барои мулоҳиза

Дар ҳайрат афтодани меҳмони хориҷӣ

Ман дар Донишгоҳи забонҳои хориҷӣ таҳсил мекардам. Бо забони ўзбекӣ озодона ва зебову равон сухан кардани меҳмони хориҷие маро ба ҳайрат гузошт. Ҳангоме ки меҳмон анъанаҳои мардуми ўзбекро меомўхт, ман ўро ба хона даъват намудам.

Меҳмон:

– Ман нафаҳмида истодаам. Мисли анъанаҳои мо дар оилаи шумо ҳам падар ба фарзанд як хел ном мегузоштааст-а?

– Чаро ин тавр мегўед?

– Ҳозир модаратон падаратонро Мурод, гўён чеғ заданд-ку?!

– Магар номи шумо ҳам Мурод нест?.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Шумо чӣ гуна фикр мекунед? Оё номи падару писар якхел аст? Муродчон чӣ ҷавоб додааст?
2. Дар замири он кадом арзиш ё анъана мавҷуд буданаш мумкин?

Аз ҳазинаи маънавият

«Ба падару модарат гўш деҳ, суханони онҳоро қадр намо. Вақте ки сарватат афзун шавад, мағрур машав».

Маҳмуди Қошғарӣ

Барои мулоҳиза

БА ХОНАДОН АРЎС ОМАД

– Гулшан, духтарам падарат омаданд, оё берун баромада, ўро пешвоз намегири?

– “Модар, ман дар ҳамин ҷо ҳастам-ку!”

Модар ба духтараш маънидорона нигариста:

Э, ту дар ҳамин ҷо будӣ? Ман туро надида мондиам.

Арӯс, ки ба хонадон омаданаширо ҳоло як ҳафта нашуда буд, давида берун рафту...:

“Ассалому алайкум, падарҷон, нағз омадед?” гуфт:

Арӯс ҳавлиро рӯфта истодааст. Модар:

– Духтарам Гулшан, берун баромада, ҳавлиро тоза кун.

“Вой, Модар.”

Сухани Гулшанро модараш боз бурида:

– Ту ҳавлиро аз боло ба поён ҷорӯб кун, ҳавлиро одатан ба сӯи дари кӯча нигоҳ карда мерӯбанд.

Рӯзи дигар арӯс ба гуфтаи модараш амал карда, ба тоза кардани ҳавлӣ шурӯъ кард. ..

Фаъолияти эҷодӣ

Оё шумо шоҳиди чунин воқеаҳо шудаед?

Чаро модари Гулшан ба духтараш танбеҳ дод?

Аз ин танбеҳ арӯс чӣ хулоса баровард?

Дар замири чунин рафтор кадом арзишҳо ниҳон шудаанд?

Фикри худро бо алоқамандӣ ба мақоли халқӣ фаҳмонед.

Барои мулоҳиза

Меҳмони нав

Бобо кӯдакро навозишкунон ба дуо гуфтан шурӯъ кард: “Бигзор писари ҷасурам калон шавад. Бигзор такагоҳи падараш бошад”.

Зарифа, ки ин суханонро мешунид, гуфт: – Бобо, шумо ҳам маро қаҳрамон намегӯед?

– Вой, духтари ширинам, духтари сафедрӯякам, ту духтари меҳрубонам ҳастӣ, – гӯён ба навозиш оғоз кард бобояш.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Дар оилаи шумо калонсолон бо духтарон ва писарон чӣ гуна муносибат мекунанд?

2. Чаро бо духтарон “меҳрубонам” гӯён муроҷиат мекунанд?

3. Тарбияро дар оилаҳое, ки асоси рушди ҷомеа мебошанд, чӣ гуна бояд ташкил кард?

Аз хазинаи маънавият

Эй фарзанд! Ҳангоми муошират бо одамон тавре рафтор кун, ки ба ин нигоҳ карда, ақлу заковат, фаҳму фаросат ва дар кадом оила тарбия ёфтани туро эътироф кунанд. Забон гарчанде аз ҳама аъзои хурди инсон аст, аммо аз чиҳати масъулият ва вазифа ба эътибори калон сазовор мебошад. Онро бояд танҳо барои суханони хуб истифода кард ва аз гуфтани суханони қабеҳ худдорӣ намуд. Аз ин хотир, танҳо дар бораи чизҳои хуб сухан кун ва ё хомӯширо одат намо!

Фаъолияти эҷодӣ

1. Дар асоси матни болоӣ эссе нависед.
2. Барои ташаккул ёфтани маданияти дурусти муошират дар оила саҳм ва таъсири аъзоёни оила чӣ гуна бояд бошад? Дар мисоли оилаи худ шарҳ диҳед.
3. Чӣ гуна вазифаи масъулиятноки забон мавҷуд аст? Шумо ба ин масъулият чӣ назар доред?
4. Фарз мекунем, ки як ҳамсинфатон шуморо бо суханҳои қабеҳ хафа карда, озор медиҳад, шумо дар ин ҳолат чӣ гуна муносибат мекунад? Фикри худро асоснок кунед.

Барои мулоҳиза

Дар охирҳои соли 1890 як ширкати электрикии Дефтройт ба маблағи дар як ҳафта ба арзиши 11\$ як ҷавонро ба кор қабул кард. Вай дар як рӯз 10 соат кор мекард. Пас аз баргаштан аз кор ба хона, то саҳар дар анбор барои ихтирои муҳаррики нави кӯшиш мекард. Падараш аз хусуси вақти худро беҳуда сарф кардани ӯ ва ҳамсоияҳо бошад, аз девои шудани ӯ овозаҳо паҳн мекунанд.

Ҳама ба ҷуз занаш ба кӯшишҳои ӯ шубҳа мекарданд.

Танҳо занаш ба ғояи ӯ бовар кард.

Дар давоми таҷрибаҳои чандсоаташ шабона занаш ҷароғи керосиниро гирифта, ба ӯ кӯмак мекард.

Дастони зан аз ҳавои сард кабуд гардида, пойҳояш карахт шуда монанд ҳам, дандон ба дандон гузошта, дар ҳама ҳолат ҳам аз пеши ӯ намерафт.

Боби I. Арзишҳои оилавӣ

Солҳо гузаштанд. Боре аз анбор садои ғайриоддӣ баланд шуд. Ҳамсояхо, ки дар аробаи беасп девона ва ҳамсараш саворшударо диданд, ба ҳайрат афтоданд. Ин Ҳенри Форд ва ҳамсараш буданд.

Пас аз чанд сол, рӯзноманигор аз Ҳенри Форди пиронсол ва зани ӯ пурсид: “Агар шумо дубора таваллуд мешудед, кӣ шудан меҳостед?” Ҳенри Форд табассум кард ва осонакак ҷавоб дод: “Новобаста аз он ки ман кӣ ҳастам ва дар куҷо таваллуд шавам ҳам, ҳамсарам бо ман бошад”.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Аз кӯдакӣ то ба камол расидан чиро аз худ намудан муҳим аст?
2. Шумо дар бораи ҷавоби Ҳенри Форд чӣ гуфта метавонед?
3. Шумо хушбахтиро чӣ гуна мефаҳмед? Чаро?
4. Гуфтугӯ ва гӯш кардан низ ҷузъи муҳимтарин омили маданияти муошират аст. Дар ин бора Юсуф Хос Ҳоҷиб: “Шӯҳиомез суҳан кунӣ ҳам, бо андеша суҳан кун”, донишманди дигар: “Ба тавре суҳан гӯед, ки суҳанони шумо ба андозаи гавҳар арзиш дошта бошад, чунон шукр кунед, ки он ба дурру марворид мубаддал шавад” гуфтаанд.

Зери ҳикмати “Шӯҳиомез суҳан кунӣ ҳам, бо андеша суҳан кун” чӣ гуна маъно ниҳон аст? Ба фикри шумо, одам то чӣ андоза дуруст фикр карда метавонад? Фикри худро асоснок кунед.

Барои чӣ суҳанони инсон ба марворид монанд карда шудааст? Суҳанро боз бо кадом ганҷҳои дигар монанд кардан мумкин аст?

Фаъолияти эҷодӣ

Бобоям ҳамеша мегуфтанд: “Набераи азизам, вақте ки бо касе муошират мекунӣ, ҳеҷ гоҳ дағалона ҳарф назан ва сухани ўро манъ нақун. Рафтори хуби инсон бо хоксорӣ, ширинӣ ва самимияти ўчен карда мешавад. Одами соҳиби чунин сифатҳо шахси равшанфикр аст”.

1. Фарқи байни шахси соҳибмаърифат ва одамони дорои маданияти муошират дар чист? Фикри худро асоснок кунед.

2. Ашхоси аз маданияти муошират дур аз чӣ гуна хусусият бебаҳра мекунанд?

3. Кӯшиш кунед, ки таъбирҳои “маданияти сухан гуфтан, гӯш кардан ва фаҳмидан”-ро шарҳ диҳед.

Барои мулоҳиза

Се ҳикоя дар бораи модар

Марди тақрибан чилсола ба идораи маҳалла омад. Раиси маҳалла нороҳатии ўро ҳис карда пурсид:

- Чӣ шуд? пурсид аз ў.
- “Мо пиразанро аз даст додем!”
- “Қадам пиразан?”
- “Модарамро ...” ҷавоб дод мард.

Бо кори муҳим назди муаллимам рафтам. Вақти хӯроки нисфирӯзӣ буд. “Шумо шинед, ман ҳозир меоям” гуфт ў ва ба дарун даромада рафт. Ба дохил овози касеро навозишкунон хӯрок хӯронданастро шунида мондам. Ҳа, маро интизор карда, бо наберааш сӯҳбат карда истодааст, гӯён каме нороҳат шудам.

“Модарҷони азизам, боз як қошуқ бихӯред, лутфан, ба шумо кӯмак кунам. ...”, гуфтани ўро нохост шунида мондам. Маълум шуд, ки модари устоди ман аз ҳаштод гузаштааст ва чанде пеш аз сактаи мағзӣ сар сиҳат шуда будааст.

Дар саҳни мактаб духтарчаи синфи 10 бо телефон касеро сарзаниш мекард.

- Маро ба ҳоли худ мегузорӣ, ё не? – аз телефон овози зане баромад.
- Шумо маро мефаҳмед? Имрӯз ман бо дугонаҳоям дар қаҳвахонае нишастаем, ба ман пул лозим аст. Вақте ки пул пурсам, шумо ҳамеша пул

Боби I. Арзишҳои оилавӣ

надорам меғӯед... Ман аз шумо хафаам. –гуфта, духтар гӯшаки телефонро монд.

Дугонаи дар паҳлӯяш буда, ба ӯ нигариста, гиря карда фиристод.

“Ҳа, чӣ шуд?” Чаро гиря мекуни? –пурсид духтар.

– Модарамро ба ёд овардам.

– Ба модарат чӣ шуд? – пурсид аз дугонааш.

“Вафот кардаанд... Шумо хеле хушбахт ҳастед”. Ба қадри хушбахтӣ расед!

Фаъолияти эҷодӣ

1. Аз ҳикояҳои овардашуда чӣ хулоса баровардед?
2. Агар шоҳиди воқеаҳои яқин ва сеюм мешудед, чӣ кор мекардед?
3. Бори охир кай ба наздиконатон сухани хуб гуфтаед?
4. Рӯйхати суханони некоро, ки ба аъзои оилаатон меғӯед, тартиб диҳед. Чанд калима шуд? Шумо ин суханонро дар як рӯз чанд маротиба такрор мекунед?
5. Бозии “Ман қадр мекунам ...”. Пур кардани ибораҳои зеринро давом диҳед ва дар дафтарчаи худ нависед: “Ман ... дар худам бударо қадр мекунам”, “Ман ғазилатҳои ... аъзои оилаи худро қадр мекунам”, “Ман дар зиндагӣ ... қадр мекунам”.

Аз ҳазинаи маънавият

Агар ман дар зиндагӣ ягон кашфиёти муҳиме карда бошам, ин асосан ба туфайли сабр ва эътибори ман аст, на аз сабаби ягон истеъдоди дигар.

Иссак Нютон

Аз дарс сабақи эҷодӣ баровардан

1. Инсон кай ба бахту саодат ноил мешавад?
2. Калонсолон вақте ки ҷавонро “Хушбахту саодатманд бошад” меғӯянд, чиро дар назар доранд?
3. Ибораҳои “Падарам – давлатам”, “Модарам – тоҷи сарам”-ро чӣ хел мефаҳмед?
а) қаҳрамони худро интихоб кунед; б) саволҳо тартиб диҳед; г) ҷавоби ҳар як саволро бодикқат гӯш кунед ва хулоса бароред.

МАВЗЎЎҲОИ 6-7. ВАЗИФА ВА ЎҲДАДОРИҲОИ ОИЛАВЌ

Савол ва супоришҳои фаълқунанда

1. Қумлаи “Дар ҳар як инсон вазифа ва масъулият, пеш аз ҳама нахуст дар оила ба вучуд меояд”-ро қй гуна асоснок меқунед?

2. Ба фикри шумо, масъулияти шумо дар назди оилаатон аз қониби қй гузошта шудааст? Шумо бо онҳо то қй андоза амал меқунед? Оё шумо дар бораи оқибатҳои риоя нақардани онҳо фикр қардаед? Барои шарҳ додани фикри худ қўшиш қунед.

Барои мулоҳиза

Умед нақун, қарор қун!

Он рўз ман ба пешвози бародарам, ки аз хориқа бармегашт, ба фурудгоҳ рафтам. Аз сабаби дер мондани қархбол ба назорати мусофироне, ки аз шаҳрҳои гуногун меомаданд, машғул гардидам. Дар паҳлўям зани миёнсоле ҳамроҳи ду писараш қасеро интизор менишаст. Дер нагузашта зан бо қўдақонаш дасти мардеро, ки аз терминали фурудгоҳ шитофта, қомадоне ба қитфаш овезон буд, фишурданд.

Вай ба назди оилааш омада, бағочашро ба қурсй гузошт ва қўдақонро як-як бўсида, ба оғўш гирифт. Аз рафтораш маълум буд, ки ў сарвари оила аст.

“Оё шумо бе ман азоб нақашидед?” “Ман шодам, ки ҳамаи шумо сиҳат ҳастед”, гуфт ў.

Сипас, падар ба қўдақони қалонсол рў оварда, бо қафи дасташ мўйҳояшро сила қард.

“Писарам, ту йигити қалон шудй!” Ман шодам, ки ту ҳангоми дар сафар буданам модар ва додару хоҳарони худро нигоҳубин қардй”, гуфт падар.

– Ба мактаб рафта истодай, писарам? Ана, боз мо бо ҳам ҳастем. Туро ба машғулооти варзишии шабонаам мебарам, – гуфт ў писари хурдиашро ба худ наздиктар қарда.

Сипас, духтари дусолаашро навозишқунон ба оғўш қашид.

Қангоме ки ман ин саҳнаро тамошо меқардам, аз устувори ириштаи муҳаббат дар оила хеле ба вақд омадам. Қарчанд ба оиладор шуданам зиёда аз ду сол шуда бошад ҳам, аммо дар муносибатҳои оилавй қунин ҳолатро надидаам.

Боби I. Арзишҳои оилавӣ

– Бубахшед, – гуфтам беихтиёр ба сарвари оила. Ё пас аз хаёли дуру дароз бо чашмони хаста ба ман нигарист.

– Ба назар чунин менамояд, ки шумо кайҳо боз дар сафар будед? гуфтам кунҷковона. Ҳа, дар сафари кори серӯза будам, гуфтани ё маро боз ҳам ба саросема андохт. Боварам намеомад, аммо маълум буд, ки ё рост мегӯяд. Сипас пурсидам, ки ба издивоҷ карданатон чанд сол шудааст. Он кас ба ҳамсари худ нигоҳ карда хандиду гуфт, ки худӣ ҳамин баҳор ба оиладор шуданамон чордаҳ сол мешавад. Ҳайратам боз ҳам бештар шуд.

Хеле хуб, умед мекунам, ки таваҷҷӯҳи ман ба оила ва ҳамсарам баъд аз чордаҳ сол худӣ ҳамин тавр баланд мешавад – гуфтам, саволамро шарҳ дода.

Баъди табассум чеҳраи сардори оила ҷиддӣ шуда, бо нигоҳи тез ва оромона ба ман нигарист.

“Умед накун, қарор кун, дӯстам! Зеро, оғоз кардан ба фароғати оила барои мард на ба умедҳои вай, балки ба қарорҳои вобастааст” гуфт ва дар ин роҳ ба ман омад хост ва хайру хуш кард”.

Фаъолияти эҷодӣ

Тавсия дода мешавад, ки супоришро мустақилона анҷом диҳед. Аз андешаҳои додашуда кадоме дуруст ва кадоме нодуруст аст дар шакли “Ҳа” ё “Не” баён кунед.

Вазифаҳои фарзандон

1. Падару модарро ҳурмат кардан ва ба маслиҳати онҳо ғӯш андохтан.
2. Агар ё ба иҷро кардани вазифаҳо ва фармудаҳои волидон чашмаш нарасад, пас бояд мувофиқи вазъият амал кунад.
3. Соҳиби илму дониш ва касб шудан, бо розигии падару модар издивоҷ кардан.
4. Ба волидон, бародарон ва апаву хоҳарон, то ҳадди имкон кӯмаки моддӣ ва маънавӣ расонидан.
5. Ташвиш ва мушкилоти ночизи худро фақат ба падару модар нақл кардан.
6. Дар корҳои хона ва рӯзгор ба падар -модараш кӯмак расонидан.
7. Ба наздикони худ зарар нарасонидан.
8. Дар ҳар кор бо падару модар машварат кардан.

1	2	3	4	5	6	7	8

Барои мулоҳиза

Аз шахси дар байни халқу кишвар обрӯву эътибордошта пурсидаанд, ки “Шумо ба ин мартаба чӣ тавр ноил шудед?”. Он кас чунин ҷавоб додаанд:

- 1) дар кӯдакиям орзуҳои баландро мақсад кардам;
- 2) аз хидмат ба падару модар саркашӣ накардам;
- 3) ба гуфтаҳои устодон, мураббӣён ва инсонҳои некбин амал кардам;
- 4) зодгоҳи худро мисли оилаи худ муқаддас донистам;
- 5) ба арзишҳои оилаи худ содиқ мондам;
- 6) дар гуфторам ростқавл, дар корам поквичдон шудам;
- 7) аз муваффақияти дӯстонам ҳамчун муваффақияти худ шод шудам;
- 8) некии касеро фаромӯш накардам;
- 9) ба ҳаққи касе бо чашми тамаъ назар накардам;
- 10) аз мутолиаи китоб ва илм омӯхтан хаста нашудам;

11) оид ба касби худ наловари ро омӯхтам ва ба амал татбиқ кардам;

12) бо тарбияи ҷисмонӣ мунтазам шуғл мекардам ва ба саломатии худ аҳамият меодам;

13) ҳамеша бо шиори “Ба пеш” зиндагӣ кардам;

14) таълиму тарбияи фарзандонам, шаъну шарафи оилаамро ҳамчун масъалаи асосии ҳаёти худ донистам.

Аз ҳазинаи маънавият

Эй фарзанд! Бидон, ки аз нигоҳи ақл, иззат ва эҳтироми падару модар барои фарзанд вочиб аст, зеро ки асли ту аз падару модар аст. Фикри барои чӣ падару модарро эҳтиром кунамро ҳаргиз аз дил нагузарон, бидон, ки онҳо барои ту ҳатто ба марг ҳам тайёранд.

Ҳар як фарзанд, оқил ва доно бошад, ҳеҷ гоҳ аз адо кардани ҳаққи меҳру муҳаббати волидайн ҳолӣ нахоҳад шуд. Эй фарзанд! Ҳеҷ гоҳ падару модаратро маранҷон.

Кайковус
ҚОБУСНОМА

Фаъолияти эҷодӣ

1. Фикри “Масъулияти аз оила оғозшуда, ба як аъзои фидокори ҷомеа табдил медиҳад”-ро бо матни боло пайванд кунед.
2. Оё шумо чунин одамони обрӯмандро дар маҳаллаи худ мешиносед? Ба шумо кадом хислати онҳо маъқуланд. Чаро?
3. Шумо дар зиндагӣ кадом хислатҳоро доштан меҳостед, то мисли онҳо бошед?
4. Барои ба обрӯву эҳтироми баланд сазовор шудан, ҳар як аз чордах қоидаи дар боло зикршударо тавсиф кунед.
5. Фикри «Ба арзишҳои оилаам содиқ мондам» -ро чӣ гуна фаҳмидед?
6. Шумо дар оянда кадом касбро интиҳоб кардан меҳафед? Оё касби интиҳобкардаатон аз шумо омӯхтани навовариҳо ва татбиқи онҳоро талаб мекунад?
7. Оё шумо ягон бор фикр кардаед, ки касби интиҳобкардаатон ба ўҳдадорихои оилавии шумо чӣ гуна таъсир мерасонад? Дар мавзӯи “Касби ман ва масъулиятҳои оилавӣ” диаграммаи Веннро кашед.
8. Кӯшиш кунед, ки ақидаҳои аз «Қобуснома»-и Кайковус ибни Искандар иқтибосшударо бо садоқат ва масъулияти фарзандӣ алоқаманд кунед. Оё шумо низ ба ин амал мекунед?

Аз дарс сабақи эҷобӣ баровардан

1. Вазифаҳои дар назди оилаи худ доштаатонро ҳисоб кунед.
2. Зери фикри “Вазифа ва масъулиятҳои дар қонун нонавиштаи аъзоёни оила” чиро мефаҳмед? Ба андешаи шумо, кадоме аз вазифаҳо ва ўҳдадорихои шумо, ки дар ин қонун навишта нашудаанд, аммо бояд риоя карда шаванд?
3. Ба сояи тасвири дар зер овардашуда таваҷҷўҳ кунед. Он ба мавзӯ чӣ иртибот дорад? Фикратонро ба хулосаи аз мавзӯ баровардаатон таъя намуда, шарҳ диҳед.

Аз хазинаи маънавият

Беҳтарин кор ин аст, ки ба хонаводаи худ некӣ кунед. Аз се як ҳиссаи чунин некӣ ба шумо низ мерасад.

“Эй Парвардигори ман! Маро (онҳо) дар вақти кўдакияи чӣ хеле ки онҳо тарбия кардаанд, Ту ҳам ба онҳо раҳм кун!”.

Қуръон, сураи Исро, ояти 24

Барои мулоҳиза

**Бигзор дасти чапи шумо он чиро,
ки дасти ростатон додааст, надонад!**

Имрӯз холаи Санобар, ки нафақаи худро гирифта буд, ҳамсолаш холаи Назираро даъват кард, то ба мағоза рафта барои наберааш ягон чиз харид кунанд. Холаи Назира аз кам будани миқдори нафақа шикоят мекард.

Нафақаи ман хеле хуб аст ва ман аз фарзандонам пул намепурсам, – гуфт, холаи Санобар.

“Вой, чӣ тавр? Охир ҳардуи мо ҳам дар як ҷо кор кунем, стажи кориамон низ якхел бошад, ҳамин тавр не?” гӯён хитоб кард, холаи Назира.

– Намедонам, писарам рафта, дубора ҳисоб карда, зиёд кардааст. Як қисми нафақаи ман ба корти пластикиам мегузарад, қисми камашро ба дастам медиҳад....

Фаъолияти эҷодӣ

1. Ба фикри шумо, писари холаи Санобар чӣ гуна нафақаи модарашро зиёд карданад мумкин?

2. Нафақаро чӣ гуна зиёд кардан мумкин аст?

Барои мулоҳиза

Холаи Назира ба хона омада дарҳол писарашро ба хона ҷеғ зада:

Писари холаи Санобар нафақаашро зиёд кардааст. Ту ҳам як гап зада бин, балки нафақаи ман ҳам зиёд шавад? Ба фикрам писари ӯ бояд шиносе дошта бошад.

“Эй модарҷон, чиҳо мегӯед?!” Ман бояд ба касе чизе диҳам.

– Хуб, писарам, як моҳа нафақаамро медиҳам.

– Хуб, модар. ...

Фаъолияти эҷодӣ

“Якмоҳа нафақаамро медиҳам” гуфтани холаи Назира то чӣ андоза дуруст аст?

Агар шумо ба ҷои писари холаи Назира мешудед, чӣ гуна рафтор мекардед?

Боби I. Арзишҳои оилавӣ

Ду рафиқ вохӯрданд.

Писари холаи Назира:

– Нафақаи холаи Санобар зиёдтар будааст, бо кӣ сӯҳбат кардед?

“Ман бо касе сӯҳбат накардам.”

– Хуб, пулашро медиҳем, ба модарам ҳам барои зиёд кардани нафақаашон кӯмак кунед.

– Хуб. Агар шумо ба модарам нагӯед, ман ба шумо кӯмак мекунам.

Писари холаи
Санобар чӣ
гуна посух дода
метавонист?

Ҳаракатҳои
писари холаи
Санобар бо мақоли
“Таоми боманнат
ош намешавад”
аз кадом ҷиҳат
алоқаманданд?

– Биёед, ба бонк равем.

Чаро?

– Шумо ба номи модаратон картаи пластикӣ мекушоед ва ҳар моҳ дар рӯзи нафақа баромадан худатон ба карташон пул мегузоред.

“Ба дасташон диҳам, намешавад мӣ?”

“Не, агар ин тавр кунед, боминнат мешавад ...

Ба фикри шумо
фарзанди холаи
Санобар барои чӣ ин
тавр кардааст?”

Аз хазинаи маънавият

Эй фарзанди азиз! Вақте ки бо волидон хӯрок меҳӯрӣ, аз онҳо пеш ба таом даст дароз накун! Ба онҳо ҷой дароз кун. Дар хотир дор, ки хидмат аз ҷавонон аст. Агар бо падару модарат роҳ равӣ, аз онҳо пеш роҳ нарав, зеро ин нисбати онҳо беҳурматӣ ва беодобӣ ҳисоб мешавад. Вақте ки падару модарат азми нишастан кунанд, ҳатман аз ҷой бархез ва онҳоро бо чехраи кушод пешвоз гир. Пеш аз он ки падару модарат нишинанд, пеш аз онҳо нашин. Мабодо агар онҳо хашмгин шуда ба ту ноҳақ танбеҳ диҳанд ҳам, зинҳор бар муқобили онҳо сухан нагӯй. Агар ту худро ҳақ гирифта, бар зидди онҳо сухан гӯй, онҳо ранҷиданашон мумкин.

Бобои Зоҳидчон бо набераи худ Азимчон шоҳмотбозӣ мекарданд.

– Бобочон, шуморо ҳама дар маҳалла эҳтиром мекунанд ва ҳамеша ба сифати намуна қадр мекунанд. Чӣ гуна шумо ба чунин эҳтиром ва мақом ноил шудед? – пурсид Азимчон.

– Аввалан, ман нияти нек доштам, самимӣ будам ва аз ҳама муҳимаш ростқавлона зиндагӣ кардам. Ман дар назди падару модар ва оила масъулият ҳис мекардам ва эҳтироми онҳоро ба ҷои худ мегузоштам. Ман ҳамеша кӯшиш мекардам, ки ба бародарону хоҳаронам намуна бошам, – гуфт бобояш.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Рӯйхати вазифаҳо ва ўҳдадориҳои дар назди оила доштаи худро тартиб диҳед. Фикрҳои худро бо ҳамсинфони худ мубодила кунед.

2. Оё шумо метавонед дар иҷрои вазифаҳои худ дар назди оила аз манфиатҳои шахсии худ даст кашед? Чаро?

3. Дар бораи масъулият дар назди оила 10 далел биёред.

4. Дар шакли тақдирот шаҷараи худро дар шоҳаҳои дарахти дар поён буда, ҷойгир кунед. Вазифа ва масъулияти шумо барои идома додани шаҷараи насли шумо аз чӣ иборат аст? Барои он ки дарахти оилаи шумо чуқур реша давонад, ба чӣ диққат додан лозим аст?

5. Ба назари шумо масъулияти асосии як ҷавон дар назди оила аз чӣ иборат аст?

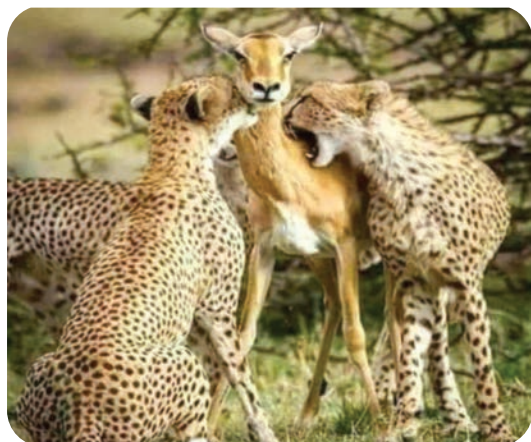
6. Мақоли “Ба ҳаром нигоҳ нақун, ба ҳалолат чашм мерасад” бо сулҳу ошоиштагии оила чӣ муносибат дорад? Ғояи дар ин зарбулмасал баёншуда, ба масъулиятҳои оилавӣ чӣ алоқа дорад?

Фаъолияти мустақилона

1. Фикри “Арӯс ҳам духтар, ҳам фарзанд аст, давомдиҳандаи оила ва ояндаанд”-ро асоснок кунед.
2. Ба аъзои оилае, ки арзишҳоро ҳифз ва ғанӣ мегардонанд, кихоро дохил кардан мумкин?
3. Бузургони замони худ чунин гуфтаанд: “Ҷаннат дар зери пой модар аст”. Шумо дар ин замина боз кадом ҳикматҳоро медонед? Ба назари шумо, сирри дар тӯли садсолаҳо аз насл ба насл гузаштани ин қабил суҳанони пурҳикмат дар чист?
4. «Агар аъзои ҷомеа тараққӣ накунад, ҷомеа низ тараққӣ намекунад. Барои рушди аъзои ҷомеа, ақли онҳо низ бояд рушд кунад. Ақл бошад, танҳо бо мутолиаи китоб рушд мекунад». Ҷумлаи мазкурро чӣ тавр шарҳ медиҳед бо мисолҳо фаҳмонед.
5. Моҳияти мақоли “Таълим додани писарбача агар боиси саводнок гардидани як оила гардад, таълим додани духтар боиси саводнокии тамоми авлод мегардад” шарҳ диҳед.
6. Ба расмҳои зерин бодикқат нигаред.
Ба расмҳо ном гузоред. Барои шарҳ додани онҳо кӯшиш кунед.

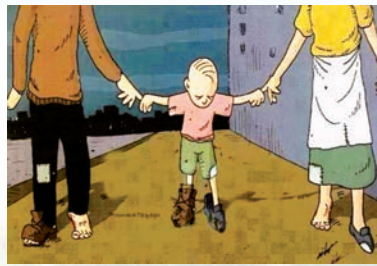

МАВЗЎИ 8. МАНЗИЛҲОИ БАХТ

Савол ва супоришҳои фаълкунанда

1. Шумо бахтро чӣ гуна тасаввур мекунед?
2. Аз нигоҳи шумо шакл, намуди зоҳирӣ, хусусиятҳо ва нишонаҳои бахт чӣ гуна аст?
3. Ба наздикони худ чӣ гуна бахт меҳафед?
4. Он рӯзеро, ки худро хушбахт ҳис мекардед, ба ёд оред.

Ҳама дар бораи бахт тасаввуроти гуногун доранд, аммо доираи ин мафҳум аз доираи тафаккури мо хеле васеътар аст ва наметавон бо як калима ифода кард. Агар гӯем, ки таваллуди инсон хушбахтӣ аст! Барои касе издивоҷ кардан бо шахси дӯстдоштааш хушбахтӣ аст! Соҳиби фарзанд шудан хушбахтӣ аст! Машғул шудан ба касбе, ки дӯст медорӣ, хушбахтӣ аст! Гирифтани дуои падару модар хушбахтии фарзанд аст! Барои нафаре мошин доштан, хона доштан, тӯй доштан ва ба орзуи дигар расидан бахт аст... Ин ҳолатҳо, ки одамон онро хушбахтӣ меҳисобанд, метавонанд то даме ки меҳафанд идома ёбанд.

Фаъолияти эҷодӣ

Ба нақш диққат диҳед ва онро дар дафтарадон нависед ва давом диҳед. Инсон боз бо мавҷудияти чӣ гуна чизҳо худро хушбахт ҳис карда метавонад?

Аз хазинаи маънавият

Инсон ҳеҷ гоҳ танҳо хушбахт намешавад, ӯ дар он вақт хушбахт аст, ки тамоми инсонҳо хушбахт бошанд.

Лев Толстой

Оё медонед?

Бахт – мафҳуми маънавӣ – ахлоқӣ аст. Бахт барои инсон дар ҳаёт аз комёбиҳои ба даст овардаи худ мамнун шудан, аз тарзи зиндагии худ розӣ будан, ба мақсади муайян расидан, ба амал татбиқ шудани орзую омоли худ ва дар ҳолати беармон будан намоён мегардад.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Агар гӯем, ки ҳама чизҳоямон муҳайёст, аммо барои фаровонии бахтатон чизе намерасад. Ин чӣ буданаш мумкин?
2. Барои бахтро пурра ҳис карданатон чӣҳо монеа мешаванд?

Барои мулоҳиза

Инсон бояд, чизи дар ҳудаш бударо қадр кунад. Бахт ин эҳсоси идорақунанда аст.

Бахт ин дар ҳаёт будани падару модар, бародару хоҳар ва дӯстӣ ҳақиқӣ.

Бахт ин ба илму дониш гирифтани имконият доштан аст, зеро илму дониш барои инсон баркамол шуда ба воя расидан ёрӣ медиҳад. Сипас, мақсадҳои дигар пайдо мешаванд ва ба онҳо ноил гаштан инсонро хушбахт мекунад. Аз ин рӯ, ояндаи ҳар як инсон ба ҷидду ҷаҳд ва ҳаракати ҳудаш вобаста аст.

Аз хазинаи маънавият

Бузургон гуфтаанд: “Дар ҳаёт се меҳмони нохонда бидуни огоҳӣ меоянд – инҳо ризқ, муҳаббат ва бахт мебошанд”.

ПУЛИ (КЎПРУК) ВАЗНИН

Агарчанде бо ҳашамат набошад ҳам, аммо ин пули мустаҳкам-сохташуда вазифадор буд, ки як ҳудуди дуру дарозро бо дунё бипайвандад. Кай ва аз тарафи ки барпо гардиданаш маълум набошад ҳам, ин пул аз “сар” -и худ чиҳоро нагузаронидааст. Аз солҳои 30-юми асри 20-ум ин ҷониб аз ин ҷо бо аробаву асп то мошинҳои боркашон мегузаранд. Дар давоми ин солҳо одамони зиёде аз ин тараф гузашта барнагаштаанд. Ин пули қадима чи қадар баду некро надид.

Баъзеҳо ба фарзандонашон онро “Пули ҳаёт” гӯён таъриф диҳанд, дигарон бошад ба “Наҷотдиҳанда”-и ҳудуди тўлонӣ шабоҳат медиҳанд. Баъзеҳо бошанд дар пайи хароб кардани ӯ будаанд.

Хулоса, ин пули қадима “талхиву ширинӣ” – ҳои зиёди ҳаётро дидаву чашида, дар ҳамаи давру замон бо “тамкинӣ” ва устуворӣ худро ҳифз кардааст.

Агар дар байни инсонҳо низоъ ба вучуд ояд, пиронсолон ба калонсолон: “Ту бисёр чизро дидай, андаке ботамкин бош, ту охир кўпруки вазнин ва ботаҳаммул ҳастӣ” гӯён беҳуда нагуфтаанд.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Доир ба ақидаи “Ин пул сабабгори сарнавишти неки инсонҳо гардидааст” андеша баён кунед?
2. Барои чӣ ин кўпрукро баъзеҳо вайрон карданӣ шуданд, сабабҳои шумо номбар кунед.
3. Ҷумлаи “Бахт – ин...” – ро давом диҳед. Ақидаатонро асоснок кунед.

Аз ҳазинаи маънавият

Ҳаёти инсон ба кўпруки тўлонӣ шабоҳат дорад. Ин роҳро муносиб тай намудан ба ҳуди кас вобаста аст. Роҳи муносиб тайкардашуда монанди пули устувор ҳаёти инсонро зебо мегардонад.

Барои мулоҳиза

Ривоят дар бораи бахт

Як рӯз се бародар дар ҷангал сайр мекарданд, ки дараи чуқуреро диданд. Бахт бар ӯ афтода буд.

Бародари калонӣ ҳам шуда гуфт:

– Агар ман пули зиёд медоштам, хеле хурсанд мешудам. Бахт ба ӯ пули зиёд дод ва ӯ хурсанд шуд ва роҳашро идома дод. Бародари дуввум ба ӯ ҳам шуда гуфт:

– Агар ман як дӯсти вафодоре медоштам, тамоми умр худро хушбахт ҳис мекардам. Бахт хоҳиши ӯро низ иҷро кард ва ӯ бо дӯсташ худро хушбахт ҳис кард.

Ҳангоме ки бародари хурдӣ ба ӯ майл кард, бахт аз ӯ пурсид:

“Ту чӣ меҳоҳӣ?”

“Ман меҳоҳам, ки онҳо маро аз ин ҷо раҳо кунанд” гуфт, бахт.

Бародари хурдӣ ӯро аз ҷо озод кард ва роҳашро идома дод. Бахт хушҳолона аз дунболи ӯ мерафт ...

Фаъолияти эҷодӣ

1. Фикри “Агар шумо хушбахт шудан хоҳед, атрофиёнатонро хушбахт кунед” -ро чӣ гуна шарҳ медиҳед?

2. Барои он ки атрофиёни шумо (волидон, аъзоёни оила, ҳамсинфон) худро хушбахт ҳис кунанд, шумо чӣ кор мекардед?

Оё медонед?

Бахтро аз ҳеҷ кучо ҷустуҷӯ намекунанд. То он даме, ки шумо дар ин ҷо, дар қор, дар хона, дар шаҳр худро хушбахт эҳсос карда наметавонед, агар бо умедвории бахт зиндагӣ кунед, дар ҳоли бахт омаданаҳам ҳам, шахси хушбахт буда наметавонед. Аз ин хотир, бо инсонҳои дар паҳлӯятон буда, дар айнаи дам худро хушбахт эҳсос кунед.

Бахт дар ботинӣ шумост, бинобарин ҳоло бахти ботинии худро пайдо кунед ва хушбахт бошед.

Ҳамеша худро хушбахт ҳис кунед ...

Аз хазинаи маънавият

Касе, ки ҳангоми омадани бахт чӣ тавр истифода бурданро надонад, ӯ набояд ҳангоми гузаштани он шикоят кунад.

Мигел де Сервантес

Барои мулоҳиза

Калиди бахт

Аз як хирадманд шогирдонаш пурсиданд: – Чӣ бояд кард, ки то дар осоиштагӣ ва хушбахтӣ зиндагӣ кунем?

Ҳаким дар ҷавоб гуфт:

“Дар ҳеч кучо ва ба ҳеч кас ягон суҳан нагӯед, фақат сукут кунед”. Шогирдон гуфтанд:

“Охир, ҳар доим ҳам сукутро пинҳон доштан намешавад-ку?” Ба мо роҳи дигарро нишон диҳед.

Ҳаким чунин насиҳат кард:

– Агар сукут карда натавонед, кӯтоҳ ва пурмазмун суҳан гӯед, то аз даҳонатон ягон калимаи ноҷо набарояд. Суҳани бад дили шунавандаро ғамгин мекунад ва аз ин сабаб ба қалби шумо ҳам нороҳатӣ пайдо мешавад.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Оё шумо боре фикр кардаед, ки захираи луғавиатон то чӣ андоза бой ва гуногунранг аст?

2. Оё шумо ба фикри «Инсон бо зикри калимаи бахт инкишоф меёбад» розӣ ҳастед?

3. Ба ақидаи «Хотирҷамъии рӯҳ ба кас хушбахтӣ меорад» муносибат баён кунед.

Барои мулоҳиза

Се лавҳа

Одамони оқил дар мизи худ се табақ мегузоранд:

Дар якумаш: «Имрӯз рӯзи воқея аст» навишта шудааст. Яъне, дар ихотаи ҳамин рӯз зиндагӣ кунед.

Дар дуюмаш: “Андеша намо ва шукр кун” навишта шудааст. Яъне, дар бораи неъматҳое, ки ба шумо ато шудааст, андеша кунед ва шукр гӯед”.

Дар саввумӣ, ки «Ҳашмгин нашавед!» навишта шудааст. Ин лавҳа шуморо бо наздиктарин ва осонтарин роҳ ба сӯи хушбахтӣ мебарад, ки онҳо оддӣ, вале хеле муфид мебошанд.

Доктор Ойз Қарнӣ, олими Саудия, ходими ҷамъиятӣ.

Аз хазинаи маънавият

*Ба по гар халад хоре осон барорам,
Чӣ созам ба хоре, ки бар дил нишинад?*

Табиби Исфаконӣ

Барои мулоҳиза

Як рӯз ба назди модарам омада, сарамро ба зонуҳояшон гузошта, як нафаси чуқур кашидам ва муддате аз ташвишҳои дунё раҳо шудам. Сипас дар баробари ба фазои бепоёни ҳаёлот сайр кардан, аз модарам хоҳиш кардам, ки дар бораи рӯзҳои хушбахтӣ нақл кунад. Падару модари азизам, лаҳзае хомӯш монданд ва сипас ба як нуқта нигоҳ карда, оромона ба суҳангӯй оғоз карданд: ...

Фаъолияти эҷодӣ

1. Модар чӣ гуфтаниш мумкин?
2. Ба фикри шумо, модар бахтро чӣ гуна ҳис мекард?
3. Ҳангоми хондани матн дар бахши “Барои мулоҳиза” аз дили шумо чӣҳо мегузашт?

Аз дарс сабақи эҷобӣ баровардан

1. Ин ҷумларо ба мавзӯи алоқаманд кунед: “Дар ҳаёти инсон беҳтарин ҳолат ин пас аз афтидан худро барқарор карда тавониш аст”.

2. Инсон ҳангоми пайдо кардани роҳи худ оё метавонад, худро хушбахт ҳис кунад?

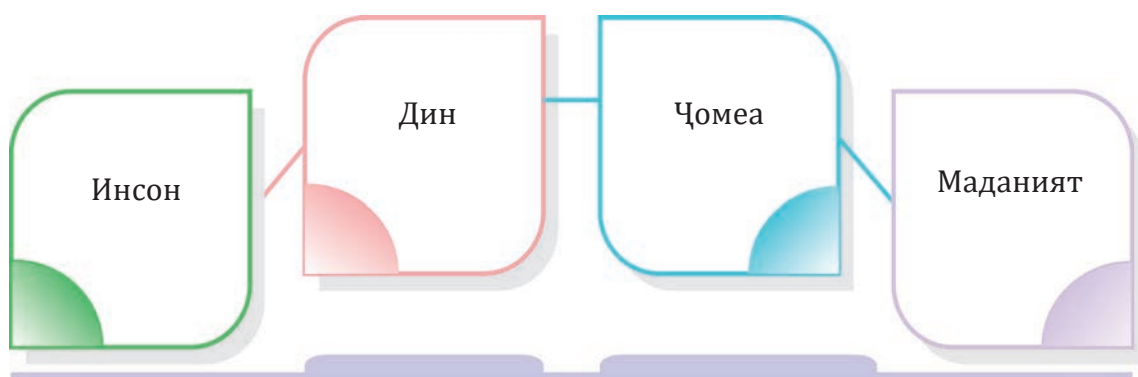
3. Дар хусуси лаҳзаҳои хушбахтии яке аз шахси идеал ва намунавӣ, нақл кунед ва дар ин бора дар дафтарчаи худ нависед.

Масалан:

Падар ё модари ман (хешовандон, дӯстон) одамони хушбахт. Зеро ...

4. Формулаи бахти худро тартиб диҳед (ҳангоми тартиб додани формула шумораи шаклҳояш зиёд шуданиш мумкин).

БОБИ II. ИНСОН ВА ЧОМЕА

МАВЗЎИ 9. МАҲАЛЛА – ГАҲВОРАИ АРЗИШҶО

Савол ва супоришҳои фаълкунанда

1. Дар расмҳои зерин кадом арзишҳо тасвир шудаанд? Ин арзишҳоро кӣ ихтироъ кардааст?
2. Оё дар маҳаллаи шумо низ чунин анъанаҳо вуҷуд доранд? Андешаи худро тавассути расмҳои пешниҳодшуда асоснок кунед.
3. Оё шумо дар ҳашарҳои ба маҳалла ташкилшуда иштирок мекунед? Чӣ шуморо водор месозад, ки ин корро анҷом диҳед?
4. Дар хусуси аз чӣ сабаб маҳалла ҳамчун “гаҳвораи арзишҳо”, “мактаби демократия” эътироф шудааст, назари худро изҳор кунед.

Назаре ба таърих

Таърихшинос Наршахӣ 1100 сол пеш дар «Таърихи Бухоро» навиштааст, ки маҳалла услуби идоракунии мардум аст. Дар замонҳои қадим маҳалла на танҳо ҳамчун сохтори иҷтимоӣ, балки ба сифати сохтори маъмурӣ-ҳудудӣ эътироф мешуд. Дар асари Алишер Навоӣ «Ҳайрат-ул-аброр» чунин байт мавҷуд аст:

*Гӯён номи шаҳрҳоро маҳаллот,
Номи ин сад шаҳрро гуфта Ҳирот.*

Мазмуни мақоли маҳалларо «шаҳрча дар доҳили шаҳр» гуфтан дар сатрҳои боло намоён аст. Дар асрҳои миёна шаҳри Ҳирот, ки бо номи «Ҳирӣ» машҳур буд, аз 100 «шаҳрча», яъне маҳаллаи хурд иборат будааст.

Барои мулоҳиза

Уткир Ҳошимов

ЛОЙКОРӢ

1) Дар деҳа дар фасли тирамоҳ лойкорӣ кардан одат шуда буд. Он қоидаи нонавиштаҳои худро дорад. Аввал ин ки ҳеҷ касе танҳо бомро лойкорӣ намекунад, яъне ҳама ба ҳашар меоянд. Сониян, хонаи як бечораи камбизоат пеш аз ҳама лойкорӣ карда мешавад. Сипас, ба навбат идома меёбад.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Ибораи «Қоидаи нонавиштаи он вучуд дорад» чӣ маъно дорад? Оё маҳаллае, ки шумо зиндагӣ мекунед, қонуну қоидаҳои худро дорад?

2. Шумо чӣ фикр мекунед, барои чӣ аввал хонаи беваю бечора, ки камбизоат ва бесарусомонро лойкорӣ мекунанд?

3. Дар бораи арзишҳои маҳалла боз чӣ гуна мисол овардан мумкин?

Барои мулоҳиза

2) Одамони бисёр ба ҳашари устои мо омаданд. Хонашон дар канори роҳи калон буд. Дар як тарафи кӯча лойхандак кофта шуда будааст. Коҳро ба хоки тўбшуда омехта карда, лойи мулоим тайёр карданд. Ҳамсои устои мо бо номи Азим ака роҳбари коргарон таъин гардид. Як нафар ба хандак дохил шуда, лой андохта медод. Каси дигар бо сатил лой мекашонд. Нафари дигар бошад, аз болои бом истода, бо ресмон лойро кашида мегирифт. Ва шахсе бо ҳавсалаи тамом болои бомро андова мекард.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Ҳамҷиҳатӣ ва иттифоқии ҳамсояхоро чӣ гуна тасвир кардан мумкин аст? Онҳоро чӣ иттифоқ мекунад?
2. Чӣ хел қоидаҳои нонавиштаи ҳашар мавҷуд аст?
3. Чаро мардуми зиёде барои ҳашари омӯзгор ҷамъ омада буданд?

Барои мулоҳиза

3) То нимаи аввали рӯз мо ҳамаи корҳоро иҷро кардем. Ҳангоме ки мо зери дарахти туте дар миёнаи ҳавлӣ хӯрок меҳӯрдём, модари солхӯрдаи муаллим омад. (Баъд фаҳмем, ки ӯ як ҳафта пеш ба хонаи духтараш рафта будааст). Пиразан бо асояш тақ-таққунон, рост ба назди устоди ман рафт. Ӯ ҳатто ба саломи писараш алек ҳам нагирифта:

“Ту чӣ кор карди?” гуфт. “Ин чӣ кори кардагӣ буд?” Мо ҳама дар ҳайрат мондем. Муаллим зоҳиран дар назди шогирдон сурх шуд.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Модари солхӯрдаи муаллимиро чӣ нороҳат мекард?
2. Чаро муаллим дар назди шогирдон ночор монд?

Барои мулоҳиза

4) ... – Ман чӣ кор кардам, модар? гуфт ӯ чашмакзанон. – Дард! – кампир бо асояш ба замин зада. – Кай ақли ту медарояд, бачаи нодон?

Баъд ба Азимака рӯ оварда.

“Ин ку аҳмоқӣ кардаст. Шумо дар кучо будед?” Чаро дар кӯча лой кардед?! Ба хоки кӯча даст расонидан, мумкин-мӣ, нобакор! Ин ҳаққи мардум аст-ку?! Вай лаҳзае оҳи сард кашид ва сонӣ ба гиря кардан шурӯъ кард.

“Ман зери боми пӯшиданаи мо нахоҳам нишаст!” – гуфту ба суфа рафта, чаппа шиштан гирифт ...

Фаъолияти эҷодӣ

1. Модари муаллим гуфт, ки хок “ҳаққи кӯча” аст. Ба фикри шумо, хоки дар кӯча хобида низ метавонад ҳаққи касе бошад?
2. Модар: “Ман дар зери сақфе, ки аз ҳисоби ҳаққи касе андова карда шудааст, наистодаам!” чиро дар назар доштааст?
3. Дар кучо ва дар кадом ҳолат истилоҳҳои “ҳаққи мардум”, “ҳаққи касе”, “ҳаққи кишвар”-ро истифода бурдан мумкин аст?

Барои мулоҳиза

5) ... Ҳамаамон дубора ба болои бом баромадем. Назар ба андова кардан, кӯчонидани лой душвортар будаст. Мо онро аз болои бом як зарра намонда, ба поён фаровардем. Сатилкашон лойхандаки кӯчаро пур кардем. Пас аз гузашти солҳо, вақте ки пиразан вафот кард, издиҳом ўро аз ҳамон кӯча ба макони охиринаш бурданд. Хоки кӯча гарму нарм буд.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Агар шумо дар ин чорабинӣ иштирок мекардед, чӣ гуна муносибат мекардед?
2. Ҳикояи зеринро бодикқат хонед. Оё ягон ҷойи алоқаманд ба воқеаи дар боло зикршуда дорад?

Барои мулоҳиза

Ҳаққи ҳамсоя

Мо дар ошёнаи 6-уми як бинои истиқоматӣ зиндагӣ мекунем. Гарчанде хонаи мо ба системаи гармидиҳии марказӣ – пайваст шуда бошад ҳам, он дар зимистон хунук мешавад. Падарам барои гарм кардани хона коршиносро даъват кард. Амаки Муродҷон, устои ҳунари худ, ҳама қубурҳоро як ба як аз назар гузаронида гуфт: “Ҳамсояҳо дар гармкунак қабурғаҳои иловагӣ насб кардаанд. Барои ҳамин гармӣ ба хонаи шумо хуб намерасад, гӯён ташхис ва таъкид кард. Ҳуди ҳамон рӯз падарам ва амаки Муродҷон чӯбчаҳои зарурӣ ва қабурғаҳои иловагиро насб карданд.

Боби II. ИНСОН ВА ҚОМЕА

Дар он миён модарам пешниҳод карданд, ки “Дадеш, биёед балкони ҳама гарммешудагӣ кунем, намешавад?” “Бале, мешавад, биёед, аз чунин хонаи калон турба гузаронем”, гуфт Муродамак суҳанони модарамро тасдиқ карда. Модарам каме андеша кард ва баъд ҷавоб дод: “Не, не, ин ҳақи ҳамсоя аст”.

Ман бошам, “Агар мо ба айвон аз хонаи калон оби гарм гузаронем, ба ҳамсоя чӣ алоқа доштаниш мумкин, гӯён ба андеша фуру рафтам”.

Фаъолияти эҷодӣ

1 Ҳақи ҳамсоя дар чӣ буданиро фаҳмонед.

2. Ба лавҳаи зерин рамзи QR доданиро бодиққат нигаред. Ибораи дар лавҳа будаи “Амонат”-ро чӣ гуна фаҳмидед?

Холаи Истат зерин ибораи “Амонатро ба ту супорам” чиро дар назар дорад?

Барои мулоҳиза

Ба бозор даромада як матоъро пурсидам. Фурушанда то ёфтани матоъ дар пешам 20-то бастаи матоъро ба замин кушод. Аз байни онҳо танҳо якеи он ба ман маъқул шуд ва ман хостам онро харидорӣ намоям. Нарҳаш ҳама бароям писанд омад.

Фурушанда:

Оё ба шумо писанд омад? Гӯён пурсид.

“Албатта писанд омад”.

Ин хел бошад ба он тарафи роҳ гузаред, дар он ҷо низ аз ин навъи матоъ ҳаст. Аз он ҷо харид кунед.

– Э, чаро аз он ҷо?

Ман ҳама чизро аз ин ҷо савдо кардам, чӣ қадар вақти шуморо низ гирифтам. Барои чӣ бояд аз ӯ харидорӣ кунам? Чаро шумо мехоҳед, ки аз шумо не, балки аз каси дигар харидорӣ кунам?

Сирри ин дар чист?

Фурушанда гуфт, ки фурушандаи дар рӯбарӯямон истода ҳамсои ман аст, мебинам, ки ӯ аз сахар то инҷониб чизе нафурухтааст. Ман бисёр чиз фурухтам ...

Фаъолияти эҷодӣ

Ҳикояи “Ҳақи ҳамсоя” бо мақоли “Хона нагир, ҳамсоя гир”-и дар лавҳаи таҳти коди QR буда, чӣ вобастагӣ дорад?

Аз хазинаи маънавият

Оё медонед, ки ҳаққи ҳамсоя чист? Агар ў кўмак пурсад, кўмак ва ё қарз пурсад, ба ў қарз медиҳед. Агар камбағал ё дар ҳоли ночорӣ афтад, шумо ба ў кўмак мекунад. Агар бемор шавад, ба аёдаташ меравед. Вафот кунад, дар ҷанозаи ў иштирок мекунад.

Агар кораш аз барораш ояд, ўро табрик кунед. Агар дар сараш ягон фоҷиа ояд, дар таъзияш бо ў ҳамроҳ бошед. Агар аз ў иҷозат нашавад, хонаи худро аз хонаи ҳамсоя баланд накунад. Зеро агар шумо хонаи худро баланд бино кунед, ба ў шояд ягон монеа эҷод шавад. Вақте ки шумо ягон мева бигиред, аз он ба ҳамсояи худ низ диҳед. Агар имкони онро надошта бошед, ба хона овардани онро ҳамсоя набинад. Ба дасти фарзандатон меваҳоро дода ба берун набароред, то фарзанди ҳамсоятон онро дида дилаш вайрон нашавад. Бӯи ҷӯшидани гӯшт дар деги шумо ба хонаи ҳамсоя низ паҳн мешавад, ки ин ҳолат қобили қабул нест. Агар шумо ба ў аз гӯшти овардаатон як порча бидиҳед, дар ин кор айб нест.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Матни зерро бихонед ва дар робита ба мавзӯъ шарҳ диҳед;

Дар саҳни ҳавлии ҳамсоямон ташвиши тӯй сар шуд.

Падарҷонам ба мо фармуданд, то зудтар рафта ба калонсолон кўмак кунем. Хоҳарам Шоиста дар миёни худ фартук баста ба кўмак шитоб кард. Ман ба кашонидани курсиҳо кўмак кардам.

Шумоён ба тӯй омадед! Меҳмон шавед, биёед, ба дастурхон бифармод! Дар ҳоли хиҷолатомез сухан ронд, зани ҳамсоя.

2. Барои чӣ аз хусуси рафтори духтар ё писарон аз маҳалла пурсон мешаванд?

3. Нақш ва саҳми шиорҳои «Хонаи худро, худат ҳифз кун», «Ҳудуди беҳатар» ва «Маҳаллаи намунавӣ» дар таъмини амнияти ҷомеа чӣ гуна аст?

Аз дарс сабақи эҷобӣ баровардан

1. Аз Конституцияи Ҷумҳурии Ўзбекистон моддаҳои бо маҳалла марбутро ёбед. Дар қоидаҳои муқарраршудаи он то чӣ андоза дар маҳаллатон амал карданро фаҳмонед.

2. Барои чӣ айнан муҳаббати шумо нисбат ба маҳаллаатон алоҳида аст? Оё шумо боре фикр кардаед, ки шуморо бо маҳаллаатон чӣ мепайвандад?

3. Оё шумо дар қорҳои ободонии маҳаллаи худ иштирок мекунад? Аз калонсолон хоҳиш кунед, то хотироти давраи ҷавонии дар бораи арзишҳои маҳалла дошташонро нақл кунанд.

МАВЗЎИ 10. АСОСҲОИ МАЪНАВИИ ҚОМЕА

Савол ва супоришҳои фаълкунанда

1. Ба арзишҳои маънавии қомеа чиҳо дохил мешавад? Кадом омилҳо ба ташаккули маънавияти қомеа таъсир мерасонанд? Фикри худро асоснок кунед.
2. Оё инсон ва қомеа бе арзишҳои динӣ зиндагӣ карда метавонанд?
3. Он чизеро, ки шумо дар синфҳои поёнӣ дар бораи динҳои милли ва ҷаҳонӣ омӯхтед, ба ёд оред. Кадом шаклҳои дин вучуд доранд?
4. Дин ба ташаккули ҷаҳонбинии одамон то чӣ андоза таъсир мерасонад?
5. Дар ҳаёти шумо кадом арзишҳо мавҷуданд?

Барои мулоҳиза

Асосҳои маънавии қомеаи мо дар тӯли асрҳо дар таълимоти муштаракӣ аҷдодон, арзишҳои милли ва умумибашарӣ ташаккул ва инкишоф ёфтаанд. Он тавассути шири модар ва тарбияи оилавӣ ба хуни инсон ворид мешавад.

Ҳаёти худро бе фарҳанг ва тарзи зиндагии миллии худ, арзишҳо, урфу одат ва анъанаҳо тасаввур кардан ғайриимкон аст, зеро ки он дар тӯли асрҳо дар қалби мардуми мо ҷой гирифтааст.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Бо истифода аз расмҳои додашуда омилҳоро, ки ба ташаккули маънавияти инсон таъсир мерасонанд, нишон диҳед.
2. Оё ёдгориҳои таърихӣ кишварамон, дастхатҳо ва қаҳрамонони филмҳои тасвирӣ асоси маънавият шуда метавонанд? Шумо ба инҳо боз чӣ илова мекардед?
3. Ба қори хунармандони дар расми 5 буда, баҳо диҳед.
4. Муносибати байни расмҳои 1, 3 ва 4 дар чист? Онҳоро чӣ муттаҳид мекунад.
5. Тасвирҳои 1, 4 ва 5 ба рушди асосҳои маънавии қомеа чӣ таъсир доранд?

1

2

3

4

5

6

7

Назаре ба таърих

1. Умумият, фарқ ва хусусиятҳои хоси байни ин расмҳоро муайян кунед. Ҷиҳатҳои ба динҳои ҷаҳонӣ ва миллидоштаи онҳоро аз ҳам ҷудо кунед.
2. Нақш ва аҳамияти динро дар ҳаёти иҷтимоӣ бар асоси тасвирҳо тавсиф кунед.

Барои мулоҳиза

Дин аз калимаи арабӣ гирифта шуда, ба забони тоҷикӣ маънои эътиқод ва эътиқодно дорад. Дин ҳамеша инсонҳоро ба корҳои хайр даъват мекунад. Дар байни халқҳои Осиёи Марказӣ низ ислом барои ташаккули фазилатҳои беҳтарини инсонӣ хизмат кардааст.

Фан ва дин ҳамеша якдигарро вусъат ва ғани гардониданд. Дар таърих муносибати онҳо дар шаклҳои гуногун зоҳир шудааст. Дар Юнони қадим барои Сукрот, Афлотун ва Арасту фан ва дин қариб як соҳа, яъне фалсафа буда, ки он ба қисмҳои “Физика” ва “Метафизика” тақсим шудаанд. Баъдтар, дар баробари рушди математика, астрономия ва тиб, илму дин ҳамроҳангии худро ҳифз кардаанд. Ҳамин ҳамроҳангии илм ва динро дар осори Конфутсий, Форобӣ, Ибн Сино, Алишер Навоӣ ва дигар мутафаккирони шарқӣ мушоҳида кардан мумкин аст.

Аз ҳазинаи маънавият

Беҳтарини шумо касоне ҳастанд, ки барои кори дунё охирагро ва барои кори охирагӣ кори дунёро тарк накарда, ба одамон мушкили эҷод намекунанд.

Аз ҳадис

Аз омӯзиши донише, ки ба ғоидаи шумост, худдорӣ накунад.

Имоми Аъзам Абӯҳанифа

Боби II. ИНСОН ВА ҚОМЕА

Аз таърихи инсоният нағз медонем, ки ҳеҷ як минтақаи халқи ҷаҳон бе равияи муайяни ягон дин ва эътиқод ҳаёти шахсӣ ва иҷтимоии худро тасаввур карда наметавонад.

Дар тамоми марҳилаҳои даврони таърихӣ узвҳои асосии ҷамъият барои пешбурди фаъолияти худ ба ягон тамоюлҳои динӣ таъя кардааст. Ҳолати мазкур ба тамоми халқу миллатҳо хос аст.

Дин пеш аз ҳама туфайли ҳимояи шахсони мазлум, дилшикаста ва ба кӯмаки иҷтимоӣ мӯҳтоҷ ба осонӣ мавриди пазирии ашрофзодагон ва намояндагони табақаҳои болоии ҷамъият нагардидааст.

Барои мулоҳиза

“Инсонҳо новобаста аз эътиқоди динӣ, ҷои зист, мансубият ба наҷоду миллат, онҳо аз авлоди инсон ҳастанд... Ҳамаи онҳо бояд якдигарро дӯстдоранд, иззату эҳтиром намоянд ва барои офаридани муҳити созгори умумибашарӣ кӯшиш кунанд”.

Бино ба андешаи тарғибгар ва инкишофдиҳандаи мавзӯи таҳаммулпазирии динӣ ва муросо бо динҳои дигар – Абдулло Авлонӣ дар асари “Туркий Гулистон ё худ ахлоқ” таълимоти дини мусулмон ба шахсони ба дини ислом эътиқод надошта ноҳақ ҷабр кардан, молу мулкашро тасарруф намудан ва таҷовуз ба қадру қиммат ва ҳаёти шахсиро маҳкум кардааст.

Оё медонед?

Дин дар қомеа хислатҳои хуберо аз ҷумлаи барои амали хайр кӯшиш кардан, худро руҳан ва ҷисмонан пок нигоҳ доштан ва ба атрофиён манфаат расонидан ва ғайраҳоро тарғиб мекунад. Дин ҳамеша инсонҳоро барои нақӯй кардан ва ба амалҳои солеҳ машғул шудан даъват кардааст.

Аз ҳазинаи маънавият

Бино ба андешаи Абӯрайҳони Берунӣ вазифаи асосии инсон аз омӯхтани асрори оламе, ки моро фаро гирифтааст, иборат мебошад. Талаботи фанҳо низ ҳамин тавр аст. Онҳоро ниёзҳои дар ҳаётдошташон маҳз ба вуҷуд овардааст. Ба ҳамин мувофиқ илму фан ба таври васеъ паҳн гардид.

Фаъолияти эҷодӣ

Матни зеринро хонед. Аз онҳо дин чӣ гуна вазифаҳоро иҷро карданаширо муайян кунед:

– мувофиқи таълимоти дини яҳудиён вакилони дин дар атрофи як мафкура соҳиби миллат ва маслаки ягона маҳсуб ёфта, бандагони дӯстдоштаи Худои яккаву ягона Яҳве мебошанд:

– дар дини масеҳият бошад, аз санъати динӣ – меъморӣ, тасвирӣ, ва мусиқӣ истифода бурда, мактабҳои наққошии идона фаъолият мебарад.

Оё медонед?

Тамоми динҳо барои нақўи хизмат мекунад.

Баъзе қувваҳои иртиқой аз дин ба мақсади ғаразнок истифода бурда истодаанд.

Боби II. ИНСОН ВА ЧОМЕА

Фаъолияти эҷодӣ

1. Азиз дар имтиҳон баҳои ғайриқаноатбахш гирифт. Вай ба муаллим барои ислоҳи баҳояш ҳада пешниҳод кард.

2. Умед ба назди духтур рафт. Дар охири муоина ӯ ба ҷайби духтур пул андохт.

3. Дилноза қоидаҳои ҳаракат дар роҳро вайрон кард.

Дар ҳар як воқеа муносибат баён кунед. Чунин рӯйдодҳо ба пояҳои маънавии ҷомеа чӣ гуна таъсир мерасонанд? Дар рушди ҷомеа чӣ? Дар оилаи шумо чӣ? Ҳар як воқеа ривож ёфтан гирад, оқибат чӣ шуданаширо тахмин кунед.

Барои мулоҳиза

Дин ҷаҳонбинии инсонро ташаккул, тасалли додан, муттаҳид кардан, идора кардан, муошират кардан ва вазифаи тарбияи рӯҳӣ – маънавии инсонро иҷро мекунад. Дин пайдоиши ҷаҳон ва инсониятро ба тарзи илоҳӣ шарҳ медиҳад.

Вазифаи тасаллибахшии дин: фарзанди инсон дар вақти ба сараш ягон мусибат ва машаққат омадан аз дин қувваи тасаллибахшро ҷиҳати рафъи мусибатҳо пайдо мекунад.

Дин вазифаи муттаҳидсозиро иҷро намуда, дар байни одамон ҳамҷиҳатиру мустаҳкам мекунад. Ҳар дин эътиқодкунандагонро ба риояи қоидаҳои худ даъват мекунад. Онҳоро ба риояи ин қоидаҳо ташвиқ мекунад ва ҳамин тариқ, одамонро муттаҳид месозад.

Дин инчунин дар танзими зиндагии эътиқодкунандагон нақши муҳим мебозад. Ин вазифа дар асоси меъёрҳои ахлоқӣ иҷро карда мешавад. Дин меъёрҳои ахлоқиро танзим мекунад ва ҳамчунин ҷӣ будани ҳалолу ҳаром ва савобу гуноҳро муайян мекунад.

1

Вазифаи коммуникативии дин: урфу одат ва анъанаҳои динӣ, барои гузаронидани расму оинҳо, маросимҳо ва идҳо дар якҷоягӣ, таҳкими хешутаборӣ, бародарӣ, робитаҳои динӣ даъват мекунад.

Дин хусусияти неки зиндагии инсонро ошкор мекунад. Ин дар вазифаи ӯ дар тарбияи рӯҳониву маънавии одамон инъикос меёбад. Дин ба рушди фарҳанг низ таъсири бузург дорад.

2

3

4

Фаъолияти эҷодӣ

1. Кӯшиш кунед, ки вазифаҳои динро дар асоси расмҳои 1 ва 2 шарҳ диҳед.
2. Дар асоси ин расмҳо, сабабҳои бунёди устувори ибодатхонаҳои боҳашаматро номбар кунед.
3. Дар фикри “Нақши дин дар ҳифзи арзишҳои умумибашарӣ ва миллӣ ва интиқоли онҳо аз насл ба насл хеле муҳим аст” муносибат баён кунед.
4. Дин дар ҷомеа боз чӣ гуна вазифаҳоро иҷро мекунад?

Аз дарс сабақи эҷобӣ баровардан

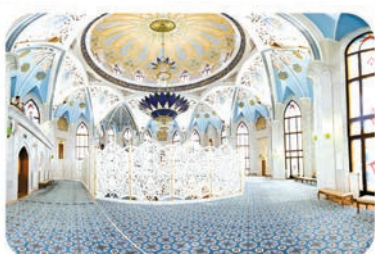
1. Нақши дин дар тарбияи инсонӣ комил чӣ гуна аст?
2. Фикри “Барои рушду шукуфоии ҷомеа аз одамон ҳамеша корҳои хайр талаб карда мешавад”-ро асоснок кунед.
3. Дар байни дин ва арзишҳои маънавӣ чӣ гуна алоқамандӣ вучуд дорад?
4. “Дин аз азал ҳамчун як ҷузъи ҷудонопазири маънавияти инсон будааст”. Дар ҷумлаи мазкур нуқтаи назари худро баён кунед.

МАВЗЎЪҲОИ 11-12. ДИН ВА МАДАНИЯТ

Савол ва супоришҳои фаъолкунанда

1. Дар сохтмони ибодатхонаҳое, ки дар асрҳои XX-XXI ба вучуд омадаанд, этибор диҳед ва дар бораи таъсири дин дар ривоҷи маданият маълумот диҳед.
2. Дар бораи ҳаёти маънавии инсонҳои соҳибэътиқод ва тарзи ҳаёти иҷтимоии онҳо маълумот диҳед.
3. Фикри худро бо як қатор вазифаҳои дин аз қабилӣ ҳифз ва вусъати арзишҳои миллӣ ва аз насл ба насл гузаштани мероси илмиву маънавий алоқаманд намуда, шарҳу тавзеҳ кунед.

Барои мулоҳиза

Фарҳанг дар ҳаёти инсон ва ҷомеа нақши муҳим мебозад. Дин ба ҳаёти иҷтимоӣ, этникӣ ва маънавии инсонҳои эътиқодкунанда таъсири амиқ мегузорад. Ин аз таъсир ва нуфузи бемайлони дин дар соҳаҳои адабиёт, санъат ва фарҳанги халқҳои дунё дарак медиҳад.

Фаъолияти эҷодӣ

Дар асоси донишҳои аз фанни таърих гирифтаатон феҳристи шаҳрҳоеро, ки унвони “Пойтахти маданияти ислом”-ро гирифтааст, тартиб диҳед.

Дар бораи таърихи онҳо маълумот диҳед.

Дар ин рӯйхат аз талаботи оид ба шаҳрҳое, ки аз тарафи ISFSCO “Пойтахти маданияти ислом” эълон карда шудааст, истифода баред.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Дин дар рӯйнавис кардан ва наشري китобҳо, ҳамчунин дар ривочёбии санъат чӣ гуна саҳм гузоштааст?

2. Вақте ки суҳаноне ба мисли “Ту фарзанди миллати дорои таърихи бою қадима ҳастӣ”, “Ту дар кишвари мутафаккирон, алломаҳо ва донишмандони бузург таваллуд шудай” мешунавед, оё аз дилатон ҳисси ифтихори баланди ватандӯстӣ мегузарад? Фикри худро асоснок кунед.

3. Агар эътибор дода бошед, дар бораи мероси илмӣ аҷдодони бузургамон, ки 1000 сол пеш аз ин умр ба сар бурдаанд, бисёр суҳан гуфта мешавад. Фикр карда бинед, чӣ баъд аз сад сол дар бораи шумо авлоду аҷдодонатон чӣ гуфтанишон мумкин?

Аз ҳазинаи маънавият

Дар рушд ва тараққиёти аксар соҳаҳои давлатҳои Европа нақш ва таъсири маданияти ислом беназир аст... дар баробари саҳми илмҳои дақиқ дар пешрафти Европа, фарҳанги исломӣ низ нақши равшан гузоштааст.

Аз китоби “Офариниши инсоният”
(The Making of Humanity)-и
Роберт Бриффолт

Назаре ба таърих

Намояндаи палатаи лордҳои Парламенти Британияи Кабир Шайх Муҳаммад Илтаф: “Агар Улуғбек ҳозир дар ҳаёт мешуд, ўзбекҳо аввалин шуда, ба моҳ сафар мекарданд. Агар ал-Хоразмӣ намешуд, технологияи замонавӣ ҳам вучуд намедост. Дар асоси асарҳои Абӯалӣ Ибн Сино ҳозир Европа илми тиббиётро омӯхта истодааст. Мо дар ҳоли радикализиатсия бо Ўзбекистон якҷоя мубориза бурданамон лозим аст. Шумо ҳадиси Имом Бухороиро ба забони англисӣ тарҷума карда, шарҳ диҳед. Мо бо ин китоб бар зидди ҷаҳолат мубориза мебарем”.

Аз мулоқоти ходимони соҳаи дин ва зиёиёни Ўзбекистон ва Британияи Кабир, 1-уми март соли 2018, Лондон

Барои мулоҳиза

Дар дини насронӣ оид ба санъати мусиқӣ муносибати ба худ хос мавҷуд аст. Дар маросимҳои динии православ, католикӣ ва протестант чӯршаванда вокал, акапелла ва мусиқии инструменталӣ ба сифати “Мусиқии черков” иҷро карда мешавад. Дар дини мазкур мақсади мусиқӣ инсонро аз ба некӣ даъват кардан иборат буда, услуби мусиқӣ ба рӯҳияти инсон таъсири манфӣ нарасонидан ва мазмуни мусиқӣ ба ақидаҳои динӣ зид наомадан муҳим арзёбӣ мешавад. Мусиқӣ ба матнҳои дар рӯҳияи динӣ навишташуда алоқаманд буда, онҳо ҳам дар вақти хизматҳои черков ва ҳам барои дар ҳаёти рӯзмарра иҷро намудан ба нақша гирифта шудааст.

Дар дини яҳудӣ ҳам мусиқӣ мавқеи алоҳидаро соҳиб аст. Мувофиқи маълумоти ривоятҳо, қавми Мусо пайғамбар пас аз бурида гузаштани баҳри Сурх ҳалок шудани кӯшуни душманро дида, бо роҳбарии Мусо(а.с) тамоми қавм “Суруди баҳр”ро суруданд. Мувофиқи таълимоти ин дин, таъсири мусиқӣ ба ҳолати рӯҳии инсон калон аст. Хусусан, мусиқӣ инсонро ба Худо ва китоби ӯ наздик намуда ёки баръакс аз он дур карданиш мумкин.

Оё медонед?

Сарояндаи халқии Ўзбекистон, академик, бастакор, сароянда ва навозанда, ҷамъоварандаи мероси мусиқии ўзбек Юнус Раҷабӣ якчанд суруд ва навоҳои қадимии халқи ўзбекро аз нав кор карда бунёд кардааст. Ӯ аз бо нота навиштани суруд ва навоҳои халқӣ корро оғоз кардааст.

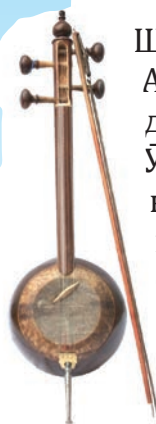
Юнус Раҷабӣ маҷмӯаи 5 ҷилдаи “Мусиқии халқи ўзбек”-ро нашр намудааст. Ба он қариб ҳазор намуд суруд ва оҳангҳои жанрҳои гуногунро ворид намудааст. Нашри нави Шашмақом ва маҷмӯаи навиштаҷоти мукаммали граммпластинкаро офарид.

Логан Себастьян Бах яке аз бастакорони машҳур аст. Зиёда аз 300-то кантатаи динӣ, хорал ва ораторияҳои Бах (“Эҳтиросҳо дар Иоанн”, “Эҳтиросҳо дар Матвей”, “Мессаи калони Ҳ-мол”, “Магнификат”) дар олами санъатҳои алоҳидаро ишғол мекунад. Мавзӯи инҳо аз китоби Инҷил гирифта шуда, дар он мавзӯҳои аз ҳаёт завқ бурдан, ба зебоии воло ҳаракат кардан, ҳиссиётҳои шоду хуррамию дарду алам акси худро ёфтааст.

Назаре ба таърих

Абӯнаср Муҳаммад Форобӣ – яке аз асосгузори назарияи мусиқии Шарқ аст. Ӯ асбобҳои мусиқии “қонун” ва “ғиччак”-ро ихтироъ кардааст. Андешаҳои эстетикаи Форобӣ асосан ба назарияи санъати мусиқӣ ва доираи қор қарда баромадани амалиёти он нигаронида шудааст. Ӯ як қатор асарҳои аз қабилӣ “Дар бораи мусиқӣ китоби калон”, “Фикрҳо дар бораи мусиқӣ”, “Китоб дар бораи классификатсияи қардани ритмҳо” офарида, муаммоҳои ба эстетикаи мусиқӣ вобастаро дар “Китоби классификатсияи илмҳо” равшан намудааст. Ӯ ҳамаи асбобҳои мусиқии замони худро навохта метавонист. Алалхусус, оҳангҳои бо асбобҳои най ва танбӯр бо маҳорати баланд иҷро намудааст.

Аз ҳазинаи маънавият

Дини Ислом ҳеҷ гоҳ ба равнақи илму фан, маданият ва эҷод монета накардааст, ҳатто дар вақти маҳдудиятҳои муайян ҳам ҷиҳати инкишофи услубҳо ва ғояҳои нав ба нав ба соҳаҳои гуногуни санъат роҳ кушодааст.

Худованд ба бандагонаш барои дидан чашм дод, барои фаҳмидани бӯй бинӣ ато намуд, даст дод, пой дод. Чашм ҳам гӯш ҳам аз неъматҳои дунё истифода мебарад, роҳати гӯш бошад аз оҳангҳои зебо, шунидани сӯхбатҳои хуб аст. Роҳати гӯш оҳангҳои хуб, сурудҳои хуб аст. Ҳамин тавр барои ҷӣ мо мусиқиро ҳаром меҳисобем?

Имом Ғаззоли, китоби “Эҳёи улумиддин”, ҷилди 2

Фаъолияти эҷодӣ

1. Кадом сурудҳои вобаста ба ҳаёти инсонҳоро медонед? Барои ҷӣ баъзе одамон барои мамнунияти худро баён намудан суруд мехонанд? Оё дар шумо низ ҳамин хел ҳолатҳо рӯй додааст? Шумо асосан кадом сурудро мехонед?

2. Оё зери таъсири аллаи ба додариатон гуфташуда хоб кардаед? Калимаҳои алларо ба хотир оварда метавонед?

3. Барои ҷӣ давлатҳои дунё мадҳияи худро доранд ва он ба оҳанг андохта суруда мешавад? Дар мадҳия ҷӣ тараннум мешавад?

4. Ҷӣ гуна мусиқӣҳо ба рӯҳияти инсон таъсири манфӣ расонида метавонад?

Боби II. ИНСОН ВА ҚОМЕА

Барои мулоҳиза

Ибни Сино муסיқиро ба категорияи донишҳои риёзӣ шомил кардааст. Вай муסיқиро ҳамчун илме медонист, ки садои муסיқиро меомӯхт ва дар натиҷаи ҳамовозии мутавозини онҳо оҳанг эҷод мекард. Мувофиқи таълимоти Пифагор, ӯ медонист, ки муסיқӣ ба рақамҳо тааллуқ дорад ва бо онҳо робитаи ногусастанӣ дорад.

Ибни Сино инчунин муסיқиро аз нуқтаи назари қомеашиносӣ, равоншиносӣ, назмшиносӣ ва физиология омӯхтааст. Дар натиҷаи кори Форобӣ ва Ибни Сино оид ба омӯзиши асбобҳои муסיқӣ, дар илми асбобҳои муסיқишиносӣ асос гузошта шудааст.

Дар “Маҷолис-ун-нафоис”-и Алишер Навоӣ гуфта мешавад, ки навохтани ғичҷак барои ҳама навозандагони дарбор ҳатмист.

1. Навоxtани кадом навъи асбобҳои муסיқиро медонед? Вақте ки шумо муסיқиро мешунавед, худро чӣ гуна эҳсос мекунад?

2. Ибни Сино чаро муסיқиро дар алоқамандӣ бо риёзиёт, қомеашиносӣ, равоншиносӣ, назмшиносӣ ва физиология омӯхтааст? Андешаи худро асоснок кунед.

3. Аз манбаъҳои иловагӣ доир ба таваҷҷӯҳи Форобӣ ба муסיқишиносӣ маълумоти асоснок дарёфт кунед.

4. Таъсири муסיқиро ба рӯҳияи инсон омӯzed. Бо манбаъҳо мубодилаи афкор кунед.

5. Оё муסיқӣ метавонад ба инсон таъсири манфӣ расонад? Фикри худро асоснок кунед.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Оё шумо боре ба фаъолияти олимони дигари муסיқишинос таваҷҷӯҳ зоҳир кардаед?

2. Шумо ғӯш кардани кадом навъи муסיқиро дӯст медоред?

3. Оё шумо дар бораи Шашмақом шунидаед? Нақши ӯ дар рушди муסיқии ўзбек чӣ гуна аст?

Аз хазинаи маънавият

Аз Ҳишом ибни Урва ривоят аст, ки Оиша ба домоди Ансор арӯс фиристод. Паёмбари Худо (с) фармуданд: Ансорҳо муסיқӣ навохтан ва фароғат карданро дӯст медоранд”.

Имом Бухорӣ, “Китоби издивоҷ”, Ҳадиси 5162

Барои мулоҳиза

Имом Абӯҳанифа як ҳамсоёе дошт. Ӯ ҳар рӯз асбоби мусиқӣ навохта, суруд меҳонд. Як рӯз ӯ сурудхониро бас кард. Аз ин кор Имом Абӯҳанифа ҳайрон шуда, бо изтироб пурсиданд. Ҳамсоё бо баъзе мушкилот зиндонӣ карда шуда будааст. Имом Абӯҳанифа дарҳол кафили ӯ шуда, ӯро аз зиндон озод карданд.

Абӯ Ҳанифа, аз китоби “Тазкират-ул-ҳамдуния”

Фаъолияти эҷодӣ

1. Назари Алишер Навоиро вобаста ба маълумоти боло шарҳ диҳед.
“Меғӯянд, ки рубоб тахти дарвозаҳои биҳишт аст ва агар аз он шодӣ ба дили мо бирасад, маҳз аз ҳамин ҷиҳат аст”.

Аз “Насоим-ул-муҳаббат”

2. Қойгоҳи динро дар ҷомеаи замони Имом Бухорӣ ва Абӯалӣ ибни Сино арзёбӣ кунед ва кӯшиш кунед, ки муносибати мардумро ба мусиқӣ ва санъат дар ин давра шарҳ диҳед.

Барои мулоҳиза

Ривоят мекунам, ки ҳокими шаҳр овозаи навохтани мусиқии бениҳоят зебои Форобиро шунида, олимро ба наздаш даъват кардааст:

“Шумо чунон мусиқӣ навозед, ки мо нишаста бо тамоми вучуд ханда кунем ва баданамон ба ларза ояд”.

Форобӣ чунон мусиқӣ навохт ва ҳамаро ба ханда овард. Ҳоким базӯр аз хандидан худдорӣ карда, гуфт: “Акнун мусиқӣ навоз, ки моро ба гиря овард”.

Форобӣ чунон мусиқии муассир ва ғамангез навохт, ки ҳамаи нишастагон ба гиря кардан даромаданд. Ҳоким, ки базӯр аз гиря бозистод, чашмонашро пок кард ва акнун хоҳиши навохтани мусиқии ҳамаро ба хоб кардан водоркунанда кард. Форобӣ боз як асбоби хурди мусиқиро ба даст гирифта, бо овози нарма ва нозук чунон мусиқа навохт, ки аз хоб рафтани ҳозирин истифода бурда аз толор баромада меравад.

Оё медонед?

Бо қарори Кумитаи байниҳукумати Ҷиҳзи ёдгориҳои фарҳангии ЮНЕСКО лазгии Хоразм ба феҳристи мероси фарҳангии башарият шомил карда шудааст.

Боби II. ИНСОН ВА ҶОМЕА

Барои мулоҳиза

Алишер Навоӣ бо аҳли китоб робитаи хеле наздик дошт. Баъдан дар китобхонаи шахсии ӯ машхуртарин наққош ва рассоми замон устод Камолиддин Беҳзод ва шогирдонаш Султоналии Машҳадӣ ва пайравонаш эҷод карда, аз шоири бузург танҳо як расми “Шери занҷирбанд” то ба мо омада расидааст. Ӯ дар баробари ҳомии аҳли китобати замони худ, ҳамчунин донишманди ин соҳа низ будааст.

Намунаи санъати минијатураҳои шарқӣ оид ба асрҳои миёна

Оё медонед?

Драмаи “Падаркуш”-и Маҳмудхоҷа Беҳбудӣ, ки муфтии Самарқанд маҳсуб меёфт, аввалин драмаи ўзбекӣ мебошад. Ин асар муаммоҳои муҳити маънавии ибтидои асри XX-ро инъикос намуда, дар бораи кӯдаки бесавод, нодон ва ҷоҳил, ки падари худро кушта буд, бахшида шудааст. Маҳмудхоҷа Беҳбудӣ жанри ин асарро “фоҷиаи миллӣ” номидааст. Драма нахуст 25-уми январи соли 1914 дар Самарқанд ва баъдтар дар Тошканд ба сахна гузошта шудааст.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Андешаи Маҳмудхоҷа Беҳбудӣ «Театр ин ибратхонааст»-ро асоснок кунед. Имрӯз барои ифодаи театр кадом ғояҳои пешқадамро истифода бурдан мумкин аст? Нисбат ба санъати театрий дар динҳои ҷаҳонӣ чӣ гуна муносибат баён карда шудааст?

2. Оё дин метавонад ба ақидаҳои созанда мухолиф бошад?

Аз дарс сабақи эҷобӣ баровардан

1. Андешаи зерини Суқротро бихонед ва иртиботи мероси маънавиро бо анъанаҳои миллӣ асоснок кунед: «Ман ба шоҳасарҳои ҳикматие, ки хирадмандони қадим дар осори худ боқӣ гузоштаанд, менигарам: агар мо дар онҳо бо ягон чизи хубе дучор оем, онро аз худ хоҳем кард ва хеле манфиатдор хоҳем гашт».

2. Дар бораи умумияти дин ва маданият хулосаи худро баён кунед.

МАВЗЎЪҲОИ 13-14. ҒОЯҲОИ ИНСОНПАРВАРӢ ДАР ДИНҲОИ ДУНӢ

Савол ва супоришҳои фаълкунанда

1. Инсонпарварӣ дар чӣ зоҳир мешавад? Норасоии инсонпарварӣ дар ҷомеа ба чӣ оварда мерасонад?
2. Ба назари шумо, вобастагии байни инсонпарварӣ ва масъулияти ҳифзи ороиштагӣ дар чист?
3. Оё шумо маънои сухани “Дар он ҷое, ки як рӯз ҷанг шавад, чиҳил рӯз барака намешавад”-ро медонед?
4. Андешаи худро дар бораи оқибатҳои ҷанг ва харобкорӣ баён кунед.

Барои мулоҳиза

Ҳар гуна дин пайравони худро ба сулҳ ва инсонпарварӣ даъват мекунад.

Рушди илм, фарҳанг, иқтисод, маънавият ва ҳама соҳаҳои дигар бо сулҳу амонӣ вобаста аст.

Ҳама динҳо хунрезии беадолатона, оташи ҷанг ва фасодро инкор мекунад.

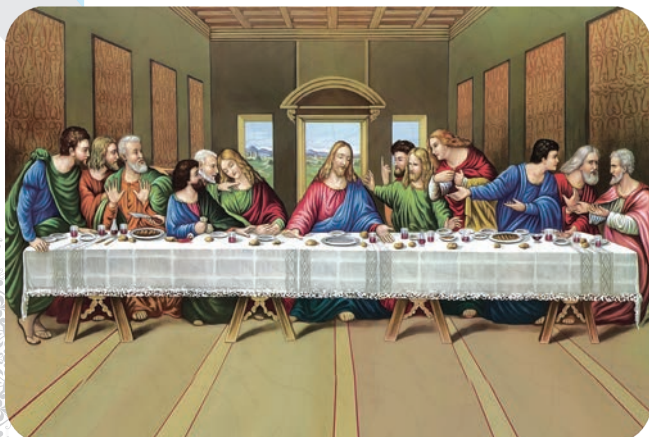
Аз ҳазинаи маънавият

Аз домони донишманде, ки камбудӣ ва нуқсонҳои туро гуфта, танбеҳ медиҳад, саҳттар дор. Зеро ин зот шабеҳи роҳнамоест, ки туро ба сӯи ганҷ мебарад ва ту ҳеч гоҳ кам нахоҳӣ шуд.

Буддо

Оё медонед?

Дини християнӣ паҳншудатарин дин дар ҷаҳон мебошад. Аз таърих маълум аст, ки дини мазкурро барои амалӣ намудани мақсадҳои харобкорона ва хунрезӣ ҳамчун ниқоб истифода мебуданд. Зери номи “Юришҳои Салиб” ва “Инквизитсия” бисёр шахрҳо нобуд гардида, ҳазорҳо одамон ба ҳалокат расонида шудаанд.

Аммо, дар дини християнӣ ба ҳеҷ кас бадӣ накардан таълим дода

мешавад. Ин дин низ мисли динҳои дигар ба сулҳпарварӣ, ғамхорӣ ва некӣ қардан даъват мекунад.

Дар дини ислом масеҳиёро насронӣён меноманд. Ин ном бо таваллуди Исо пайғамбар дар деҳаи Назарет алоқаманд аст.

Аз хазинаи маънавият

Ба ҳеҷ кас бар ивази бадӣ, бадӣ накунад. Кӯшиш кунад, ки дар назари ҳама одамон некӣ кунад. Агар имкон бошад, то қадри ҳол бо ҳамаи одамон тинчу осоишта зиндагӣ кунад.

Аҳди Ҷадид Мактуб ба румиён, боби 12.

Барои мулоҳиза

Кӯшишҳои барангехтани фитна ва иғво дар байни мардум, рӯйдодҳо ё амалҳои, ки сулҳу оромиро ҳалалдор мекунанд, қомилан ҳилофи моҳияти дини мубини ислом мебошад.

Оё медонед?

Хусусиятҳои таълимоти буддой тарғиби назари меҳрубона ба ҳама мавҷудоти зинда, риояи қатъӣ ба дастурҳои ақл ва ба ҳиссиёт дода нашудан аст. Ғояҳои башардӯстӣ ва некӣ қардан дар қоидаи “Панчашила”-и (санскрит – панҷ аҳком) буддизм низ инъикос ёфтаанд.

Ба гуфтаи ӯ, буддизм бояд аз куштор, дуздӣ, гумроҳӣ, дурӯғ ва чизҳои мадхушкунанда муҳофизат кунад. Вазифаи ҳар як роҳибе, ки ба ин дин эътиқод дорад, ба моликияти дигарон нигоҳ накардан, ба касе нафрат накардан, дар бораи адолат фикр кардан, некиро аз одамони хуб дареғ надоштан ва ба қоидаҳои ахлоқ риоят кардан аст.

Барои мулоҳиза

Дар ҳиндуҳо ва ҷайнайизм, ки аз динҳои милли ҳастанд, ақидаҳои сулҳпарварӣ дар таълимоти “аҳимса” – истифода накардани қувва инъикос ёфтааст. Бино бар таълимоти ӯ, вайронкорӣ дар рӯи замин, нафақат ба инсонҳо, балки ба тамоми мавҷудоти зинда мамнӯъ аст. Ин таълимот инчунин ба хушунат бо хушунат ҷавоб гардонидан ва ҳатто ҷанги зидди ҷинояткорро низ маҳкум мекунад.

Аҳимса на танҳо нисбати одамон, балки бар зидди ҳама мавҷудоти зинда хушунат накардан аст.

Байни маданияти экологӣ ва ақидаи Аҳимсаи ҳиндуҳои қадим чӣ иртибот вучуд дорад? Мисол оред.

Дини зардуштӣ, ки дар Осиёи Миёна ба вучуд омадааст, бо хусусияти инсонпарварии худ фарқ карда меистад. Ин хусусият дар таълимоти «Гуфтори нек, рафтори нек ва кирдори нек»-и Авесто низ инъикос ёфтааст. Дар он андешаҳо оид ба аҳамияти сулҳпарварӣ баён карда шудааст. Дар таълимоти зардуштия дар қатори он амалҳои, ки ҳар як зардуштия бояд аз он худдорӣ кунад, инчунин канорагирӣ аз ғорати чорво, толону тороч ва ҳар гуна вайронкорӣ зикр шудааст.

Ба се гурӯҳ тақсим шавед. Аз таълимоти зардуштиён 5 мисол оред, ки ақидаи «Гуфтори нек, пиндори нек ва кирдори нек»-ро бо ҳаёти иҷтимоиву иқтисодӣ ва сиёсӣ алоқаманд кунанд.

Масалан:

- 1-гурӯҳ. Дар ҳаёти иҷтимоӣ – муносибатҳои ҳамсоядорӣ, ...
- 2-гурӯҳ. Дар ҳаёти иқтисодӣ – ба таври сунъӣ баланд бардошта нашудани нархҳо аз ҷониби соҳибкор, ...
- 3-гурӯҳ. Дар ҳаёти сиёсӣ – ҳифзи сулҳ дар минтақа, ...

Тақдирот созед.

Дар асоси он чизе, ки шумо шунидед, роҳҳои татбиқи ғояи «Гуфтори нек, пиндори нек ва кирдори нек»-ро дар ҳаёти муосир таҳия кунед. Зимни иҷрои ин вазифа ба тамоюлҳои инсонпарварӣ таъя кунед.

Барои мулоҳиза

Яке аз динҳое, ки ба ғояи сулҳ таваҷҷӯҳи бештар зоҳир мекунанд, ислом аст. Яке аз маъноҳои калимаи “ислом” сулҳ аст.

Қадр кардани сулҳ, шукргузорӣ ба зиндагии озоишта, шарти зарурии ҳифз ва таҳкими он мебошад. Дар сарчашмаҳои муқаддаси ислом барои таъмини

сулҳ дар якҷоягӣ тарғиб карда мешавад.

Таълимоти дини ислом ба ин ҷанбаи масъала низ диққати махсус медиҳад. Таълимоти дини ислом ба арзиши сулҳу оромӣ, ки яке аз неъматҳои бузург аст, ҳушёр ва огоҳ буданро даъват мекунад.

Моҳияти шукргузор буданро на бепарвоя, беътиной, ношукрӣ, носипосӣ, балки эътироф ва қадр кардани неъматҳои додашуда, эҳтиром ва татбиқи он ташкил медиҳад.

Ихтилофҳо бояд бо роҳи мусолиҳа, созиш ва бо амалу чораҳои фаврӣ дар муқобили онҳое, ки ба сулҳи ҷомеа бо таъовуз ва зӯроварӣ таҳдид мекунанд, ҳал карда шаванд.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Бо ҳамсинфи худ ақидаеро, ки “Ҳама барои нигоҳ доштани сулҳ масъуланд ва ҳама бояд дар ҳифз ва таҳкими он саҳм гузоранд” муҳокима кунед ва шарҳ диҳед, ки чӣ тавр шумо низ метавонед ба ин раванд саҳм гузоред.

2. Матни зеринро хонед ва ҷиҳатҳои бо мавзӯ алоқамандашро фаҳмонида диҳед. Дар баъзе минтақаҳо нооромӣ, ҷангу ҷидол ва хунрезӣ ҳукмфармо буданаш андешаи дар кишварамон сулҳу оромӣ, тинчиву озоиштагӣ худ аз худ набуданаш моро боз ҳам аҳлона ва аз як гиребон сар бароварда зиндагӣ кардан мусоидат мекунад.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Агар дар ҷомеа бепарвой, беэътиной, носипосӣ, низоъ, таҷовуз ва зӯроварӣ зиёд шавад, чӣ оқибатҳоеро ба бор меорад? Шумо барои пешгирии чунин ҳолатҳо чӣ кор карда метавонистед?

2. “Дар хона агар як рӯз ҷанг шавад, чиҳил рӯз баракат меравад.” Ин мақолро ба ҷомеа татбиқ карда бинед, чи?

Оё медонед?

Мо дини муқаддаси худро ҳамчун таҷассумгари арзишҳои азалии худ қадр мекунем. Мо онҳоеро, ки дини муқаддасамонро дар қатори омилҳои зӯроварӣ ва хунрезӣ мегузоранд, маҳкум мекунем ва бо онҳо ҳеҷ вақт муросо нахоҳем кард.

Аз суҳанронии Президенти Ҷумҳурии Ўзбекистон Шавкат Мирзиёев дар иҷлосияи 72 -юми СММ 19 сентябри соли 2017

Фаъолияти эҷодӣ

1. Ҳикмати зерин бо мавзӯи чӣ гуна алоқамандӣ дорад?

“Ду неъмате ҳаст, ки аксари мардум онро қадр намекунанд. Ин хотирҷамъӣ ва саломатӣ мебошад”.

2. Дар кишвари мо барои ҳифзи сулҳ ва саломатӣ чӣ корҳои анҷом дода шуда истодааст?

3. Дин ҳамчун омили муҳими ташаккул ва тарбияи тафаккури ҷавонон дар заминаи маърифат нақши муассир дорад. Ба фикри шумо оё мафҳумҳои дин, маърифат ва тарбия моҳиятан ба ҳам наздик ҳастанд? Андешаи худро асоснок кунед.

4. Тасвирҳои зеринро бо ғояҳои инсонпарварӣ алоқаманд кунед.

Барои мулоҳиза

Чанд нафар одамони бегуноҳ дар кишварҳое, ки оташи ҷанг дар ҷаҳон меафрӯзанд, мемиранд, танҳо дар Афғонистон коршиносон тахмин мезананд, ки дар ҳафт соли охир беш аз 15 ҳазор нафар одамони бегуноҳ кушта шудаанд. Дар нӯҳ соли охир дар Ироқ 162 000 нафар кушта шудаанд. Даргириҳои хунии Сурия 120 ҳазор қурбон карда, 6,5 миллион нафарро маҷбур ба тарки манзил карданд. Зиеда аз ду миллион шаҳрвандон ба кишварҳои дигар фирор кардаанд. Чунин ҳолатҳоро дар мисоли кишварҳои Африқо دیدан мумкин аст. Чунин ба назар мерасад, ки ин рақамҳо фавран аз даҳон мебароянд, аммо, агар шумо дар ин бора андеша кунед, дар паси ҳар рақам сарнавишти инсон аст.

Аз дарс сабақи эҷобӣ баровардан

1. Фикри “Ҳама барои ҳифзи сулҳ масъуланд ва ҳама бояд дар нигоҳ доштан ва мустаҳкам намудани он бояд саҳм гузоранд”-ро шарҳ диҳед.

2. Оё шумо ягон бор фикр кардаед, ки барои оромиву хотирҷамъ зиндагӣ кардан, мактаб рафтан, истироҳат кардан ва намоишҳои дӯстдоштаи худ дар назди телевизор тамошо карданатон чанд нафар инсон бояд аз баҳри истироҳати худ даст кашиданааш лозим?

3. Оё метавонад иллатҳои баде, аз қабилӣ бепарвӣ, лоқайдӣ, беэтиборӣ ва дигар атвори номатлуб ба ҳаёти ошошта халал расонанд? Фикри худро бо мисолҳо асоснок кунед.

4. Дар асоси расмҳои пешниҳодшуда арзиши тинчиву ошоштагиро муайян кунед.

МАВЗЎИ 15. МЕРОСИ БУЗУРГТАРИН**Савол ва супоришҳои фаълкунанда**

1. Бузургтарин мерос барои шумо чист?
2. Аз падару модар ба фарзанд чӣ мерос мемонад? Шумо аз падару модаратон чӣ мерос мегирифтед?
3. “Он чунон меросе аст, ки ҳар қадаре ки шумо онро бештар истифода баред, он афзоиш меёбад, ҳамон қадар шумо онро истифода накунад, худ аз худ нест мешавад ...”. Ба фикри шумо, оё мо метавонем ин таърифро дар тарбияи инсон татбиқ кунем?
4. Муҳимтарин қисми меросе, ки инсон дар натиҷаи омӯзиш, кор ва таҷриба дар тӯли умраш ба наслҳои оянда мегузорад, кадом аст? Фикри худро асоснок кунед.
5. Барои хушбахтӣ ва хушбахтии ҷавонон муҳимтарин сифатҳо кадомҳоянд?

Барои мулоҳиза

Маънавияти инсон тарбияи ӯ то кадом андоза буданаширо муайян мекунад. Шахси бомаърифат ва маънавӣ бо саъю кӯшиш ва садоқати худ ба ҷомеа манфиат меорад ва ба узви фаёли он шомил мешавад. Одамони дорои маърифати ҳақиқӣ метавонанд ба чунин корҳои хайр даст зананд. Дар роҳи маърифат ҳар кас мувофиқи қобилият, истеъдод, ҳунар ва саъю кӯшиш ба дараҷаи муайяне мерасад. Танҳо онҳое, ки меъёрҳои ахлоқро азхуд кардаанд, соҳиби ҳақиқии хазинаи тарбия хоҳанд гашт.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Мо кадом инсонро соҳиби тарбияи зебо гуфта метавонем?
2. Агар шахс хеле бой, зебо, олиҷаноб бошад, ӯро метавон самимӣ, доно номид? Ҷавоби худро асоснок кунед.
3. Бо ҳамсинфони худ “Меъёри ахлоқ”-и синфи худро таҳия кунед.
 - а) ҳар яки шумо дар дафтарчаи худ 10 меъёри ба шумо писандро нависед.
 - б) бо шарики худ муҳокима кунед ва 5 меъёри умумӣ ва 2 меъёри аз назари шумо зарурро гузоред.
 - в) дар гурӯҳи иборат аз 6 нафар муҳокима карда, 7 то умумӣ ва 3 то меъёро, ки зарур мешуморед, нависед.
 - д) Ба 3 гурӯҳи калон ҷудо шавед, 10 то умумӣ ва 5 то меъёрҳои заруриро ҷудо кунед.

Боби II. ИНСОН ВА ҶОМЕА

е) Тақдимоти ҳар як гурӯҳро тайёр кунед. Тақлифҳои аз гурӯҳҳо додашударо ҷамоҳанг кунед. 10 то меъёрҳои асосӣ донишашударо гузored. Овоз дода тасдиқ кунед.

4. Оё ба меъёрҳои қабулкардаи худ амал мекунад? Чӣ гуна монеаҳо мавҷуд аст?

Аз ҳазинаи маънавият

Ҳикоя

Подшоҳро ду хизматгоре буд. Яке ниҳоят зебо, дигараш акси он буд. Рӯзе подшоҳ онҳоро бо мақсади санҷидан ба назди худ даъват кард ва ба хизматкори зебо рӯй оварда:

– Дар бораи шарикӣ худ чи фикр дорӣ? – гуфт.

– Хизматкор ҷавоб гуфт:

– Феъли ӯ бисёр бад, шахси боваринок нест. Ӯ ҳар гуна бадири карда метавонад, – ҷавоб дод.

Подшоҳ хизматкори дуюмро ба наздаш даъват кард:

– Дар бораи шарикӣ худ чӣ гуфта метавонӣ? – гӯён пурсид.

– Подшоҳам! Дар бораи ӯ ҳеҷ чизе гуфта наметавонам. Танҳо гуфта метавонам, ки дар шарикӣ худ ғайр аз ҳубӣ дигар чизе надидам, – гӯён ҷавоб дод.

Подшоҳ боз аз ӯ пурсид:

– Вай нисбати ту дар фикри манфӣ аст, дар ин ҳол чи хел муносибат баён мекуни?

– Подшоҳам! Ҳеҷ банд аз айб ҳолӣ нест, ман ба камбудии худам иқрорам.

Пас аз ин сӯҳбат подшоҳ хизматкори хушсурати худро ба наздаш хонда, ба ӯ гуфт:

Дар дили ту ҳубӣ хеле кам будааст. Ту ба ман хизматкор шудан наметавонӣ. Ба зудӣ аз даргоҳи ман рав!

Ба хизматкори “бадсурат” бошад:

– Қалбат аз намуди зоҳирият зеботар будааст. Ту инсонӣ наздиктарини ман бояд шавӣ, – гӯён хитоб кард.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Дар асоси матни зерин ба саволҳо ҷавоб диҳед.

Яке аз савдогарони номдори даври худ барои гирифтани хату саводи фарзандаш муаллиме таъин намуд. Муаллим таълим доданро оғоз кард. Писар китобро ба падараш равон хонда дод. Савдогар 500 динорро ба назди муаллим гузошт. Дар он замон 1 динор танга ба 5 грамм тилло, ё ки баробари арзиши як гӯсфанди калон буд.

Муаллим каме хичолат шуд ва гуфт:

Ба ман пули бисёре додед, дар асл 1 динор ҳам зиёд аст.

Муаллим, хизмати худро ночиз нашуморед. Ин аз он чӣ маблағе, ки дар наздам доштам, буд. Агар ҳамроҳам тамоми давлатам мебуд ҳам, дар зери поятон нисор мекардам. Шумо ба писарам илм омӯзондед, – гӯён савдогар миннатдорӣ изҳор кард.

2. Машаққати таълими муаллиматонро бо фикри зерини “хизмати худро ночиз нашуморед”-и савдогар фаҳмонда диҳед.

3. Фикри “10 сол гурусна бошӣ ҳам, дар ҷустани илм ё ҳунар таваққуф нақун”-и Абӯҳанифа Имоми Аъзамро дар мисоли ояндаи худатон фаҳмонда диҳед.

Ояндаи шахси бе илму ҳунарро чӣ гуна тасаввур мекунед?

4. Аз имкониятҳои мавҷуда то кадом андоза истифода карда истодаед?

5. Барои кадом хислатҳое, ки дар худатон вучуд дорад аз падару модаратон миннатдор ҳастед?

6. Дар якҷоягӣ дар мавзӯи “Боигарии калони ман” кластер созед.

Аз хазинаи маънавият

Илм омӯзед, зеро, ў дар фақирӣ давлат, дар дорой зиннат аст.

Ҳикмат

Оё медонед?

Дар пештоқи мадрасаи дар Бухоро мавҷудбудаи Абдуллоҳхон чунин ҳикмат сабт шудааст: “Оё донишмандону нодонон баробаранд?” ва “илм чизе ҳаст, ки то ба он тамоми умратро набахшӣ, ба ту заррае аз қисмашро намебахшад”.

Барои мулоҳиза

Тарбияи нек ҷамии салоҳияти ақлӣ, иқтидори маънавӣ, сифатҳои ахлоқӣ – маънавӣ ва ҳулки неки инсонро дар бар мегирад. Дар замири он дар байни инсонҳо муҳити созгор шакл мегирад, арзишҳои маънавӣ, урфу одатҳо ва анъанаҳо нигоҳ дошта мешавад.

Боби II. ИНСОН ВА ҶОМЕА

Системаи хулқ, одоб – ахлоқ, маърифат, дин ва таълим дар якҷоягӣ омӯхта мешавад.

1. Ба назари шумо сабаби асосии муваффақияти одамоне, ки шумо ҳавас мекунад, дар чист? Онҳо чи фазилятҳо доранд?

2. Дар робита ба фаъолияти ҳаррӯзаи худ ақидаи “Инсон барои баланд шудан савияи дониш ва салоҳияти худ ба тарбияи худ така мекунад ва барои рушди он меҳнат мекунад”-ро шарҳ диҳед.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Дар хотир доред, ки масҷиди Кордова (Қуртуба)-и Испания дар асри VIII мақбараи Сомониёни Бухоро дар асри IX сохта шудааст ба тарзи меъмории онҳо диққат диҳед.

Масҷиди Кордова (Қуртуба)-и Испания.
Дар асри VIII

Мақбараи Сомониёни
Бухоро. Дар асри IX

2. Нақшаи хонаи истиқоматиатонро кашед ва муайян кунед, ки он чанд метри мураббаъ хоҳад буд. Барои кашидани нақшаи ҳар як ҳуҷра кӯшиш кунед. Барои кашидани ин нақшҳо ба шумо донишони кадом илмҳо лозим буд? Шумо аз кадом воситаҳо ва асбобҳои хониш истифода бурдед?

3. Акнун андеша кунед, ки барои сохтани масҷид ё мақбараи Сомониён дар Кордоба кадом илмҳо лозим будааст? Ба ин масъала аз нуқтаи назари ҳаёти иҷтимоии он замон баҳо диҳед.

Фаъолияти эҷодӣ

Дар зери некӣ ганҷи бузурге ниҳон аст

Агар шахсе аввалин шуда ба каси дигар некӣ кунад ва аз он тамаъ накунад, албатта, аҷру савоби он некӣ аз ҷониби дигар ба ӯ мерасад.

Ҳеҷ набошад ба хоҳири ин амали хайраш аз офату балои ногаҳонӣ наҷот хоҳад ёфт. Дар ин бора ҳеҷ шубҳае нест ва шумо имконият доред онро дар амал санҷида бинед: ба касе некӣ кунед ва онро фаромӯш кунед! Шахси дорои тарбияи комил дар ҳама гуна ҳолат ба дигарон некӣ мекунад ва бомеҳру оқибат будан ба кори асосии ӯ табдил меёбад.

1. Ҳикмати хирадмандонро шарҳ диҳед: “Онҳоро, ки ба шумо некӣ кардаанд, фаромӯш накунад. Некии худ ва бади дигаронро фаромӯш кунед”.

2. Моҳияти ақидаи “Дар зери некӣ ганҷи бузург ниҳон аст”-ро шарҳ диҳед.

3. Дар иртибот бо матни боло ақидаи “Лаззат ва роҳати ин дунё вақте маълум мешавад, ки шахс тарбияи дуруст ва заруриро дар вақташ дарёфт карда, онро бо дигарон мубодила кунад ва туфайли меҳнати пурсамар ҳастии худро дарк кунад” -ро шарҳ диҳед,

4. Чаро “Тарбия аз ҳама қимматтарин ганҷи ҳазина аст” гуфтаанд?

Аз ҳазинаи маънавият

Дили инсоне, ки аз роҳи ҷаҳолат рӯй гардонида, роҳи маърифатро интиҳоб кардааст, ба косаи бо оби пок шустаи шабоҳат дорад. Эй инсон, агар хоҳӣ, ки пушаймон нашавӣ, одил бош, ба аъмоли нек таваккал кун ва ҳамеша ҷомаи саховатро бар дӯши худ бардор.

Фаъолияти мустақилона

Фаъолияти мустақилона

1. Аз гуфтаҳои хирадмандонаи донишмандони зерин калимаҳои партофташудаи марбут ба тарбияро ёбед:

Ҳеҷ ганҷе нест аз беҳ,

То тавонӣ рӯй бар ин неҳ.

Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ

Хатои аз ҳама калони инсон аз ҳад зиёд аст.

Жан Жак Руссо

Тарбия аз ... болотар аст, тарбия инсонро ба камол мерасонад.

Ҳерберт Спенсер

... самараи меваи бозгардонӣ ва такрор кардан аст.

Абӯрайҳони Берунӣ

(фарҳанг; тарбия; таълим; ҳазина)

2. Хусусиятҳои хоси инсонҳои маънавий ва соҳибмаърифатро нависед.

3. Барои инсонии комил шудан ба шумо кадом хислатҳо лозиманд? Одатҳо ва фаъолияти худро таҳлил кунед. Дар бораи аз чӣ даст кашидан лозим аст, фикр кунед. Аз натиҷаи кори шумо кӣ бештар манфиат гирифта метавонад? Чаро? Фикри худро асоснок кунед.

4. Байни калимаҳои *шахс, ҷомеа, мерос, тарбия* чӣ гуна алоқамандӣ ҷой дорад? Оё яке бе дигаре вучуд дошта метавонад?

Аз хазинаи маънавият

Илм ҳатто агар дар Чину Мочин (Хитой) бошад ҳам, онро ёфта аз худ кун. Зеро талаби илм барои ҳар мусалмон фарз аст.

Аз ҳадис

Фаъолияти эҷодӣ

1. Ба назари шумо, ҳадис кадом илмро дар назар дорад?
2. Дар асоси дониши аз таърих гирифтаи худ дар бораи рушди илм дар Чин дар асри VII маълумот диҳед. Онро бо донишҳои аз мактаб гирифтаатон муқоиса кунед. Хулосаи худро бо матни поён муқоиса кунед.

Барои мулоҳиза

Маълум аст, ки ҳадиси боло ба омӯзиши илмҳои дунявӣ низ ишора мекунад. Ислом инчунин ба омӯзиши илмҳои дунявӣ, аз қабилҳои оиладорӣ, тиҷорат, кишоварзӣ, корҳои ҳаррӯзаи рӯзгор ва тарбияи ҷисмонӣ даъват мекунад. Алӣ ибни Абутолиб чунин таъкид кардааст: “Ба фарзандони худ аз илмҳои замонавие, ки онҳо дар ҳамин давр зиндагӣ мекунанд, таълим диҳед, зеро онҳо дар замони дигаре ба дунё омадаанд”.

Аз дарс сабақи эҷобӣ баровардан

Мутафаккири бузург Абӯалӣ Ибн Сино чунин гуфтааст: “Илми дар тарозуи ақл баркашида нашуда, наметавонад илми ҳақиқӣ бошад, пас он дониши воқеъӣ нест”. Барои чӣ илмро ба тарозуи ақл баркашидан лозим аст, мегӯянд?

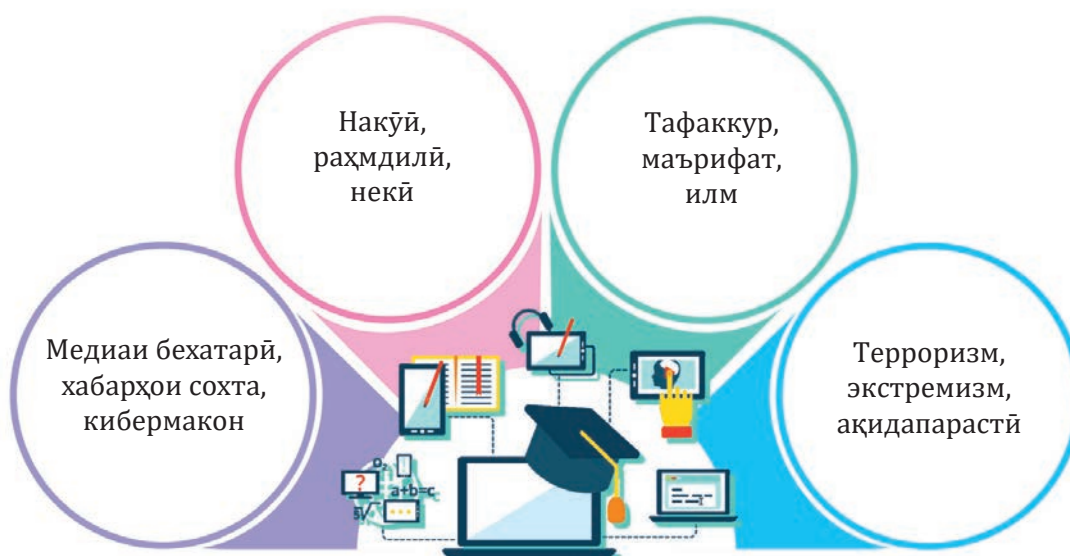
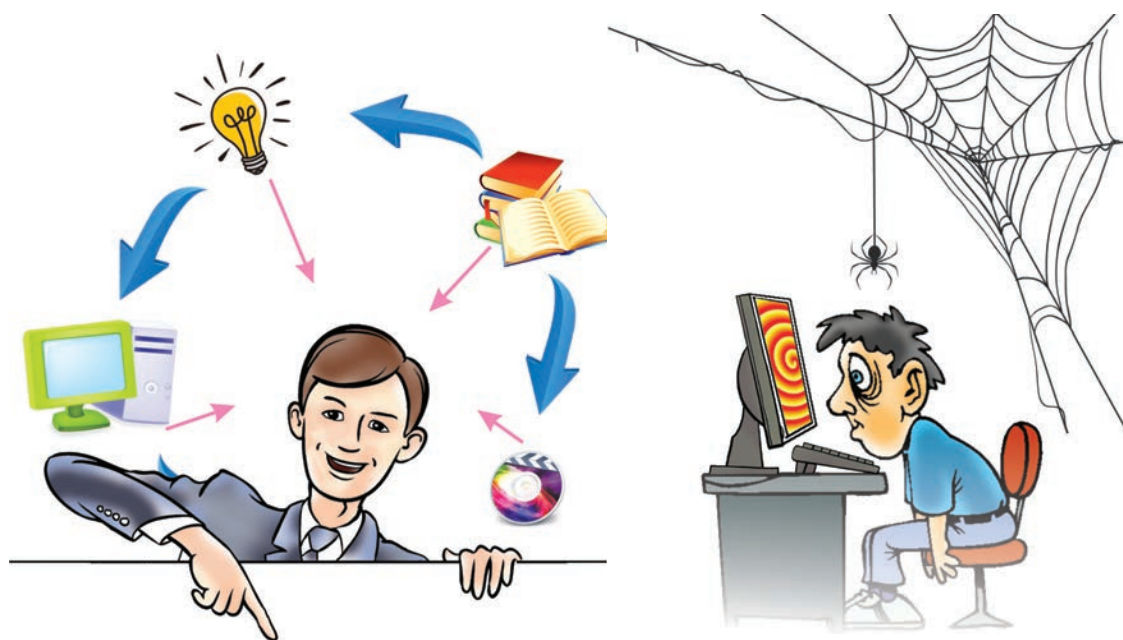
2. Матни зеринро мутолиа карда, муносибати худро баён кунед.

Дар ҷое ки сулҳу субот вучуд надошта бошад, дар он ҷо рушду такомули илм вучуд нахоҳад дошт. Дар кучо, ки сулҳу субот, тинҷиву барқарорӣ рушд ёфта бошад, дар он ҷо марказҳои илмӣ, академияҳо ва ҳавзаҳои адабӣ инкишоф меёбад.

3. Маъноии ҳикмати “Илм калиди саодат ва беилмӣ бошад, ҷаҳолат аст”-ро шарҳ диҳед.

4. Имрӯзҳо дар кишвари мо кадом муассисаҳои илмӣ таъсис дода шуда истодааст? Мақсади муттаҳидсозии онҳо дар чист? Дар бораи ин муассисаҳои таълимӣ тақдирот омода кунед.

БОБИ III. ШАБАКАИ ИҶТИМОЙ: ИМКОНИЯТҲО ВА ТАҲДИДҲО

Фаъолияти эҷодӣ

1. Дар инсонии диндор ва таҳаммулпазирии динӣ дошта, кадом фазилятҳо муҷассам шуданаш даркор? Фикратонро асоснок кунед.

2. Вайронкориҳои дар ҷамъият буда аз дуруст нофаҳмидани моҳияти дин, огоҳӣ надоштан аз таърихи Ватан, фидой набудан нисбат ба оила ва маҳаллааш пайдо мешавад. Ба ин фикр то кадом дараҷа ҷамроҳ мешавад?

Инсон барои дур шудан аз иллатҳои вайронкориҳои гуногун дорои кадом сифатҳо буданаш лозим? Ба ин гуна сифатҳо ва ғояҳои вайронкор 20-то мисол оред.

3. Матнро бо диққат хонед. Доир ба анъанаҳои, ки ба халқамон аз азал хос аст, фикратонро баён кунед: Ўзбекистон давлати бисёрмиллат ва бисёрконфессиянок аст. Имрӯз дар мамлакатамон зиёда аз 130 вакилони миллат ва қавмҳои гуногун аҳлона зиндагӣ карда истодаанд. Дар ин бешубҳа, анъанаи аз азал ба халқамон хоси дилкушодӣ нақши муҳим бозида истодааст.

Сифатҳои неқ

Соҳиби илм шудан

Қадр кардани оила, маҳалла ва ҷамъиятанон

...

Ғояҳои вайронкор

Терроризм

Экстремизм

...

Барои мулоҳиза

Дар шаҳри Самарқанд дар давраи Соҳибқирон Амир Темур мақбараи бунёд кардашудаи Дониёл пайғамбар аз тарафи вакилони дини ислом, христиан ва яҳудиён як хел эъзоз карда мешавад.

Ҳамин як мисол далели асосии фазиляти дилкушоии дар табиати халқамон буда мебошад.

Боби III. Шабакаи иҷтимоӣ: имкониятҳо ва таҳдидҳо

Барои мулоҳиза

Иддаҳои созмонҳои ифротӣ, ки худро бо ислом мебайванданд:

- бунёди “хилофат” бо муқобила бо принципи дунявият;
- рад кардани ҷудои дин аз давлат ва даъват намудани ҳамаи аъзоёни ҷомеа тибқи талаботи динӣ;
- исломро бо ҷомеаҳои дигари ҷаҳон муқобил гузоштан;
- анҷоми амалҳои ба ноором сохтани давлат ва ҷомеа дар роҳи расидан ба ҳадафҳои худ нигаронида шуда;
- айбдор кардани мусалмононе, ки ба ақидаҳои онҳо пайравӣ намеkunанд, дар бораи муртадӣ ва «куфр»;
- бадном кардан, таъқиб ва қатли мусулмонони суннатгаро;
- расидан ба ҳадафҳои худ бо усулҳои террористӣ;
- назорати қатъӣ аз болои захираҳои энергетикӣ ва давлатҳои исломӣ;
- ба воқуниш гузоштани муҳолифати байни суннӣ ва шиъа то сатҳи муносибатҳои байнидавлатӣ ва дастгирии нерӯҳои созмонҳои ғайриқонунии мусаллаҳ.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Матни дар боло зикршударо бодикқат хонед. Шумо ба ин рӯйхат боз чӣ илова мекардед?
2. Мо бояд бештар ба чӣ диққат диҳем, то зери таъсири ақидаҳои ифротгаро намонем? Тавсияҳои худро мубодила кунед.
3. Кадом санадҳои меъёрии зидди фаъолияти экстремистиро медонед? Дар кадом синну сол шахрвандон метавонанд мавриди чунин ҷиноятҳо қарор гиранд?
4. Кӯшиш кунед, то моддаи аз санади қонунгузорӣ гирифташударо, ки дар поён дар робита ба мавзӯ оварда шудааст, шарҳ диҳед.
Ҳама гуна шаклҳои фаъолияти экстремистӣ дар қаламрави Ҷумҳурии Ўзбекистон манъ аст.

*Моддаи 6-уми Қонуни Ҷумҳурии
Ўзбекистон “Дар бораи мубориза бар зидди экстремизм”*

5. Ба гурӯҳҳо ҷудо шавед. Ўзбекистон бо вучуди дастгирӣ намудани ғояҳои ба мисли даҳлат накардан ба ҳама гуна муноқиша,

тарғиби ақидаҳои харобкорона, ҷонибдории сулҳ, тарғиби ғояҳои таҳаммулпазирии динӣ боз ба чӣ гуна санадҳои меъёрии байналмилалӣ дохил аст? Бо истифода аз сайтҳои расмӣ маълумот пешниҳод кунед.

А. 12 декабри соли 2018 дар Ассамблеяи СММ бо ташаббуси Президенти Ҷумҳурии Ўзбекистон қарори махсуси “Маърифат ва таҳаммулпазирии динӣ” қабул карда шудааст.

Б....

Оё медонед?

Тарғиби терроризм; ташкил ва фаъолияти гурӯҳҳо ва созмонҳои террористӣ; воридшавии шаҳрвандони хориҷӣ ва шахсони бешаҳрванде, ки дар фаъолияти террористӣ иштирок мекунад; пинҳон доштани маълумот ва далелҳои марбут ба амалҳои террористии оmodасозӣ ё содиршуда манъ аст.

*Моддаи 5-уми Қонуни Ҷумҳурии Ўзбекистон дар бораи
“Мубориза бар зиди терроризм”*

Назаре ба таърих

Мусолиҳаи одилона; чанг пешгирӣ карда шуд

Соли 605, ҳангоми таъмири Каъба дар байни қабилаҳо баҳси иваз кардани Ҳачарул Асвад (“Санги сиёҳ”) ба вучуд омад. Муноқиша то ба дараҷаи чанг тӯл кашид. Муҳаммад (с) ҳалли оқилонаи ин мушкилро ёфтанд. Он кас як матоъро ба замин гузошта ба он Ҳачарул-Асвадро ниҳоданд ва ба сардорони қабила амр намуданд, ки аз як тарафи матоъ дошта, онро баробар боло бардоранд. Пас сангро бардошта, ба ҷои худ гузоштанд. Ҳама ихтилофҳо дар як лаҳза хотима ёфтанд, чанги беаънӣ пешгирӣ карда шуд ва ҳама бо ин ҳукми одилона розӣ шуданд. “Ал-Амин одилона ва оқилона ҳукм бароварданд”-, гуфтанд.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Ҳукми оқилона чист, шарҳ диҳед?
2. Ин воқеаро бо тамоюлҳои аз қабили ҳамҷиҳатӣ, баробарӣ ва ҳалли муаммоҳо бо роҳи сулҳ алоқаманд намоед.

Боби III. Шабакаи иҷтимоӣ: имкониятҳо ва таҳдидҳо

Оё медонед?

Бино ба маълумоти омор ҳар сол дар саросари ҷаҳон зиёда аз 10 000 амалҳои террористӣ содир карда мешаванд. Дар натиҷаи чунин амалҳо зиёда аз 70000 нафар инсонҳо бармаҳал аз ҳаёт ҷашм мепошанд ва аз ин 80% -и онҳо кӯдакони хурдсол мебошанд. Дар ҷаҳон зиёда аз 500 ташкилоти террористӣ мавҷуд аст.

Барои мулоҳиза

Дар қонунҳои Конституцияи Ҷумҳурии Ўзбекистон кафолат дода шудааст, ки ҳамаи шаҳрвандон новобаста аз миллат, забон ва мазҳаб, баробарҳуқуқ ҳастанд ва барои нигоҳ доштан ва инкишоф додани фарҳанг, анъана ва расму оинҳои худ тамоми имкониятҳоро доранд.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Кафолати баробарҳуқуқӣ ва озодиҳои шаҳрвандон чӣ гуна амалӣ карда мешавад?
2. Вазифаҳои шаҳрвандон дар амалисозии фарҳанг, анъана ва урфу одатҳои миллии онҳо чӣ гуна зоҳир мешавад? Фикри худро дар асоси қонунҳои Конституцияи Ҷумҳурии Ўзбекистон асоснок кунед?

Оё медонед?

Дар асарҳои донишманди бузург Абӯмансур Мотрудӣ (870-944) таҳаммулпазирии динӣ ва эҳтиром ба ҳама динҳо таъкид шудааст.

Дар асари машҳури “Тавҳид-ул-сунна”, ки ба тафсири Қуръон бахшида шуда, дар олами ислом машҳур аст, зимни тафсири сураи “Ҳаҷ”-и ояти 40 чунин гуфта шудааст: “Вайрон кардани Черков ва ибодатгоҳҳо манъ карда мешавад. Барои ҳамин ҳам дар кишварҳои мусалмонӣ то имрӯз онҳо ҳифз карда шудаанд. Дар ин хусус байни уламо ихтилоф вучуд надорад”.

Аз хазинаи маънавият

Вақте ки шумо парчамҳои сиёхро бинед, аз хонаи худ набароед. Дастҳо ва пойҳоятонро ҳаракат надихед. Пас аз он қавми заифе пайдо мешаванд. Онҳо сазовори эътибор нестанд. Дилҳояшон мисли занги оҳан аст. Соҳибони сарватанд, ки онҳо ба ваъдаҳояшон вафо намеkunанд. Ба ҳақ даъват меkunанд, аммо онҳо аз аҳли ҳақ нестанд. Номҳояшон аз лақабашон иборат ҳаст. Ба шаҳр ва қишлоқ мансубанд. Мӯйҳояшон мисли мӯи занҳо овезон аст. Онҳо дар охир байни худ ихтилоф меkunанд ва ҳақиқат қарор меёбад.

Алӣ ибни Абӯтолиб

Фаъолияти эҷодӣ

1. Дар асоси тасвирҳои ифротгарой ва терроризмро шарҳ диҳед.
2. Оё амалҳои занону кӯдакон дар расмҳо бо арзишҳои умумибашарӣ ва мазҳабӣ мувофиқанд?
3. Барои пешгирии чунин ҳолатҳо мо бояд ба чӣ диққат диҳем? Аз шумо чӣ талаб карда мешавад?
4. Ба гурӯҳҳо тақсим шуда, оид ба таблиғи ақидаҳои харобкоронаи экстремистӣ, террористӣ ва миссионерӣ ва зарари онҳо ба ҷомеаи ҷаҳони имрӯз маълумот диҳед.

Аз хазинаи маънавият

Агар шумо хонеду фикр наkunед, гумроҳ мешавед. Агар шумо фикр кунеду нахонед, зери гумону шубҳа хоҳед монд.

Конфутсий

Аз дарс сабақи эҷобӣ баровардан

1. Чаро терроризми байналмилалӣ ба яке аз масъалаҳои мубрами глобалии замони мо табдил ёфтааст?
2. Хусусиятҳои асосии ифротгарой дар ниқоби дин чӣ гуна аст?
3. Шумо барои пешгирии ҷомеа аз таъсири ҳар гуна ақидаҳои харобиовар чӣ гуна таклифҳо пешниҳод мекардед?
4. Барои нигоҳ доштани арзишҳои маънавӣ чӣ бояд кард?

МАВЗЎҲОИ 18-19. МАЪРИФАТ БАР ЗИДДИ ҶАҲОЛАТ

Савол ва супоришҳои фаълкунанда

1. Оё шумо медонед, ки бо манбаъҳои интернетӣ чӣ гуна кор кардан мумкин аст?
2. Кай дар зеҳни инсон холигӣ пайдо мешавад ва барои пешгирии он чӣ кор кардан мумкин аст?
3. Ба ғояҳои вайронкор чӣҳо дохил мешаванд ва онҳо бо кадом шаклҳо пайдо мешаванд?
4. Барои соҳибмаърифат будан инсон бояд кадом хислатҳоро дошта бошад?
5. Ҷаҳолат ба кадом оқибатҳои манфӣ оварда мерасонад?

Барои мулоҳиза

... Халқи бомаърифат шуҷоатманд мешавад. Шуҷоат аз матонати қалб ва саломати рӯҳ иборат аст. Халқи аз маориф, илму фарҳанг ва маданият маҳрумшуда мисли хаами дар зер панҷаи ҷаҳолат монда, дар замири феълу атвораи ҳам наметавонад, аз банди нафси худ раҳо шавад ... Зеро ҷаҳолат ва тарс аз офати фақру мӯҳтоҷӣ низ даҳшатноктар аст.

Абдулло Авлонӣ

Фаъолияти эҷодӣ

1. Оё ҷомеа бе маърифат рушд мекунад? Аз таърих мисолҳо биёред.
2. Фикрҳои “Агар дар ҷомеа бесаводӣ вучуд дошта бошад, арзишҳои коҳиш меёбанд, меҳрубонӣ, самимият, маънавият, фарҳанг дар байни одамон моҳияти худро аз даст медиҳанд. Дар натиҷа чунин ҷомеа наметавонад рушд кунад”-ро бо андешаи дар боло овардашудаи Абдулло Авлонӣ алоқаманд кунед. Ба фикри шумо кушандаи ҷаҳолат чист?
3. Фикри “Ҳар қадар ҷавононе, ки донишу малакаи мукамал дошта бошанд, ҳамон қадар оромии давлат, мавқеъ ва нуфуз дар ҷаҳон ва неӯаҳволии ҷомеа афзоиш меёбад”-ро шарҳ диҳед.

Аз ҳазинаи маънавият

Ду чиз барои саодати тамоми инсон зарур аст: якум дониш ва дуввум амал. Барои хушбахтии инсон танҳо илм кифоя нест, аммо инсон вазифадор аст, ки бо ёрии дониш ҷисму рӯҳи худро тарбия кунад.

Имом Ғаззоли

Ҳикоят

Як шаб Айюб тоату ибодат мекард ва ашк аз чашмонаш ҷорӣ шуд. Ё мисли дурр дар баҳри ашк ғарқ гардида, ба шамъ ҳамсон буд. Як гӯшаи алоҳидаро дар хилват интиҳоб карда, гӯё дурри тозаи дар даруни қуттичаро мемонд.

Он шаб як дузде ба хонаи ӯ ворид гардида, ба кофтани як гӯшаи замини хона шурӯъ мекард. Шабона, вақте ки ӯ заминро меканд, ҳангоми берун шудан чашмаш ба сари одаме афтид. Айюб низ инро фаҳмид ва хомӯш нишаста ибодатро идома медод. Дузд аз сӯроҳ берун омада, ҳама чизеро, ки дар хона ёфта буд, ҷамъ карда, ба қадри тавонаш ба пушт бардошт. Вақте ки ӯ меҳост ба Лаҳм ворид шавад, сӯроҳ хурд ва сарборӣ хеле калон буд, ки ба ӯ монеагӣ эҷод мекард.

Вақте ки Айюб дид, ки дузд дар изтироб аст, бархост, дарро кушод ва роҳ нишон дод.

Борат хеле гарон шуда рафтаст, аммо сӯроҳи кофтагӣ хурд. Марҳамат, баромадан гир, дар кушода.

Дузд чӣ қадар гумроҳӣ нишон дода бошад, шайх ба ӯ ҳамон тарз роҳ нишон медиҳад. Ягон шахс ба шахси дигар ҳамон тавр роҳ нишон диҳад, оё ӯ аз он роҳ ба роҳи дигар мерафта бошад?! Ин ҳол дузд роҳи сохт ва бори гарон қомати ӯро ҳам кард. Вучуди ӯ гӯё аз як оташ месӯхт ба дард даромад. Ё омода буд бори гарони бар дӯши худ бударо ба ин оташ афканад ва бадани худашро низ бисӯзонад. Аз ин ранҷу дард мазлум гардида буд аз хиҷолат азият мекашид. Наъракашон аз чашмонаш ашк чун оби сел ҷорӣ мешуд. Ё сарашро ба пой шайх гузошт. Некии шайх, бахшидани гуноҳояш забони ӯро дар ҳайрат гузошт ва марҳамати бори шайх ҷисми ӯро беҳол сохт. Шайх марҳамат карда, ашки чашмонашро пок кард ва сарашро аз замин бардошт ...

Аз “Ҳайрат-ул-аброр”-и Алишери Навоӣ

Фаъолияти эҷодӣ

1. Ҳикмати “Агар шахс ба роҳи ҷаҳолат ворид шуда, онро зуд дарк кунад, мушкили ӯ осонтар мешавад”-ро шарҳ дода, бо матн алоқаманд кунед.

2. Одами дар роҳи ростбударо гумроҳ кардан душвор аст, аммо инсон дар роҳи қач бударо ба роҳи рост даровардан осон аст ё душвор? Андешаи худро асоснок кунед.

3. Барои аз роҳи қач ба роҳи рост гузаштан нақши матонат, ирода ва қотей чӣ гуна мешавад?

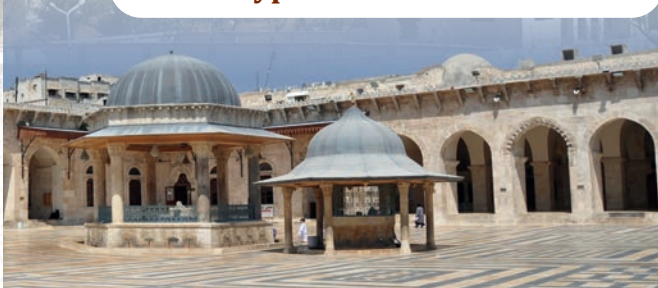
Боби III. Шабакани иҷтимоӣ: имкониятҳо ва таҳдидҳо

Барои мулоҳиза

Давлати исломии Ироқ ва Шом (ДОИШ), ки моҳи апрели соли 2013 дар Ироқ таъсис ёфтааст, дар солҳои охир беш аз 10 000 амали террористӣ анҷом додааст. Ташкилоти террористии ДОИШ то ба дараҷаи қатл кардани уламо, ки ақидаҳои онҳоро қабул надоштанд, амр додааст. Масалан, 14 июни соли 2014 намоишгарони ДОИШ 12 уламои динеро, ки амали ҷинояткоронаи онҳоро дар наздикии масҷиди “ал-Исро” дар Мосул маҳкум карда буданд, ба қатл расониданд.

Сурия то соли 2013

Сурия дар ҳоли ҳозир

Фаъолияти эҷодӣ

1. Дар матни поён ба ҷиҳати оид ба ҳифзи ҳуқуқҳои инсон таваҷҷӯҳ кунед.

2. Ҷумлаи “Эй мардум! Ҳар як ҷинояткор танҳо барои гуноҳи худаш ҷавобгар аст. Ҳеҷ вақт барои гуноҳи як ҷинояткор авлоду аҷдодаш ҷазо дода нахоҳад шуд...”-ро бо қоидаи моддаи 9-уми кодекси Ҷиноятии Ҷумҳурии Ўзбекистон муқоиса кунед.

3. Мухолиф будани фаъолияти ИШИД-ро бо моҳияти матни дар зер овардашуда муқоиса кунед ва мулоҳизаи хешро баён намоед.

Аз “Хутбаи видоъ”

“Эй мардум! Ин рӯз (рӯзи қурбонӣ) чӣ қадар муқаддас бошад, ин шаҳр чӣ қадар муқаддас бошад, бидонед, ки ҷонҳо ва молу мулки шумо низ мисли ин муқаддас аст. Ҳар таҷовузи бар муқобили онҳо анҷомдода ҳаром аст.

Ақли худро ҷамъ кунед! Бидонед, ки зинҳор пас аз ман, ба хатои пешина барнагардед ва гардани якдигарро набуред!

.. Ҳама даъвоҳои хунии аз давраи ҷоҳили боқимонда комилан бекор карда шуданд.

Ҳар кӣ амонат дорад, бигзор онро ба соҳибаш баргардонад.

Эй инсонҳо! Ҳуқуқҳои занонро эҳтиром кунед. Бо онҳо меҳрубона рафтор кунед. Дар бораи поймол кардани ҳуқуқҳои занон аз Худо битарсед! Занон амонати Худо бар шумо ҳастанд ...

“Зулҳиҷҷаи 9, соли 10 ҳиҷрӣ (8 март соли 632 милодӣ)

Барои мулоҳиза

Мусалмон касест, ки мусалмони дигар аз дасту забони ӯ озор набинад. Дар китобҳои муқаддас фитнаи барои ҷангандозӣ содиршуда ҷинояти аз қотилӣ ҳам бадтар эътироф шудааст. Дар динҳои ҷаҳон зулму ситам, одамкушӣ ва куштор маҳкум карда шуда, бар хилофи онҳо ба шафқат, осоиштагӣ, инсондӯстӣ ва дилсӯзӣ даъват карда мешаванд.

Фаъолияти эҷодӣ

Ҷумларо хонед. Калимаи “Фитна”-и дар он истифодашударо чӣ гуна фаҳмидед? Муносибати худро ба ин мафҳум баён кунед (фитна – фиреб, барангехтани низоъ байни шаҳрвандон). Фитна гуноҳи бузургтар аз куштор аст.

Аз Қуръони карим, сураи Бақара, ояти 217

Оё медонед?

**Барангехтани кинаю адовати миллӣ, нажодӣ,
қавмӣ ё динӣ**

Пас аз таъйини ҷазои маъмурӣ барангехтани кинаю адовати миллӣ, нажодӣ, қавмӣ ё мазҳабӣ, нигоҳ доштан ва ё паҳн кардани маводи таблиғотӣ содир карда бошад.

– ҷарима ба миқдори то шашсад нишондиҳандаи маблағ, ба мӯҳлати то се сол барои ислоҳи корҳои ахлоқӣ ва ё аз як то се сол маҳдуд кардани озодӣ ва ё ба мӯҳлати то се сол маҳрум сохтан аз озодӣ ҷазо дода мешавад.

Таҳқири шаъну шарафи миллӣ бо мақсади барангехтани кинаю адоват, таҳаммулнопазирӣ ё худ ихтилоф нисбати аҳоли новобаста аз мансубияти миллӣ, нажодӣ, қавмӣ ва мазҳабӣ, таҳқири эҳсосоти шаҳрвандон дар асоси эътиқоди динӣ ё мансубияти қасдан инчунин бевосита ё бавосита маҳдуд кардани ҳуқуқҳои шаҳрвандон ё додани сабукиҳо ё новобаста ба мансубияти миллӣ, нажодӣ, қавмӣ ё динӣ.

– бо маҳдуд кардани озодӣ ба мӯҳлати аз ду то панҷ сол ё маҳрум сохтан аз озодӣ ба мӯҳлати то панҷ сол ҷазо дода мешавад.

Муқаррароте, ки дар қисми якум ё дуюми ҳамин модда пешбинӣ шудаанд:

Боби III. Шабакаи иҷтимоӣ: имкониятҳо ва таҳдидҳо

- а) ба ҳаёти шахсии одамони дигар ба усули хавфнок;
- б) дар ҳолати расонидани зарари вазнини ҷисмонӣ;
- в) дар ҳоли маҷбуран берун кардани шахрвандон аз ҷойи истиқомати доимӣ;
- г) аз ҷониби шахси мансабдор;
- д) аз ҷониби гурӯҳи шахсон бо маслиҳати пешакӣ, – бо маҳрум сохтан аз озодӣ ба мӯҳлати аз панҷ то даҳ сол ҷазо дода мешавад.

Ҷумҳурии Ўзбекистон, кодекси Ҷиноятӣ моддаи 156

Барои мулоҳиза

Матни додашударо мутолиа кунед. Дар бораи оқибатҳои ҷанг андеша кунед. Дар ҷанг подшоҳи ғолиб ва хушбахт, лашкари пирӯз ва хушбахт, давлати пирӯз ва хушбахт, режими пирӯз ва хушбахт вучуд дошта метавонад. Аммо одами ғолиб ва хушбахт намешавад. Зеро ҷанг инсонро ба куштани инсон маҷбур мекунад. Касе, ки ба куштори инсон даст мезанад, ҳеҷ гоҳ хушбахт нахоҳад шуд.

Аз “Навиштаҳои дар ҳошияи дафтар”-и Ўткир Ҳошимов,

Оё медонед?

Дар Олимпиадаи 53-юми байналмилалӣ кимиё, ки соли 2021 дар Ҷопон баргузор гардид, аъзои дастаи мунтахаби Ўзбекистон 1 медали тилло ва 3 биринҷӣ ба даст оварданд:

Собирҷон Аманов, хонандаи литсейи Академии Донишқадаи педиатрии Тиббии Тошканд, бо медали тилло;

Фирдавс Собиров – хонандаи мактаби рақами 35-и Бухоро, бо медали биринҷӣ;

Дурдона Мухторхоҷаева, хонандаи мактаб-интернати биологҳо ва химикҳои ҷавони ба номи Абӯалӣ ибни Сино, бо медали биринҷӣ;

Икромиддин Боймаҳаммадов – хонандаи мактаб-интернати биологҳо ва химикҳои ҷавон ба номи Абӯалӣ ибни Сино, бо медали биринҷӣ.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Оё дастоварди ҳамсолонатонро бо маърифати зидди ҷаҳолат муқоиса кардан мумкин аст?
2. Чӣ тавр бо ҷаҳолат мубориза бурдан мумкин аст?
3. Чӣ тавр шумо кӯшиш мекунад, ки дониш ва малакаи худро баланд бардоред?
4. Оё танҳо дониш барои мубориза бо маърифат бар зидди ҷаҳолат кофӣ хоҳад буд? Чаро? Андешаи худро асоснок кунед.

Барои мулоҳиза

Саволу ҷавоби Бобо ва наберааш:

- Бобочон, бигӯед, ки чӣ чизҳо одамро ба ҷаҳолат мекашад?
- Инҳо асосан се чиз ҳаст: бесаводӣ, бесабрӣ ва таҷовузкорӣ.
- Оқибатҳои манфии онҳо чӣ гуна аст?
- Бесаводӣ дар оянда тухми ноумедӣ ва нобовариро меафзояд. Бесабрӣ, яъне ношукрӣ, шикоят аз сарнавишти худ боис мешавад, ки инсон аз назари мардум, миллат дур шавад. Ва ниҳоят, саввум ин аст, ки ба ҳаққи дигарон таҷовуз карда, аз ҳад гузаронидан.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Кадом таҳдид ё хатари иттилоотӣ метавонад ба ҳаёти шумо таъсир расонад? Ҷавоби худро асоснок кунед.
2. Ба назари шумо афзалиятҳои кор бо захираҳои интернетӣ дар чист?
3. Шумо тавассути шабакаи Телеграмм “Агар шумо мехоҳед кори шумо хуб бошад, ин паёмро ба даҳ нафар фиристед, вагарна ...”. паёме гирифтед. Ба ин паём ва супориш чӣ гуна муносибат мекунад?
4. Оё шумо дар бораи қаллобии молиявӣ шундаед? Шумо нисбати чунин ҳолатҳои шабакаи иҷтимоӣ чӣ гуна муносибат мекунад?

Аз хазинаи маънавият

Забони ҷонибдори сулҳ метавонад, бо як калима садҳо гиреҳҳои душворро кушояд. Калимаи иғвоангези беандеша гуфташуда бар зарари гӯянда амал мекунад.

Ҳоҷа Самандари Тирмизӣ

Фаъолияти эҷодӣ

1. Вазъияти дар поён овардашударо таҳлил кунед.
Дӯстон Адҳам ва Анвар, ки муддати тӯлонӣ якдигарро надида буданд, вохӯрданд. Адҳам ба дӯсташ гуфт, ки дар наздикии як ошхонаи миллии бароҳат мавҷуд аст, интернетии ройгон дорад ва дӯсташро ба хӯроки нисфирӯзӣ даъват кард. Онҳоро бо либоси зебо дар бар ходими ошхона пешвоз гирифт.
Адҳам аз кормандони ошхона хоҳиш кард, ки интернетро фаъол кунанд. Телефонҳо ба шабакаи иттилоотии ҷаҳон пайваست карда шуд. Хӯроки фармоишӣ оварда шуд. Ҳар ду дӯст дар вақти хӯрдани таом ба тамошо кардани сурат ва хондани латифаҳое, ки дар телефонашон буд, машғул буданд. Бо телефон банд шуда, хӯрок хӯрданро фаромӯш карда буданд. Баъд аз хӯрдани таом, ҳангоме,

Боби III. Шабакаи иҷтимоӣ: имкониятҳо ва таҳдидҳо

ки ба кӯча мебароманд, рақами телефонҳояшонро гирифта, тасмим карданд, ки ба воситаи шабакаи телеграмм ба якдигар паём фиристанд...

2. Шумо низ ҳангоми вохӯрӣ бо наздиконатон чунин рафтор мекунед?

3. Паём ва иттилооте, ки имрӯз тавассути шабакаҳои иҷтимоӣ ворид мешаванд, ҷавонро то чӣ андоза ба нодонӣ раҳнамун карда метавонанд?

4. Дар ин ҳикоя кадом арзишҳои маънавии мардум, ки имрӯз фаромӯш шуда истодаанд, инъикос ёфтааст?

5. Оё шумо бо дониши худ ба ҳар гуна нодонӣ муқобилат карда метавонед? Чӣ тавр?

Оё медонед?

Агар шахс ба фикри мустақил, эътиқоди собит, арзишҳои миллӣ, ҷаҳонбинии эҷодӣ ва иродаи қавӣ соҳиб набояд, ба фишори ҳар гуна мафкураҳое, ки нияти бад доранд, тоб оварда наметавонад. Танҳо одамоне, ки дорои маънавияти воло ҳастанд, ба чунин ҳамлаҳои ошкоро ё пинҳонӣ бо ҳушёрӣ ва огоҳии худ муқобилат карда метавонанд.

**Фаромӯш накунед!!!
Экстремизм ва терроризм динро интиҳоб
намекунад.**

Аз хазинаи маънавият

Агар дар зеҳни ҷавонон кадом рӯҳия ҳукмфармо буданашро гӯй, чӣ гуна шакл гирифтани табиати насли ояндаро хоҳам гуфт.
Эдмунд Берк, сиёсатмадори Ирландӣ

Аз дарс сабақи эҷобӣ баровардан

1. Ғайр аз маърифат боз чӣ гуна қуввае вучуд дорад, ки бо ҷаҳолат мубориза мебарад?
2. Шумо ба ақидаи “Ҷаҳолат аслиҳаи тезтарин аст, ки метавонад ҷомеаро ба вартаи ҳалокат расонад?” чӣ назар доред?
3. Шумо барои муҳофизат кардани ҷомеа, аз ҳама намудҳои ҷаҳолат чӣ гуна роҳро пеш мегирифтед?
4. Таҳдиди терроризм ба ҷомеа бо кадом роҳ намоён мегардад?
5. Дар қонунгузори кишвари мо барои содир кардани амалҳои экстремистӣ ё террористӣ чӣ гуна ҷазо пешбинӣ карда шудааст?

МАВЗЎИ 20. УҚЁНУСИ МЕДИАИ БЕХАТАРӢ

Савол ва супоришҳои фаълкунанда

1. Бехатарӣ чист? Шумо онро чӣ тавр мефаҳмед?
2. Хатар дар кучо, кай ва дар кадом шакл ба вучуд омада метавонад?
3. Ибораи «Ҳаёт дар зерӣ ангуштони мо ҷойгир шудааст» -ро таҳлил намоед.
4. Интернет дар ҳаёти шумо чӣ гуна нақш дорад?
5. Уқёнуси медиаи бехатарӣ гуфта чиро мефаҳмед?
6. Оё паҳн кардани маълумоти бардурӯғ имконпазир аст? Он ба кадом оқибатҳо оварда мерасонад?

Фаъолияти эҷодӣ

Бо ҳамнишинатон дар якҷоягӣ 3 маълумотро мубодила намоед (маълумоти дар бораи худатон бударо нодуруст гӯед).

Дар бораи характер ва фазилати донишомӯзе, ки муаллим ишора мекунад, ҳамроҳи ӯ маълумот медиҳад ва то чӣ андоза дуруст будани маълумоташро исбот карда медиҳад. Кадом маълумот сохта буданашро низ меёбад.

Масалан: маълумот дар бораи синну сол, касби дар оянда интихобменамудааш. Донишомӯзони боқимонда, то чӣ андоза дуруст будани маълумотҳоро тафтиш карда мераванд.

Барои мулоҳиза

“Расида омадем”

Бисёр шахсон имоми масҷиди “Оққўрғон”-и ноҳияи Балиқчии вилояти Андиҷон Рустамҷон домулло Ҳамидовро барои корҳои намунавияш ситоиш мекунанд. Ӯ ба воситаи ҷамъовариҳои маблағҳои сарпарастӣ, ба кӯдакон ва ҷаҳилоне, ки саробонашонро аз даст дода буданд, дастгирии молиявӣ мекард. 28-уми июли соли 2021 ба саҳифаи шахсии дар фејсбук доштаи Рустамҷон домулло видеое зерин сарлавҳаи “Расида омадем” гузошта шуд.

Бар асоси ин навор, бархе аз мардум дар шабакаҳои иҷтимоӣ ба мисли YouTube, Instagram, Telegram бо номи “Рустамҷон домулло” саҳифаҳо кушодаанд ва бо таблиғ дар ин шабакаҳо талош карданд, ки бо баҳонаи хайрия пул кор кунанд.

Тибқи маълумот, зиёда аз 170-то чунин “Каналҳои хайрия” мавҷуданд. Аз ин рӯ, Рустамҷон домулло аз сарпарастон, барои дастгирии молӣ ва маънавии онҳо сипосгузори карда, аз анҷоми ин кор хабар дод.

Боби III. Шабакаи иҷтимоӣ: имкониятҳо ва таҳдидҳо

Фаъолияти эҷодӣ

1. Зери ҷумлаи “Ба даст овардани сарват бо истифода аз ниёзҳои одамон ва беморон” чиро мефаҳмед? Оқибатҳои чунин рафтори ношоиста бо чӣ меанҷомад?
2. Дар қонунгузори мо барои пулкоркунӣ ба воситаи қаллобӣ чӣ гуна ҷазо пешбинӣ шудааст?

Барои мулоҳиза

Паҳншавии босуръати иттилоот барои инъикос, дар навбати худ боиси нокифоягии иттилооти ҳақиқӣ аз дурӯғ, паҳншавии иттилоот бо заминаҳои мухталифи манфӣ ва пайдоиши сайтҳои сохта ва хушунатбор шудааст.

Фаъолияти эҷодӣ

Баъди даргузашти падар нигоҳубини оила ба зиммаи духтаре бо номи Р гузашт. Тавассути шабакаи иҷтимоӣ ӯ бо зане бо номи С шинос мешавад. Барои зани аз вазъи оилаи Р. огаҳ буда, ба ӯ зуд-зуд ёри молиявӣ расонидан ба ҳукми одат табдил меёбад. Пас аз чанд вақт, С. ба ӯ аз хориҷа кори сердаромад пешниҳод мекунад ва меғӯяд: “То кай бо душворӣ зиндагӣ мекунӣ? Чанд духтароне, ки ман ба хотири кӯмаки моддӣ расонидан ба хориҷа барои кор фиристодам, онҳо аллакай соҳиби мошини сабукрав шудаанд” бо оҳанги раҳмдилонона гуфт.

Р. ба хотири душворӣ кашидани аъзоёни оилаи азодораш хусусан, модар ва бародаронаш, бидуни дудилагӣ ба пешниҳоди С. розӣ шуд.

1. Оқибатҳои қаллобӣ тавассути шабакаи иҷтимоӣ барои тақдир инсон чӣ гуна таъсир расониданаш мумкин аст?

2. Тавсияҳои худро оид ба пешгирии ҷиноятҳое, ки дар шабакаҳои иҷтимоӣ паҳн шудаанд, ба мисли “Қочоқи инсон” ва қаллобии молиявӣ таҳия кунед.

Оё медонед?

Бо зиёд шудани ҷараёни хабару маълумот дар фазои иттилоотӣ, муайян кардани манбаъҳои бозътимод ва дақиқ аҳамияти бештар пайдо мекунад. Дар чунин ҳолатҳо калимаҳои “Фейк” (дурӯғ) шунида мешаванд. Фейк – маънои “дурӯғ”-ро дорад. Намунаҳои чунин маълумот, хабарҳои сохта, аксҳои тағйирёфта, наворҳои таҳриршуда ва “Ҳисобҳои қалбакӣ” мебошанд, ки аз номи шахсони алоҳида (одатан одамони машҳур) дар васоити ахбори омма кушода шудаанд, ки ба воқеият хеле шабоҳат доранд.

Оё медонед?

Бозори ВАО аз ҷониби истеҳсолкунанда, таъминкунанда (иттилоот) ва истеъмолкунанда муаррифӣ карда мешавад. Омодакунанда муаллифи идея аст – мавод ҷамъоварӣ, таҳлил мекунад, матни медиа омода мекунад, интиқол медиҳад; маҳсулот (иттилоот) – маълумоте, ки бо матн, рамзҳо, тасвирҳо ва аломатҳо ифода шудааст; интиқолдиҳанда (канал) – воситаи интиқоли иттилоот (расонаҳо); шахсе, ки маълумоти истеъмолкунандагонро қабул мекунад, меомӯзад ва шарҳ медиҳад.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Дар дафтарчаи худ пайдарпайии раванди ташаккули мафҳумҳои дар зер овардашуда дар уқёуси бехатарии медиаро дуруст қайд кунед. Ин мафҳумҳо одатан бояд дар кадом тартиб бошанд, то уқёуси бехатарии медиа, ки мо дар он шино мекунем, бехатар бошанд?

2. Фаҳмонед, ки чаро шумо онро ба ин тартиб гузоштаед.

Менталитети ВАО, Иммуниетети ВАО, Маърифати ВАО, Саводхонии ВАО

Аз хазинаи маънавият

Ман дарутирезаҳои хонаи худро саҳт пӯшида нишаста наметавонам. Зеро ба он ҳавои тоза даромада истоданаш лозим. Дар айни замон, ҳавое, ки аз дарутирезаҳои ман медарояд, тӯфон ба дараҷаи хонадонамро вайрон ва худамро ба замин афтонидан аст, ки аз ин хотир, онро то ҷое боз карда ҳам наметавонам.

Маҳатма Ганди

Боби III. Шабакаи иҷтимоӣ: имкониятҳо ва таҳдидҳо

Фаъолияти эҷодӣ

Супориши зеринро ба чор гурӯҳ тақсим намуда иҷро намоед.

Фаъолияти мустақилона

Ба суратҳои зерин шарҳ нависед. Таъсири кадоме аз онҳо ба талафоти калон оварда мерасонад? Барои чӣ? Фикратонро эзоҳ диҳед.

Аз дарс сабақи эҷобӣ баровардан

1. Хабарҳои сохтае, ки аз тарафи шабакаҳои иҷтимоӣ паҳн мешавад, интиҳоб намоед. Асосҳои чӣ гуна ғалат будани ин хабарро таҳлил карда, исбот намоед.
2. Хабарҳои дурӯғро чӣ гуна исбот кардан мумкин? Фикратонро эзоҳ диҳед.
3. Шумо аз олами беҳатарии ахбор барои ояндаи худатон то чӣ андоза маълумоти хубу лозимаро дастрас мекунед?

МАВЗЎИ 21. ДАР ЗЕРИ ХАБАРҲОИ СОХТА ЧӢ НИҲОН АСТ?**Савол ва супоришҳои фаълкунанда**

1. Инсон дар кадом ҳолат хабарҳои бозътимод ва сохтаро фарқ карда метавонад? Ба фикри шумо чӣ гуна донишҳо барои ин лозим аст?
2. Дар ҳикмати мутафаккир Алишер Навоӣ “Агар огоҳ ҳастӣ, шоҳ ҳастӣ” чӣ гуна маъно ниҳон шудааст?
3. Хабарҳое, ки дар тамоми дунё бо суръати тез паҳн гардида истодаанд, дар ҳаёти ҷомеа чӣ гуна аҳамиятро соҳибанд? Фикратонро эзоҳ диҳед.

Аз ҳазинаи маънавият

Инсони оқил он аст, ки ба сухани дурӯғ бовар намекунад ва худ низ истифода намебарад; ба суханони хуб гӯш медиҳад; худ низ суханҳои хуб мегӯяд; муғамбирӣ намекунад; бо одамони доно ҳамнишинӣ мекунад, ба ҳар чиз бо шубҳа наменигарад; худро аз сохтакориҳо канор мегирад.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Ба фикрҳои зерин муносибататонро баён намоед. Мо дар замони тараққиёти технологӣ зиндагӣ карда истодаем. Ҳар гуна маълумот, ахбори ба худамон заруриро метавонем, бо воситаи манбаъҳои интернет дарёфт кунем. Шумо ин маълумотро то чӣ андоза боварибахш меҳисобед? Онҳоро чӣ тавр муайян намудан лозим аст?
2. Зуд-зуд маълумоти дар интернет буда, иваз мешаванд, онҳоро истифода бурдан кори душвор нест, шумо ба дуруст будани онҳо, то чӣ андоза боварии комил доред? Фикратонро шарҳ диҳед.

Барои мулоҳиза

Дар замони инкишоф ёфтани технологияҳои иттилоотӣ беҳатарии ахбор ба инсон, ба ҷамъият, барои манфиати миллии давлат хеле аҳамияти калон дорад. Манбаъҳои ахбор, ки манфаатҳои миллии ҷамъиятро ба дараҷаи дуюм мегузоранд, барои дар амал татбиқ намудани ниятҳои ғаразнокӣ худ, ба ҳар гуна ҳаракатҳои хушунатомез таҳрибкорӣ сабаб шуда метавонад. Ин гуна хабарҳо дар дасти ташкилотҳои террористии байналмилалӣ ба сифати силоҳи асосӣ ва даҳшатовар истифода шуда истодааст.

1. Сабаби асосии ин иллатро дар чӣ мебинед?
2. Барои ба хабарҳои сохта фирефта нашудан кадом роҳро бояд пеш гирифт?

Боби III. Шабакани иҷтимоӣ: имкониятҳо ва таҳдидҳо

Аз ҳазинаи маънавият

Се аломати мунофиқ вучуд дорад: агар сухан гӯяд, дурӯғ мегӯяд, агар ваъда диҳад, вафо намекунад, ба амонат хиёнат мекунад.

Аз «Ҳадис»

Барои мулоҳиза

Нақши васоити ахбори омма дар баланд бардоштани саводи иҷтимоӣ тарбиявии ҷавонон бебаҳост. Барои ба роҳи дуруст тарбия намудани тафаккури ҷавонон усули ташкили намоишҳои гуногун, таҳлил намудан ва омӯхтани ғояи тағйиротҳои иҷтимоӣ сиёсӣ, ки ҳама рӯза дар ҷаҳон рӯй медиҳанд, амали самаранок махсуб мешавад. Барои ин ба ҷавонон тавсияи истифодаи бештар аз сайтҳои расмӣ ва боэътимод аз интернет ба мақсад мувофиқ аст.

Ҳоло тавассути интернет ба ҷуз аз иттилооти мусбат, усулу василаҳои дар шури ҷавонон ҷой додани иттилооти манфӣ низ амалӣ мешаванд. Ягона роҳи пешгирӣ аз ин амали номатлуб, дурандеш, соҳиби дониши васеъ ва ботарбия будан аст.

Фаъолияти эҷодӣ

Мўҳтарам соҳиби рақами мобили +998 93...25 шуморо табрик мекунем! Шумо ғолиби бозии «Сарватманд шавед» шудед! Мукофот – 300.000 сўм! Лутфан ин почтаи электрониро ба: ... @ ... com фиристед. Дар мактуб санаи рӯзи ғолиб шуданатон, рақами телефон, ному насаби худро албатта нишон диҳед ва ҳуҷҷатҳои заруриро аз қабилӣ корти пластикӣ, рақамҳои ИНН, ИНПС илова кунед. Маълумоти бештар дар [http: //](http://...)

1. Оё чунин паём ба шумо ҳам фиристода шудааст?
2. Ба фикри шумо, дар чунин ҳолатҳо чӣ кор бояд кард?
3. Оё маълумоти ба шумо дахлдорро пешниҳод кардан лозим аст?
4. Маълумоти шахси ба кӣ ва дар куҷо пешниҳод кардан мумкин аст?

Барои мулоҳиза

Дар замони имрӯз ташаккул додани маданияти ҳуқуқии талабагон, ҳифзи онҳо аз ҷараёнҳои гуногун ва огоҳ кардани онҳо аз ҳамлаҳои гуногуни иттилоотие, ки тавассути интернет ворид мешаванд, ба вазифаи асосӣ табдил дода шуда истодааст.

Соҳиби маданияти медиа гардидан, дар асоси азхудкунии арзишҳои маънавӣ ва меъёрҳои ахлоқӣ одамонро ба якдигар, оила, ҷомеа, Ватан ва ба тақдири инсоният муносибатҳои башардӯстонаро намоён мекунад ва ба инкишофи ҷамъият таъсири мусбат мерасонад.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Сӯҳбати зерини устод ва шогирдро вобаста ба хусусияти моҳияти мавзӯъ асоснок кунед:

– Одамони донишманд ҳамеша рост сухан мегӯянд. Сирри ин дар чист, устод?

– “Зеро онҳо дурӯғ гуфта наметавонанд”.

– Сабаби ин дар чист?

– Азбаски онҳо барои пайдо кардани фурсат дурӯғ наменҷоянд ...

2. Агар одамон доно, зирак, ботарбия ва соҳибмаърифат бошанд, оё онҳоро метавон бо хабарҳои бардурӯғ бовар кунанд? Онҳо чӣ гуна маълумоти дуруст ва сохтаро фарқ мекунанд?

3. Шумо аз компютери бегона истифода кардед. Шумо баромадан аз равзанаҳои истифодашударо фаромӯш кардед, яъне маҳкам кардани профил ва почтаи электронии худро фаромӯш кардед. Ин кори шумо ба чӣ гуна оқибатҳо оварданад мумкин?

Боби III. Шабакаи иҷтимоӣ: имкониятҳо ва таҳдидҳо

Барои аз хабарҳои сохта ҳолӣ будан ва ба доми паҳнқунандагони он наафтодан, риояи ин қоидаҳо муҳим аст:

Барои гирифтани маълумоти зарурӣ то қадри имкон ба сайтҳои расмӣ “uz” ворид шудан;

Муайян ва фарқ кардани эътимоднокии иттилоот, таваҷҷӯҳ ба муаллиф ва паҳнқунандаи иттилооти мавриди омӯзиш;

Дар шабакаҳои иҷтимоӣ аз мулоқот бо бегонагон худдорӣ кардан, ба онҳо аз хусуси маълумоти шахсӣ, рақамҳои телефон ва суроғаи хона ҳарф назадан;

Даст кашидан аз тамошо ва ҷамъовари маълумот, сурудҳо, видеонавор ва маводи аудиоҳои дорой хусусияти мазҳабӣ, хунрезӣ ва хушунатомездошта аз шабакаҳои иҷтимоӣ;

Муроҷиат кардан ба калонсолон дар ҳолати пайдо шудани саволҳо ва мушкилоте, ки ҳангоми истифодаи шабакаи иҷтимоӣ бавучудоянда.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Дар кадом сарчашмаҳо ва асарҳои олимони мо аз хусуси оқибатҳои мудҳиш ва таъсири бади хабарҳои сохта, на танҳо ба рушди як фард, балки ба рушди ҷомеа бевосита таъсиррасонанда, маълумот дода шудааст?

2. Фикри зеринро дар алоқамандӣ бо мавзӯи асоснок кунед. «Дар тӯли ҳозир хабарҳои сохтаи ҳамагӯза паҳншаванда ва иттилооти гуногун, ки тавассути васоити ахбори омма нашр мешаванд, боиси ба гирдоби муноқишаҳо кашида шудани инсоният, бўҳрони маънавӣ ва ниҳоят ба фоҷиائي мудҳиш дучорқунанда “арзишҳо”-и нав ташаккул ёфта истодааст.

3. Ба фикри шумо паҳнқунандагони хабарҳои сохта кӣҳо ҳастанд, ё ки онҳо чӣ гуна мақсадҳоро дар назар доранд?

Аз дарс сабақи эҷобӣ баровардан

1. Таъсири маҳсулоти интернетӣ – маҳсулоти расонаӣ, ки имрӯзҳо то-рафт маъмул гашта истодаанд, ба фарҳанги ахлоқии ҷавонон чӣ таъсир дорад?

2. Оё тарзи фикрронии ҷавононро тавассути интернет назорат кардан мумкин аст?

3. Фикри «Ҳар кӣ маълумот дорад, оламо идора мекунад» -ро чӣ гуна шарҳ медиҳед? Андешаи худро асоснок кунед.

БОБИ IV. МЕҲНАТДЎСТЇ, СОҲИБКОРЇ ВА МАЛАКАҲОИ КАСБЇ

МАВЗҶИ 22. ПОЙДЕВОРИ ҲАЁТИ ХУШБАХТ

Савол ва супоришҳои фаъолкунанда

1. Ҳар як кор асос ва пойдевори худро дорад. Мустаҳкамии таҳкурсии бино аз ... асос аст. Ҷои нуқтаҳои холиро бо баён кардани муносибати шахсии худ пур кунед.
2. Асоси пойдевори бахтро чӣ гуна мефаҳмед? Пойдевори бахт аз чӣ гузошта мешавад?
3. Кӯшиш кунед, ки калимаҳои сулҳ, оромӣ, саломатӣ, ростқавлӣ, сабр, шукргузориро бо формулаи бахт алоқаманд кунед. Қадоме аз онҳо асоси ҳаёти хушбахт хоҳад буд?
4. Меҳнати ҳалол гуфта чиро дар назар доред?
5. Аз одамоне, ки бо меҳнатдӯстии худ машҳуранд, кӣро мешиносед?

Барои мулоҳиза

Дар замони қадим, як мард се писар дошт. Дар баробари расидани вақту соат марги падар наздик шуд, ба ҳар як фарзандонаш чунин васият кард: “Бароҳат хоб равед, таомро ширин карда бихӯред”.

1. Ба фикри шумо васияти падар дар бораи чӣ буд?
2. Ба фикри шумо бародарон чӣ гуна роҳ интихоб кардаанд?

Писарбачаи калонсол ва миёнсол ба болои кат нишастанд ва гуфтанд: “Тавре, ки падарам гуфта буданд, бояд бароҳат хоб рафт” ва “Тавре, ки падарам гуфта буданд, таомро ширин карда бихӯрд” гӯён чунин карданд. Оҳиста-оҳиста бародарон бе ҳӯрок ва либос монданд.

1. Ба рафтори писарони калонсол ва миёна чӣ гуна баҳо медиҳед?

2. Ба фикри шумо, писари сеюм васияти падарро чӣ гуна фаҳмид?

3. Чаро вазъияти писарони калонсол ва миёна душвор гардид?

4. Падар ҳангоми гуфтори “Бароҳат хоб кунед, ва таомро ширин карда бихӯред” чиро дар назар дошт?

Писари хурдиаш оҳангари ро омӯхт. Ҳангоме ки аз кор монда шуда омада хоб мекард ва нони сахте, ки бо об тар карда меҳӯрд, ширинтар менамуд. Илова бар ин, давлаташ афзоиш меёфт ...

1. Чаро барои писари хурдӣ нони саҳт ҳам хеле ширин намуд?

2. Пас аз маслиҳати падар шумо чӣ кор карданро тавсия медед?

3. Устувории ҳаёти хушбахт ба инҳо асос меёбад: меҳнати ҳалол, иттифоқӣ, адолат, муомилаи нек Ҷойҳои холиро пур кунед.

Аз хазиначи маънавият

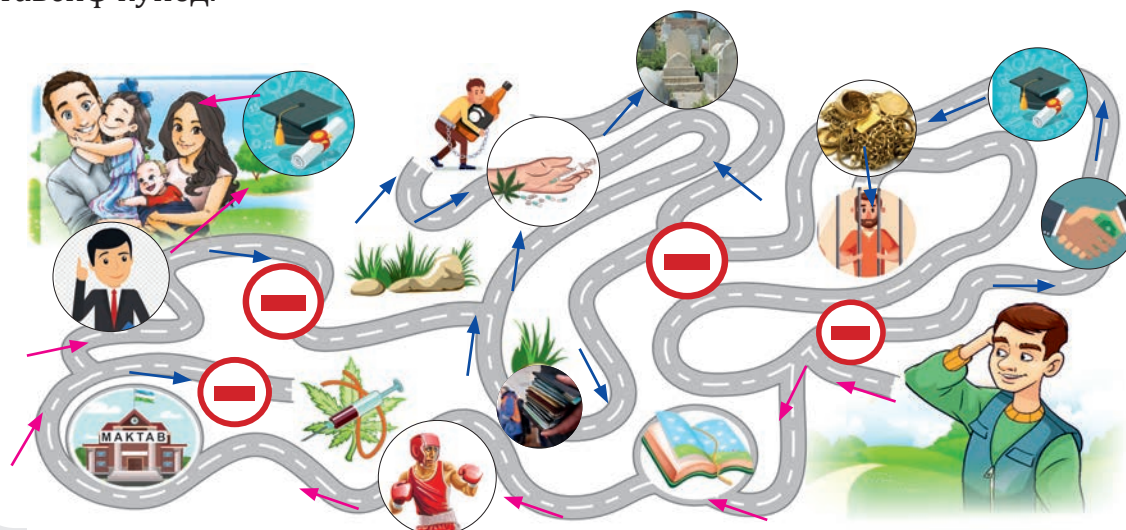
Барои ҳаёти зебо ва фаровон гузаронидан аз тамоми имкониятҳои истифода бурдан, касб ва ҳунар омӯختан, бо ғайрат ва шучоат кор кардан лозим аст.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Зери чумлаи “Бо ростқавлӣ, покӣ, некӣ, зиндагӣ кардан” чиро тасаввур мекунед? Ва ҳамин калимаҳоро бо пайдарпайӣ нависед.

2. Роҳҳои расидан ба хушбахтиро аз тасвири додашуда баррасӣ ва тавсиф кунед.

Боби IV. Меҳнатдӯстӣ, соҳибкорӣ ва малақаҳои касбӣ

3. Ба расмҳо бодикқат нигаред. Мафҳуми пойдевори бахтро шарҳ диҳед.

Фаъолияти эҷодӣ

Масъулияти касбии ман аз манфиати моддӣ болотар аст

Ҷарроҳи пластикӣ Нодир Ибатов дар мусоҳиба бо рӯзноманигор андешаҳои зеринро баён кард: «Инсон бояд касби худро дӯст дорад ва фидокор бошад. Дар акси ҳол ӯ мутахассиси хуб шуда наметавонад».

1. Зимни сухани “Касби худро дӯст доштан ва фидоии он будан” чӣ дар назар дошта шудааст?

“Ҳар як мизоч, ҳар як амалиёти ҷарроҳӣ ба худ хос аст. Дар ин ҷараён мушкилот ҳам вучуд дорад. Ҷарроҳӣ маҳз бо ҳамин шавқовар аст. Шумо бояд мизочро фаҳмед ва ўро дастгирӣ кунед. Дар ҳолати зарар ба саломатии мизоч, ба хоҳири манфиатҳои моддӣ, ки аз ў ба вучуд меояд, ўро ба ҷарроҳии пластикӣ ҷалб кардан лозим нест. Шумо баъзан бояд “не” ҳам гуфтанатон лозим аст”.

2. Бо истифода аз мафҳумҳои ростқавлӣ, масъулият, фидокорӣ, кордонӣ касби ояндаи худро тавсиф кунед.

Аз ҳазинаи маънавият

Инсони комил ҳақиқати кулли инсонхост, яъне намунаи ибрати одамият аст.

Наҷмиддин Комилов

Барои мулоҳиза

Ҳалолкорӣ

Вақте ки бегоҳӣ тоҷир ба хона омад, занаш шикоят мекунад:

– Имрӯз ман ба мағоза рафта ба писарамон пояфзол харидам. Барои харидани либос ба духтарамон пул надоштам, зеро фурӯшанда ғирромӣ карда, бақияи пулро барнагардонд. Аз хафа шуда гиря кардани духтарам, дилам вайрон шуд.

Тоҷир ба андешаи амиқ фурӯ рафт:

– “Эй корҳои дунявӣ!” Дирӯз барои мизоҷе, ки ба дӯкони ман омада буд аз маҳсулоти ба нархи гарон фурӯхтаам, хеле афсӯс мехӯрам ...

1. Шахси дорои хислатҳои нек, ростқавлӣ, ҳулки зебо, хоксор, дурандеш, поквичдон, саховатманд, меҳрубон, адолатпарвар, вафодор, боэътиқод, боҳиммат, боинсоф, ва бодийнатро, дар ҳақиқат инсонӣ хушбахт гуфтан ҷои аст.

Ин фикрро шарҳ диҳед.

2. Тоҷир ба андешаи амиқ рафта, чиро ҳис кард? Чаро ӯ аз кори кардааш афсӯс хӯрд?

3. Хулосаи аз ин ҳикоя баровардан худро бо ҳамсинфонатон мубодилаи афкор кунед.

Аз ҳазинаи маънавият

Қалби худро аз иллатҳои гумроҳкунанда, ҳолатҳои одамро кӯркунанда, яъне аз урфу одатҳои шахшуда, тамаъкорӣ, рақобати носолим, аз ғуломи нафс будан, шумо бояд озод бошед, то барои ҳукмронӣ бар худ мубориза баред.

Абӯрайҳони Берунӣ

Аз дарс сабақи эҷобӣ баровардан

Танбалӣ заволи ҳаёт ва ояндаи инсон аст ва роҳнамо ба сӯи бадбахтӣ мебошад ...

1. Дар мавзӯи «Иллатҳои дилро гумроҳкунанда» кластер созед.

2. Матни зеринро хонед ва хулосаҳои худро нависед.

“Эй касоне, ки имон овардаед, молҳоятонро (яъне ба тариқи дуздӣ, роҳзанӣ, рибо, ришва, қимор) байни худ бо роҳи ноҳақ нахӯред! Балки бо розигии тарафайн тариқи тичорат молу сарват ба даст оред...”

(Қуръони карим. Сураи Нисо, ояти 29)

МАВЗЎЪҲОИ 23-24. МАДАНИЯТИ ИСТЕЪМОЛ ВА СОҲИБКОРӢ

Савол ва супоришҳои ғаёлукунанда

1. Шумо чӣ гуна истеъмолгар ҳастед? Истеъмоли моликияти интеллектуалиро чӣ тавр ба амал татбиқ мекунед?
2. Оё шумо ҳамчун истеъмолкунандаи соҳаи таълим ҳуқуқ ва ўҳдадорихои худро медонед? Оё ягон бор ҳисоб кардаед, ки барои таҳсилоти якрӯзаи шумо чӣ қадар маблағ сарф мешавад? Маблағҳои барои шумо ҷудо шударо дуруст сарф намудаед?
3. Зери мафҳуми “Имконияти аз даст дода” чиро мефаҳмед?

Барои мулоҳиза

Соҳиби мактаб кист?

Нодира хонандаи синфи 10 мебошад. Ба бобояш дар бораи мактаби худ нақл мекард ва бо оҳанги норозиёна мегуфт: “Вақте ки мо ба дарс бетайёри оем, муаллими физика ба мо танбеҳ медиҳад ва мегӯяд: “Афсӯс, чӣ қадар маблағе, ки барои шумо сарф шудааст” – охир мактаб мулки давлат бошад, бепул бошад, барои тановул намудани таом ба хона оем...”. Дар ҳамин вақт бобои Нодира суҳанони набераашро бурида, чунин гуфт:

“Эй набераам шумо хато фикр мекунед”...

Ғаёлияти эҷодӣ

Ба саволҳо ҷавоб нависед. Ҷавобҳои навиштаатонро бо ҷавобҳои дӯстонатон муқоиса намоед.

1. Ба фикри шумо ҷавоби бобои Нодираро чӣ гуна эзоҳодан мумкин?
2. Ба дониши аз фанни “Асосҳои илми иқтисод” гирифтаатон таъя намуда, ба саволҳои “Андоз барои чӣ истифода мешавад?”, “Арзиши таълими ройгон чӣ қадар аст?” ҷавоб диҳед.
3. Оё ҳеҷ фикр кардаед, ки аз майдони бозор дӯконе 3 кв.метр бударо ба иҷора гирифта, барои ҳифзи озодагӣ ва пардохти андозҳои комунналь чӣ қадар маблағ сарф мешавад?
4. Шумо дар як рӯз аз синфхонаҳои мактаб, майдони варзишӣ ва ҳоҷатхона чанд маротиба истифода мебаред ва барои онҳо кӣ андоз бояд супорад?
5. Бо ёрии инфографика ҷавобҳои боборо шарҳу эзоҳ диҳед?

6. Тасаввур намоед, ки аз бозор картошка харид карда истодаед. Чӣ хел навъи картошкаро харид менамоед ва барои чӣ?

7. Барои чӣ картошкаи пӯсидаро бепул ҳам намегиред. Дар мактаб дарсро бесифат тайёр намуданатон, дар дарсҳо ба фанҳои зарурӣ камтаваҷҷӯҳиатон мисли картошкаи пӯсидаро харид намудан аст. Муқоиса ва шарҳ диҳед.

8. То чӣ андоза илмҳои аз устодон омӯхтара аз худ карда истодаед? Барои чӣ?

9. Шумо истеъмолгари таълим ҳастед. Оё медонед, ки байни соҳибкор ва истеъмолгар чӣ гуна муносибат вучуд дорад?

10. Чӣ гуна хусусиятҳоро соҳибкор бояд дар худ мучассам намояд?

11. Ҷавобҳои дар аввали дарс додара бо ҷавобҳои ҳозира муқоиса намоед.

Мулки интеллектуалӣ чист? Зери мафҳуми “Маданияти истеъмоли мулки интеллектуалӣ” чиро мефаҳмед? Шумо ба ин маданият чӣ гуна риоя мекунед?

Аз хазинаи маънавият

Пул некӣ намеорад, баръакс, бо ёрии некӣ одамон ҳам дар ҳаёти шахсӣ ва ҳам дар ҷомеа соҳиби пул ва дигар боигариҳо мегарданд.

Суқрот

Боби IV. Меҳнатдӯстӣ, соҳибкорӣ ва малакаҳои касбӣ

Барои мулоҳиза

Инсони муваффақ

Як рӯз хабарнигор барои мусоҳиба гирифтани ба назди як фермери муваффақ меояд. Аз ӯ сирри парвариши ҷуворимақкаро, ки чанд сол боз парвариш намуда, ғолиби озмун шуда буд, пурсон мешавад.

Фермер ин кор ягон сир надоштаниро таъкид карда чунин гуфт: Пӯшида нест, ки ман ҳар сол тухмии беҳтарини ҷуворимақкаамро барои кишт ба ҳамсоягонам тақсим мекунам. Зеро вақте ки ҳангоми гул кардани зироат, шамол аз майдонҳои гирду атроф чанги гулхоро меорад. Агар ҳамсоягони ман тухмии сифаташ пастро кошта бошанд, аз ин ҳосили ман ҳам зарар мебинад, ғӯён ҷавоб медиҳад.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Оё шумо ба фикри “Агар касе муваффақ шуданро хоҳад, барои муваффақ шудани назидиконаш низ кӯмак карданаш лозим” розӣ ҳастед?

2. Андешаи “Тамоми инсон вобаста аз якдигар ҳастанд, барои ҳамин ҳам бояд бо ҳамҷиҳати тарафайн зиндагӣ кунанд”-ро бо фаъолияти соҳибкорӣ алоқаманд кунед.

3. Мақоли “Ба худат кори раво надидаро ба дигарон низ раво мабин” – ро бо матн алоқаманд кунед.

Оё медонед?

Дар ҳаёти рӯзмарра ва фаъолияти инсон асосҳои моддӣ ва маънавӣ нисбат ба ҳамдигар чӣ гуна мавқеъ касб кардан ва дар бораи кадоме аз онҳо мавқеи устувор касб кардани фикру ақидаҳои ихтилофангез ҷой дорад. Дар ин бора файласуфони давраи Антик: Суқрот, Афлотун, Эпикур, Демокрит ва донишманди Чин Конфутсӣ андешаҳои назарӣ баён карда, олами руҳро ягона қайд карда бошанд, дигарон олами моддиро асосӣ донистаанд.

Назаре ба таърих

- Оё фаъолияти шумо ба адолат ва ҳақиқат мувофиқ аст?
- Бигзор суҳанат бо амалат мутобиқ бошад.

Аз “Кодекси ахлоқи тоҷирон”, соли 1913

Барои мулоҳиза

Дар фаъолияти инсон ду омили муҳим: ҷаҳони моддӣ ва маънавӣ бо ҳам ҷамоҳанг гардида, дар ҳаёти шахс, давлат ва ҷомеа равандҳои афзоиш ва тағйирот ба амал меоянд. Ҳаёти моддӣ ва маънавӣ якдигарро инкор намеkunанд. Онҳо дар алоқамандӣ бо ҳам, якдигарро комил месозанд. Инсон ба хоҳири ба амал татбиқ намудани орзуҳои ва хушбахтона зиндагӣ кардан ҳаёти худро ба ин ду меъёр вобаста мегардонад.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Зери мафҳуми “Ҳаёти моддӣ ва маънавӣ” чӣ дар назар дошта шудааст? Тавассути расмҳои зерин фикри ақидаҳои худро асоснок кунед.
2. Мафҳумҳои “Ҳаёти маънавӣ”, “Неъматҳои моддӣ” ва “Инсонии ҳалол”-ро муқоиса карда, ҷиҳатҳои баҳаммонандашро гӯед.
3. Дар кишвари мо барои дар алоқамандӣ бо ҳамҷиҳати пеш бурдани ҳаёти маънавӣ ва моддӣ чӣ гуна ислохотҳо амалӣ шуда истодааст?
4. Оё танҳо ҳаёти моддӣ фаровонии ҷомеа ва хушбахтии инсонро таъмин карда метавонад?

5. Аз рӯи ҳолатҳои, ки ҷомеаро ба инқироз меоварад, мисолҳои асоснок биёред.
6. Гулноза ба дӯкони гузари ҳамсоя рафта як-ду чиз харид кардааст, аммо барои маҳсулоти харидааш чипта талаб накардааст.
 - Оё Гулноза ҳамчун истеъмолкунанда ба қоидаҳои риоя кард?
 - Ин рафтори ӯ ба қадом мушкилот оварда расониданаш мумкин?
 - Оё шумо ҳангоми аз дӯкон харид кардан чипта талаб мекунад? Барои чӣ? Фикратонро асоснок кунед.

Аз ҳазинаи маънавият

Инсон чӣ қадар, ки худро шиносод, аслу насабашро амиқ донад, муҳаббат ва эҳсоси ватандӯстӣ дар дили ӯ реша давонида, амиқтар ташаккул менамояд. Ин реша чӣ қадар чуқур бошад, муҳаббат ба зодгоҳаш ҳамон қадар бештар ва пурқувват мегардад.

Боби IV. Меҳнатдӯстӣ, соҳибкорӣ ва малақаҳои касбӣ

Фаъолияти эҷодӣ

Барои санҷидани маданияти истеъмоли талабагон ба онҳо рӯйхати зерини маҳсулот бо нарх, сифат ва таркиби якхела дода шуд. Шумо ба онҳо хариди кадоме аз инҳоро маслиҳат медодед?

Дар Ўзбекистон истеҳсолшуда

Дар хориҷа истеҳсолшуда

1. Дилноза танҳо васоити таълимии истеҳсоли Ўзбекистонро харид кард.
 2. Зокирҷон танҳо шириниҳои аз хориҷи кишвар воридшударо мегирифт.
 3. Дилшод ва Саодат маҳсулоти гуногун гирифтанд.
- Шумо кадом маҳсулотро меҳаридед? Чаро?
- Модари Дилноза: “агар мо маҳсулоти истеҳсоли Ўзбекистонро харидорӣ кунем, пул бо мо мемонад”, – гӯён духтарашро хурсанд кард. Шумо ба ин фикр чӣ назар доред?

Барои мулоҳиза

Дар соли 2020 дастрасии кишвар ба бозорҳои байналмилалӣ молиявӣ боз ҳам беҳтар карда шуда, бори аввал бо пули миллии давлатӣ 2 триллион сўм эврооблигатсияҳои давлатӣ бо фоизи паст ҷойгир карда шуданд.

Худи ҳамон сол дар кишвар 197 корхонаи калон, ҳазорҳо корхонаҳои хурду миёна ва иншооти инфрасохторӣ сохта шуданд.

Супоридани иншоотҳои хоҷагии қишлоқ ва заминҳои кишт пурра ба кластер ва кооператсияи хусусӣ ба соҳаи пахтакорӣ имконияти ҳосилдори дар як сол ба ҳисоби миёна ба 10 фоиз бардоштан фароҳам оварда шуд.

Дар соҳаи мева ва сабзавотпарварӣ, ғаллапарварӣ ва чорводорӣ низ зиёда аз 500-то хоҷагии классерӣ ва кооператсияҳо ташкил карда шуд. Дар натиҷа, сарфи назар аз таъсири манфии пандемия, ба маблағи 1 миллиард доллар мева ва сабзавот содирот карда шуд.

Имсол 91 ҳазор гектар замин дубора ба истифода дода шуд. Дар 133 ҳазор гектар замин технологияи обро сарфакунанда ҷорӣ карда шуд, ки нисбат ба соли гузашта ду баробар зиёд аст.

Ба соҳибкорон барои рушди соҳибкорӣ ба маблағи 100 триллион сўм ё қариб 4 маротиба зиёд қарзи имтиёзнок дода шуд.

Барои рушди соҳаи соҳибкорӣ имтиёзҳои зиёд ва сабукиҳо ворид карда шуд.

*Аз муроҷиатномаи Президенти Республикаи Ўзбекистон
Шавкат Мирзиёев ба Маҷлиси Олӣ, 29 декабри соли 2020*

Фаъолияти эҷодӣ

133 ҳазор гектар ё ки нисбат ба соли пешина 2 баробар зиёд технологияҳои обро сарфкунанда сохта шуда бошад, дар як сол дар Ҷумҳуриамон 197 корхонаи калон, ҳазорҳо корхонаҳои хурду миёна ва иншооти инфрасохторӣ сохта шуда бошанд, ин рақамҳоро ба се, панҷ, даҳ сол зарб кунед. Натиҷаҳоро таҳлил кунед. Нақши шумо дар ин ҷараён чӣ гуна буда метавонад?

Оё медонед?

Моликияти хусусӣ ба монанди дигар шаклҳои моликият дахлнопазир аст ва аз ҷониби давлат ҳифз карда мешавад. Соҳибмулк танҳо дар ҳолат ва тартиби пешбиниамудай қонун аз моликияти худ маҳрум карда мешавад.

Аз хазинаи маънавият

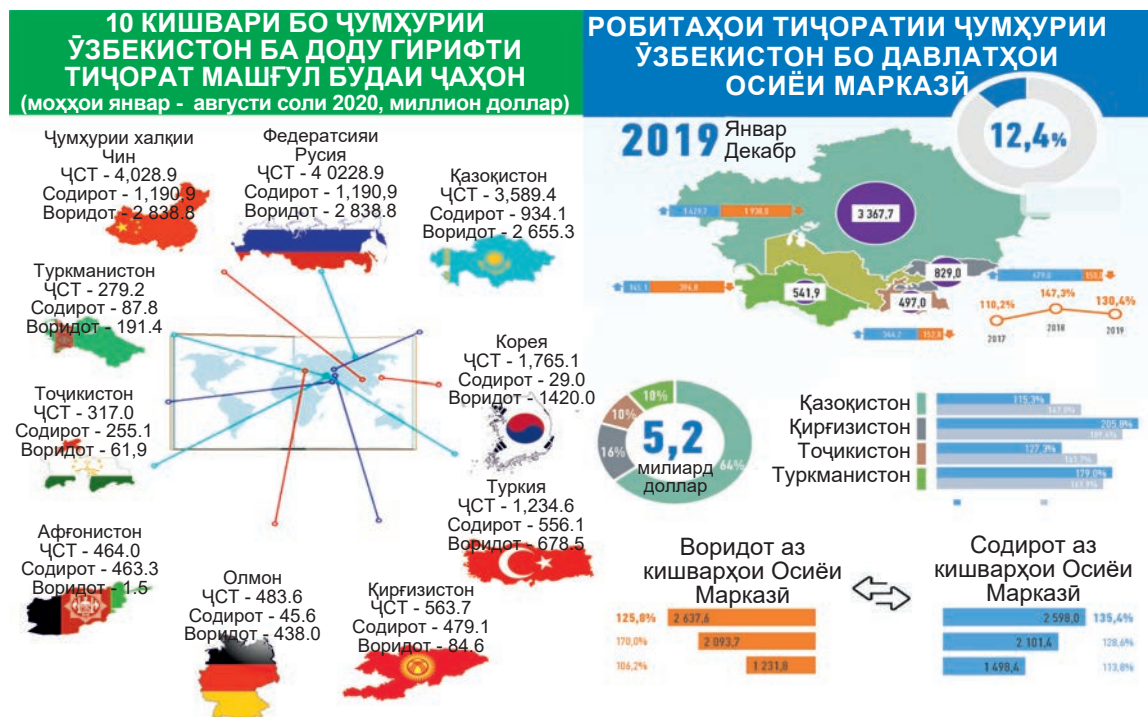
Аз ҳама таоми беҳтаринатон тариқи касбатон меомадааст. Довуд (а.с) подшоҳ бошад ҳам, бо оҳангарӣ машғул шудааст.

Боби IV. Меҳнатдӯстӣ, соҳибкорӣ ва малакаҳои касбӣ

Фаъолияти эҷодӣ

1. Барои ба бозори иқтисодиёти ҷаҳонӣ ворид шудани Ўзбекистон кадом омилҳо сабаб шуда метавонад?
2. Ҷадвали зеринро таҳлил намоед. Хусусиятҳои, ки ба соҳибкорӣ хос аст, муайян кунед. Ривож додани соҳибкорӣ чӣ манфиат дорад?
3. Шумо барои дастгирӣ кардани тадбиркорон чӣ корҳо карда метавонед?

Барои мулоҳиза

Одилҷон ба дӯкони ба мақсади тиҷорат кушодааш аввалин шуда бобояш Қамариддин боборо бурд. Бобояш он ҷо дуо карда: “Писарам, дар зери дастат чандто коргар дорӣ? Агар малол наояд ба онҳо якчанд сухан дорам”, гуфт.

Одилҷон ба зудӣ ҳамаи коргарҳоро ба як ҷо ҷамъ намуд. Баъди ҳолпурсии кӯтоҳ бобояш чунин гуфт:

- Аз ниёгонамон ба мо якчанд қонуну қоидаҳо мондааст, дар савдо ҳар ду тараф – савдогар ва харидор розӣ набошанд, ин доду гирифт ҳалол намешавад;
- Инсоне, ки бо роҳи фиребгарӣ пул ёбад вай ҳеҷ гоҳ сарватманд шуда наметавонад;
- Ба мол нархи зиёд гузошта, аз ҳад нагузарондан, дар бораи навъи маҳсулот, ҷойи истехсол, арзиш ва сифаташ дурӯғ нагуфтан лозим аст.

- Дар фурӯш ҳам, дар харид ҳам хасисӣ накарда, аз нархи фурӯши мол гузар кардан лозим;
 - Савдо ҳалол бошад ҳам ба қасам нахӯрдан кӯшиш кардан.
- “Агар шумо ба чунин қоидаҳо риоя намоед, дар коратон файзу баракот мешавад”.

Фаъолияти эҷодӣ

Аз ҷумлаҳое, ки дар ҷадвал дода шудааст истифода бурда, дар бораи ислоҳотҳои иқтисодии рушду равнақи ҷомеа муҳим эссе нависед. Кадоми онҳоро барои истеъмол ва маданияти соҳибкорӣ зарур медонед.

Ботадбир ва ботартиб будан;

Поквиҷдонӣ, ростгӯӣ, хушмуомилағӣ;

Хотирҷамъ ва шуҷоатманд будан;

Мулоҳизакор ва донишманд будан;

Таваккалчӣ ва ўҳдабаро будан.

Аз дарс сабақи эҷобӣ баровардан

1. Агар инсон сарватманд бошад, аммо савод, касбу хунари ғоидаовар надошта бошад, сарвати ҷамъкардаи ӯ ба чанд муддат мерасад?
2. Аз сарвати инсонӣ бомаънавият кӣҳо манфиат мебаранд?
3. Оё як инсон ҳам сарватманд, ҳам доно, ҳам сахӣ шуда метавонад?
4. Оё қоидаҳои аз “Кодекси ахлоқи тоҷирон” гирифта шударо ба истеъмоли маданияти тадбиркорӣ вобаста кардан мумкин аст? Барои тасдиқи фикр якчанд мисол биёред.

5. Фикрҳои зеринро бо мавзӯи алоқаманд карда фаҳмонед.

“Сарватмандӣ ва камбағалӣ ба мисли гӯшту нохунанд. Аммо онҳо дар вақташ ҷо иваз карда меистанд. Аз ин рӯ, инсон ҳеҷ гоҳ аз сарватманд буданаш фирефта нагардад, зеро он гузаранда аст. Дар камбағалӣ ҳам ғамгин нашудан лозим аст, он ҳам муваққатӣ аст. Агар инсон оқил бошад, аз ҳар як воқеаи хубу бад хулоса мебарорад”.

Боби IV. Меҳнатдӯстӣ, соҳибкорӣ ва малақаҳои касбӣ

МАВЗЎЪҲОИ 25-26. АСРОРИ ИНТИХОБИ КАСБ

Савол ва супоришҳои фаълкунанда

1. Зери мафҳуми касбҳои замонавӣ кадом намуди касбҳо дар назар дошта мешаванд? Аз байни ин касбҳо чандтоашро номбар карда метавонед?
2. Имрӯз одамон ба кадом касбҳо машғул шуданро меҳоянд? Чаро шумо ин хел фикр мекунад?
3. Ҳангоми интихоби касб бештар ба чӣ эътибор медиҳед? Фикри худро асоснок кунед.

Оё медонед?

Касб таҷассуми дониш ва малақаҳои хоси як шахс аст. Касб тавассути ба даст овардани малақаҳои муайян ба даст меояд. Илова бар ин, касб фаъолиятест, ки боиси худшиносӣ ва қаноатмандӣ аз кори анҷомдодашуда мегардад.

Аз хазинаи маънавият

Ҳар кас бояд ба касби дӯстдоштаи худ машғул шавад, дар он вақт ба шахс ҳамеша эҳсоси меҳрубонӣ, далерӣ, некбинӣ, истодагарӣ пайдо мешавад ва чунин шахс ба ҷомеа бисёр фоида меорад.

Барои мулоҳиза

Сифат ва тамоюлҳое, ки барои касби замонавӣ заруранд, инҳоянд:

Фаъолияти мустақилона

Ба саволҳои зерини марбут ба касбе, ки дар оянда мехоҳед, ба он соҳибӣ кунед, ҷавоб диҳед:

Оё медонед?

13-уми майи соли 2019 аз ҷониби лоиҳаи махсуси ЮНИСЕФ U-REPORT як пурсишнома оид ба раҳнамун сохтани ҷавонон ба касб гузаронида шуд. Дар он зиёда аз 6300 нафар ҷавонон аз Ўзбекистон ширкат варзиданд. Бино ба қавли коршиносон барои интихоби касб 4 омили зерин таъсир мерасонад:

- қобилияти шахсӣ (34%);
- муҳаббат ба касб (20%);
- имкониятҳои иқтисодӣ (20%);
- қарори волидайн (11%).

82 дарсади пурсидашудагон чунин ақидаро ҷонибдорӣ кардаанд, ки бояд раҳнамои ҷавонон ба касб аз ҷониби ҳокимият ташкил карда шавад.

Боби IV. Меҳнатдӯстӣ, соҳибкорӣ ва малақаҳои касбӣ

Барои мулоҳиза

Ҳар яки мо дар ҳаёти худ як маротиба бошад ҳам, бо интиҳоби чизҳои ношинос рӯ ба рӯ мешавем. Ин яке аз лаҳзаҳои интиҳоби душвортарин аст.

Ҳар як фурӯшанда барои манфиати худ кӯшиш мекунад, ки истеъмолкунандагонро ба худ ҷалб кунад. Ширкат тасмим гирифт, ки ин ҳолигоҳи дар соҳаи худ бударо пур кунад.

Яке аз қадамҳои муҳимтарин дар фаҳмидани механизмҳои истеҳсол ва насби пластикии тирезаҳои Ром ин видеоблоги “Соҳаи ҷамъовариҳои Ром” буд.

Акнун ҳангоми интиҳоб ва ҷойгир намудани тиреза ва ё профилҳои Ром истеъмолгар барои муҳокима карда тавоништан бояд дар бораи ин ҷараён фаҳмиши комил ҳосил кунад.

Азбаски ин ҷараён таърихи дуру дароз дорад ва дар 20 сол як маротиба рух медиҳад, дар ин самт гузоштани ҳар як қадамро муҳим шуморид.

Ширкати “Соҳаи ҷамъовариҳои Ром” ҷиҳати пешниҳоди маълумот дар бораи марҳилаҳои муҳими истеҳсол, таъмир ва пур кардани ҳолигоҳҳо равона карда шудааст.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Ширкат барои кӯшиши гуфтугӯи ошкоро бо истеъмолкунанда чӣ гуна корхоро ба амал татбиқ кардааст? Хулосаи шумо дар ин маврид чӣ гуна аст?

2. Шумо барои кӯшиши гуфтугӯи ошкоро ба истеъмолкунанда чӣ гуна рафтор мекардед?

3. Ширкат барои барқарор кардани муносибати самимӣ бо истеъмолкунанда ба мутахассиси кадом касб муроҷиат кард?

Фаъолияти мустақилона

Матни зеринро хонед ва таҳлил кунед. Як баҳши кори иқтисоддонҳо аз пешгирӣ кардани хатоҳо иборат аст. Ин нисбат ба хато кардан хеле душвор (вале хеле шавқовар аст) аст.

Хато кардани иқтисодчӣ ба чӣ оқибатҳо оварда мерасонад? Стратегияи худро таҳия кунед.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Ҳар яки шумо касби орзукардаи худро бигӯед.
2. Чаро орзуи интихоби ин касбро доред?
3. Зери мафҳуми “Устои касби худ” чиро мефаҳмед?
4. Ба фикри шумо барои касби интихобкардаатон кадом дониш ва малақаҳо лозиманд? Шумо ба чӣ миқдор донишу маҳорат соҳиб ҳастед? Чадвалро ба дафтари худ рӯбардор кунед ва рӯйхатро идома диҳед.

№	Дониш ва малақаҳо барои касби интихобкардаатон	Қисми дар шумо ташаккулёфта
1	Маданияти муошират барои менеҷер	Ман дар ташкили корҳо кўмак расонида метавонам
2	...	...

5. Дониш ва малақаҳои мавҷударо инкишоф диҳед. Набудаашро чӣ гуна инкишоф медиҳед? Барои ба даст овардани касби интихобкардаатон чӣ кор кардан лозим аст, дар ин хусус Инфографика таҳия кунед.

Барои мулоҳиза

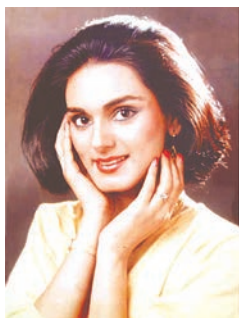
16-уми сентябри соли 1976 Шаварш Карапетян бо бародар ва мураббиаи машқҳои давиданро иҷро мекард. Вақте ки Шаварш бархӯрдани троллейбусро бо обанбори Эреван дид, фавран ба наҷоти одамон шурӯъ кард. Он дар чуқурии калон ғарқ шуд, тирезаи троллейбусро шикаст ва бо тезӣ ҳар як одами ғарқшудаи беҳушро ба хушкӣ мебаровард. Ё аз 96 нафар 46 нафарро наҷот дода, дар маҷмӯъ ҷони 20 нафарро ҳифз кард. Баъд аз ин Шаварш зиёда аз як моҳ гирифтори пневмония шуд.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Чӣ Шаваршро барои ба об афтодан маҷбур кард?
2. Фикри “Одам метавонад зиндагии касро тағйир диҳад” – ро бо рафтори Шаварш алоқаманд кунед.
3. Шумо дар чунин вазъият чӣ гуна муносибат мекардед?

Боби IV. Меҳнатдӯстӣ, соҳибкорӣ ва малакаҳои касбӣ

Нозири парвоз Нирча

Соли 1986 як ҳавопаймои PAN-AM-73 аз ҷониби террористон дар Карочии Покистон дастгир карда шуд.

Террористҳо шиносномаи ҳамаи мусофиронро барои куштани амрикоӣҳо талаб карданд. Соҳибкори ҳасур ҳуҷҷатҳои шахсони

шаҳрвандии ИМА-ро дар қуттии ахлот ва зери курсиҳо пинҳон кард. Стюардесса (назоратчии ҳавопаймо) Нирча худро ба даст гирифта, феврал ба ҳалабонон ҳушдор дод, ки ҳавопайморо ба парвоз роҳ надиҳад. Пилотҳо тавассути баромадгоҳи изтироӣ ҳавопайморо тарк карданд.

Ҳангоме ки полиси Покистон ба ҳамла шурӯъ кард, Нирча инчунин тавассути баромадан аз ҳолати фавқулудда ба хориҷ кардани мусофирон шурӯъ кард. Ҳангоме ки онҳо ду кӯдаки дар зери курсиҳо пинҳон шударо берун меоварданд, ҷинойткорон онҳоро тирборон карданд. Нирча, ки кӯдаконро муҳофизат мекард, саҳт маҷрӯҳ шуд ва кӯдаконро бо тамоми қувват аз ҳавопаймо берун овард ...

Фаъолияти эҷодӣ

Мафҳумҳои “садоқат ба касб” ва “арзиши ҳаёти инсон” -ро бо амали стюардесса (назоратчии ҳавопаймо) Нирча шарҳ диҳед.

Барои мулоҳиза**Ягона мақсади ман**

Дар байни шогирдонам кӯдаконе ҳастанд, ки 12 маротиба ба Олимпиада иштирок кардаанд. Ман ба онҳо ҳамеша мегӯям: дониш гиред, дониш гиред. Ман 7 гектар боғи шахсӣ доштам. Бинобар ин, ман барои донишҷӯёне, ки солҳои зиёд пеш ба олимпиада рафта буданд ё дар озмунҳои ноҳиявӣ ва вилоятӣ ғолиб омада буданд, стипендия (идропулӣ) ташкил кардам. Ман ба ҳар нафар, ки дар Олимпиада иштирок карда истодааст, ҷой ишғол карда истодааст, донишомӯзи кадом синф намунавӣ аст, аз идропулӣ маҳрум накардам. То ин дам ман аз ҳисоби нафақаи худ ба ғолиби мактаб 50 000 сӯм медиҳам ва агар ӯ аз озмуни ноҳиявӣ гузарад, боз медиҳам. Ба ҳамин тариқ, онро ба 100, 150 ва 200 ҳазор сӯм мерасонам. Ман аз нафақаи ҳармоҳаи худ ба миқдори 3 миллиону дусад ҳазор сӯм ба донишомӯзони болаёқат тақсим мекунам. Ягона ҳадафи ман ин аст, ки фарзандони мо босавод бошанд.

Хосият Караева, директори мактаби 1-уми ноҳияи Деҳнав

Барои мулоҳиза

Ҳайкале, ки барои шеър гузошта шудааст

Ман ба сафари хизматӣ ба ноҳияи Эллиққалъаи Қарақалпоқистон рафтам. Сокинони маҳаллӣ шаҳри Бўстонро “Шаҳри панҷоҳу якум” меноманд. Шояд шумо дар ҳайрат бошед, ки чаро ман дар бораи ин шаҳр ҳарф мезанам. Дар ин ҷо аз гузошта шудани ҳайкал барои муаллим хабар ёфтам. Ман ниҳоят дар назди он ҳайкал истодаам. Муаллиме, ки як чанд дафтар дар бағал дошт, аз чанголи гург мегурехт. Гӯё ки муаллим аз зулмат ва ваҳшониятро тарк карда, як даста нур бар даст ба сӯи оянда раҳсипор мешавад ...

Фаъолияти эҷодӣ

1. Аз назари шумо чаро чунин муҷассама бар муаллим гузошта шудааст?
2. Агар аз шумо хоҳиш карда шавад, ки ба омӯзгор оид ба ҳайкал гузоштан маслиҳат диҳед, шумо чӣ пешниҳод мекардед? Шумо ин ҳайкалро чӣ гуна шарҳ медодед?
3. Қадом хислатҳои муаллими дӯстдоштаатон ба шумо писанд аст?

Барои мулоҳиза

Пас аз дарс

Ҳамон рӯз дар дарс муаллим аз кисаи кӯдакон қуттии гӯгирдро гирифт. Ў онҳоро огоҳ кард, ки сигоркашӣ ба саломатии онҳо зараровар аст. Ба 7 нафар донишомӯзе, ки вазифаи хонагии худро иҷро накарда буданд, танбеҳи саҳт дода шуд, аммо баҳои ду нагузошт. Рӯзи дигар ба хоҳири азназаргузаронии такрорӣ як бағал дафтарро ба оғӯш кашида, ба хона баргашт. Шом ба охир расид, аммо аз қадом сабабе аз ҳамсараш дарак нашуд. Хонаи муаллим дар паси теппа буд. Сарфи назар аз истодагари хамкасбонаш ӯ ба роҳ баромад. Дар нимароҳ ҳис кард, ки гург аз паси ӯ медавад. Муаллим донист, ки гург аз оташ метарсад, як дафтарро фавран оташ гиронда, ба қафо партофт. Агар се ё чор дафтари дигар мебуд, муаллим ба хона мерасид. Аммо вақте ки мо ба деҳа наздик шудем, дафтарчаҳо тамом шуда буданд. Нисфи шаб муаллим ва гург танҳо монданд ...

Муаллифи
шеъри “Пас аз
дарс” Матназар
Абдулҳаким

Боби IV. Меҳнатдӯстӣ, соҳибкорӣ ва малақаҳои касбӣ

Барои мулоҳиза

Бо фармони Президенти Ҷумҳурии Ўзбекистон “Дар бораи мукофотонидани як гурӯҳ хизматчиёни давлатӣ ва коргарони истеҳсолот ва иҷтимоию иқтисодӣ ба ифтихори 29-умин солгарди Истиқлолияти Ҷумҳурии Ўзбекистон Алишер Назиров узви бахши филиалии Ассотсиатсияи “Ҳунармандон”-и Ноҳияи Риштон бо медали “Шўҳрат” сарфароз гардонида шуд.

Аз хазинаи маънавият

Агар шумо касбатонро бо муваффақият интихоб кунед, фаъолият ва руҳатонро ба ў бахшед, дар он ҳол ҳуди бахт шуморо меёбад.

Константин Ушински

Аз дарс сабақи эҷобӣ баровардан

1. Фикрҳои зеринро хонед ва таҳлил кунед.

– Ягон касби ояндаи бузургдошта вучуд надорад, аммо мутахассисони ояндаи бузургдошта ҳастанд.

(Илья Илф ва Евгени Петров)

– Яке аз эҳтиёҷоти амиқи табиати инсонӣ озодии интихоби касбҳо ва гуногунии онҳост.

(А.Белл)

– Шахси ҳамаҷиҳата – дар сурати кори худ маъқул набуданаш ҳам, иҷро мекунад. Шахси ҳавасманд бошад, ҳатто дар сурати писанд омадани кораш ҳам, аз ўҳдааш намебарояд.

(Жемс Айгатеб)

2. Дар асоси донишҳое, ки шумо дар дарс ба даст овардаед паҳлӯҳои душвории касбро ба назар гирифта, хулосаи худро оид ба касб ба дафтаратон нависед.

МАВЗЎҲОИ 27-28. АЗ ОМЎХТАН БОЗНАИСТЕД

Савол ва супоришҳои фаълкунанда

1. Оё шумо донишҳои то ҳамин рӯз омӯхтаатонро ҳисоб кардаед? Андоза ва миқдори он чӣ қадар аст?
2. Ба фикри шумо оё инкишоф додани ин донишҳо зарур аст? Чаро?
3. Дар кадом ҳолатҳо шумо ин донишро истифода мебаред?
4. Оё ягон муддат аз илмомӯзӣ худдорӣ кардан мумкин аст? Барои чӣ?

Фаъолияти мустақилона

Бо тасвирҳо назар андохта, фикр кунед. Байни расми 1 ва расмҳои 3-4 чӣ гуна вобастагӣ вучуд дорад?

Расмҳои 3-4-5-ро дар пайдарпайӣ шарҳ диҳед. Ин тасвирҳоро чӣ мепайвандад?

Тасвирҳои 2 ва 4-ро ҷамъбаст кунед ва матн тартиб диҳед. Кўшиш кунед, ки ҳамаи тасвирҳоро дар алоқамандӣ бо сухани “Дар ҷараёни бисёр омӯхтан, ҳамоно қадар нодониамро дарк кардам” шарҳ диҳед.

1

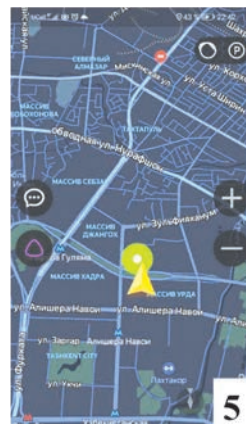
2

3

4

5

Боби IV. Меҳнатдустӣ, соҳибкорӣ ва малақаҳои касбӣ

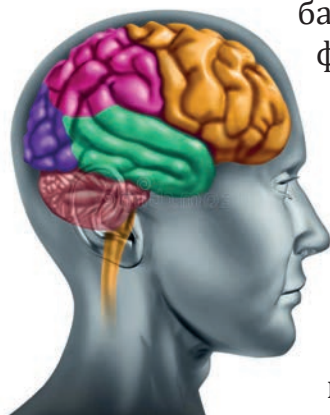
Барои мулоҳиза

Ҳафт асрори самаранок омӯхтан

Барои муваффақ ва рақобатпазир будан, инсон бояд ҳамеша аз болои худ кор кунад, худро тарбия кунад. Дар ин ҷараён барои азхудкунии донишҳои асосӣ мезонҳои самаранок кӯмак мекунад. Асрори самаранок омӯхтан дар чист?

Асрори 1 – Барои омӯхтани маводи хеле душвор 20 дақиқаи аввалро оқилона истифода баред, майнаи сарро аз ҳад зиёд кор накунонед ва дар чанд дақиқаи оянда намуди машқро тағйир диҳед. Аз ин рӯ, ҳангоми аз худ кардани мавзӯи мураккаб тағйир додани намуди омӯзиш аҳамияти зиёд дорад.

1. Оё шумо метавонед, дар турник зиёда аз як соат овезон истед? Тасаввур кунед, ки дар ин вақт кадом ҷараёни ҷисмонӣ сурат мегирад? Маълум аст, ки ҷисми мо ҳастагӣ ҳис мекунад.

Ин механизми муҳофизати бадани мост, ки моро аз фишори аз ҳад зиёд мураккаб муҳофизат мекунад. Ҳамин чиз дар майнаи сари мо ҳангоми омӯзиши забони хориҷӣ, кӯшиши омӯхтани грамматика ва калимаҳои нав ё ҳисоббаробаркунии мураккаби математикӣ рух медиҳад.

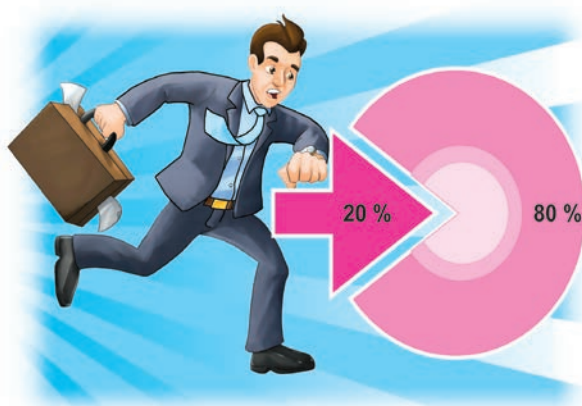

Оё медонед?

Одам метавонад, танҳо дар 20 дақиқаи аввал диққатро дар сатҳи баланд ҷамъ кунад.

Пас аз ним соат, дар натиҷаи тақсимшавии диққат, қабули иттилоот то 60% ва пас аз 45 дақиқа то 40% суст шудан мегирад. Аз ин бармеояд, ки фаҳмиши дониши душвор ба дараҷаи мураккабӣ торафт мушkil мешавад.

Барои мулоҳиза

Асрори 2 *Ғалабаи ҳаррӯза дар синф...*

Одат кунед, ки пешрафти худро дар дарс ва пас аз дарс баҳогузорӣ кунед. Чунин равиш ба шумо барои рафъи паҳлӯҳои манфии раванди таълим, баланд бардоштани ҳавасмандӣ ва мустақилияти омӯзиш кӯмак мекунад.

Камбудиҳои худро муайян кунед ва барои бартараф кардани онҳо кӯшиш кунед. Чунин машқро мунтазам иҷро кунед. Он гоҳ шумо худро идора карда метавонед ва хатогиҳо кам содир мешаванд.

Фаъолияти мустақилона

Дар дарс ва пас аз дарс ба худ савол доданро ҷиҳати самаранок омӯختан, одат кунед. Масалан:

- Муҳимтарин чизе, ки ман имрӯз омӯхтам, чист?
- Ҷавоби худро мустақилона ба дафтари кори худ нависед.
- Кадом саволҳоро ман нафаҳмидам?

Ин саволҳоро ғавран нависед, агар имкон бошад, аз муаллим пурсед ва ба онҳо ҷавоб ёбед.

Барои мулоҳиза

Асрори 3 Назарияро бо амалиёт алоқаманд кардан.

Дониши назарӣ бо амалиёт мустаҳкам мешавад ва тақмил меёбад.

Гоҳҳо баъзе калимаҳо ба мо шинос бошанд ҳам, аммо мо намефаҳмем, ки сухан дар бораи чист.

Мо маънои калимаро муайян карда наметавонем. Оё шумо бо ин мушкilot дучор шудаед? Майнаи сари мо маълумотеро, ки истифода намебарем ҷӣ кор мекунад?

Ин дуруст аст, вай онро дар “бойгонии тӯлонӣ” месупорад, то энергияро беҳуда сарф накунад.

Боби IV. Меҳнатдӯстӣ, соҳибкорӣ ва малақаҳои касбӣ

Асрори сеюми бомуваффақ омӯхтан бевосита тавассути таҷриба, дониш аз худ кардан ва малакаро зиёд кардан аст. Маҳз ҳамин мақоли “Чашм тарсончак, даст шуҷоатманд”, яъне аз ҳама муҳим будани донишҳои назариямонро ба таври муайян мефаҳмонад.

Оё медонед?

Мнемоника – санъати ба хотир гирифтани

Фаъолияти эҷодӣ

Дар фаъолияти амалӣ аз мафҳумҳои зерин истифода баред.

1. Инфографикаи мазкурро боз чӣ гуна такмил додан мумкин аст?
2. Барои хато накардан аввал чӣ кор бояд анҷом медодед? Фикри худро асоснок кунед.

Аз дарс сабақи эҷодӣ баровардан

Ҷумларо пур кунед:

1. Ман нисбати муносибатамро тағйир додам.
2. Ман дар бораи бисёр маълумот аз худ кардам.
3. Ман ро ҳис кардам.

1. Дар аввал ... гӯён фикр мекардам, акнун бошад, ро медонам.
2. Дар аввал ... гӯён фикр мекардам, акнун бошад, буданашро фаҳмидам.
3. Дар аввал ... гӯён фикр мекардам, акнун бошад, ро қулай мегирам.

Барои мулоҳиза

Асрори 4 – Тасаввур кардан барои идрок кардани ахборот имкониятҳои зиёд медиҳад. Аммо ин як камбудии ҷиддӣ дорад, яъне маълумоти ҳаҷман калонро вақти зиёд ба хотир гирифта наметавонад. Асбобҳои диққати майнаи сарро тозакунак барои сарфа кардани энергияи майнаи сар маълумоти нолозимро тоза мекунад.

Равоншиноси амрикоӣ Чорч Миллер назарияро таҳти унвони “Ҳамёни Миллер” ихтироъ кард ва баъдан ин назария “Қоидаи 7+2” ном гирифт. Мазмуни мухтасари ин қоида ин аст, ки хотираи кӯтоҳмуддати инсон зиёда аз 9 то объектро ба хотир гирифта наметавонад.

Оё медонед?

«Ҳамёни Миллер»

Дар майнаи сари инсон хотираи кӯтоҳмуддат ва ё ҳамёни ба худ хос дар як вақт ба худ ҳар хел маълумоти қиммати на кам аз “ҳафт танга”-ро кор карданаш мумкин..

Агар онҳо аз 7 то зиёд ва ё аз 9 то зиёд бошанд, майнаи сар онро аз 5 то 9 то гурӯҳҳо ҷудо мекунад. Самарадорӣ кор дар он аст, байни рақами 7 бевосита алоқамандӣ мавҷуд аст.

Барои мисол мизи дарсиатонро пеши назар биёред. Агар миқдори ҷисми дар он буда, аз 7 то зиёд бошад, майнаи сар онро бетартиб гӯён қабул мекунад. Мувофиқи таҷрибаҳои инсон мизи кориашро баъди бо тартиб даровардан самарайи кораш зиёд мегардад.

Ба қоидаи 7+2 риоя кардани сарфаи вақт ва муаммоҳои зиёдро ҳал кардан самарадорӣ корро зиёд мегардонад.

Таҷрибаи Миллер инро нишон медиҳад, ки хотираи кӯтоҳмуддати инсон ба ҳисоби миёна рақамҳои 9-то 2 хонадор, 8-то бисёр хонадор, 7 ҳарфи алифбо ва 5 калимаи якҷиҷоиро нигоҳ дошта метавонад.

Дар асоси манбаъҳои интернет

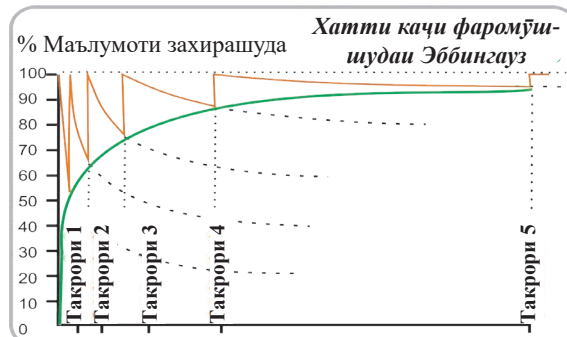
7+2

Боби IV. Меҳнатдӯстӣ, соҳибкорӣ ва малақаҳои касбӣ

Барои мулоҳиза

Асрори 5 – Дар асоси тадқиқоти Ҳерман Эббингауз, техникаи такрории ба хатти қач асосёфта. Риояи ин усули оддӣ ба шумо имконияти 4 маротиба зиёд дар хотира нигоҳ доштани иттилоотро дар муддати тӯлонӣ медиҳад.

Оё медонед?

Асадбек Аюбҷонов – дирижёри ҷавони боистеъдоди ўзбекистонӣ аст. Истеъдоди фавқуллодаи ӯ аз хурдиаш зоҳир гардидааст. Дар синни 6 солагиаш 85 шеърро, ки аз якчанд банд иборат буд, аз худ намудааст.

Дар синни 7 солагиаш дар шӯъбаи скрипкаи мактаби мусиқӣ иштирок кардааст, аз 8 солагӣ дар бисёр озмун ва фестивалҳои байналмилалӣ мусиқӣ ширкат варзида, дар озмуни скрипканавозон, ки дар Италия баргузор гардидааст, ҷои аввалро ишғол намудааст. Асадбек на танҳо дар Ўзбекистон, балки дар тамоми ҷаҳон яке аз дирижёрҳои ҷавон ба ҳисоб меравад. Дирижёри маъруф Владимир Спиваков, соҳибистеъдоди термизӣ, Асадбек Аюбҷоновро якчанд маротиба ба ҷашнвораи байналмилалӣ “Москва дӯстонро даъват мекунад” таклиф намудааст.

Барои мулоҳиза

Мағзи сари инсон барои муддати тӯлонӣ нигоҳ доштани маълумоти кофӣ, дар вақти муайяншуда, ба он якчанд маротиба муроҷиат намуданаш лозим аст. Аммо дар байни давраҳои муроҷиат, бояд ки вақтҳои истироҳат вучуд дошта бошанд. Маълумоте, ки як шаб пеш аз имтиҳон мутолиа карда мешавад, дар хотираи кӯтоҳмуддати мо нигоҳ дошта мешавад, аммо иттилооте, ки ин тавр гирифта мешаванд, дар хотираи дарозмуддат нигоҳ дошта намешаванд. Ҳучуми ақлӣ барои эҷоди ғояҳои нав муфид аст, аммо барои азхуд намудани чизе не. Дар натиҷаи ҳаракатҳои кӯтоҳмуддату яквақтаи мағзи сар, имконияти пурра аз худ намудани иттилоот кам аст, ё ин ки он иттилооте, ки ин тавр аз худ намудааст, муддати тӯлонӣ нигоҳ дошта наметавонад. Ҳангоми аз худ намудани маълумот, фаҳмида қабул намудани маънои он муҳим аст.

Фаъолияти эҷодӣ

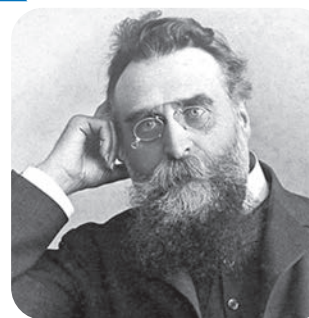

1. Барои ба хотира сабт шудани ягон маълумот шумо чӣ кор мекунад? Чаро хотираи ҳама яксон нест?
2. Мавзӯи аз ҳама мураккабро барои худ интихоб кунед ва кӯшиш кунед, ки онро дар асоси методикаи Ҳерман Эббингауз азхуд кунед. Таҷрибаи худро бо ҳамсинфонатон боҳам бинед.
3. Шумо қобилиятҳои худро баҳогузори карда метавонед? Ба фикри шумо, барои аз худ намудани иттилоот ва рӯйдодҳои муҳим чӣ кор кардан лозим аст?

Оё медонед?

Ҳерман Эббингауз алгоритмҳоеро аниқ намуд, ки онҳо барои ба таври назаррас афзоиш додани салоҳияти хотира хизмат мекунад. Дар асоси тадқиқоти ӯ роҳҳои зиёди омӯхтан ва аз худ кардани маълумот офарида шудаанд. Олим ба хулосае меояд, ки полиглотҳо таваллуд намешаванд, балки онҳо ташаккул меёбанд.

Барои мулоҳиза

- Агар ба шумо муддати тӯлонӣ дар хотир нигоҳ доштан лозим бошад:
- Такрории аввал пас аз хониши аввал;
 - Такрории дуюм 20-30 дақиқа пас аз такрории якум;
 - Такрории сеюм 1 рӯз пас аз дуюм;
 - Такрории чаҳорум 2-3 ҳафта пас аз сеюм;
 - Такрории панҷумро бояд 2-3 моҳ пас аз такрории чорум анҷом додан лозим аст.
- Ҳамин тариқ, усули самараноки такрорӣ назар ба усули анъанавӣ имконият медиҳад ки, чаҳор маротиба бештар иттилооти нав дар хотира захира карда шавад.

Фаъолияти эҷодӣ

- Чаро мафҳумҳои зерин айнан бо чунин тартиб дода шудаанд? Оё аз онҳо бо тартиби баръакс истифода бурдан мешавад?
- Доништан, фаҳмидан, татбиқ намудан;
 - Таҳлил кардан, синтез ва баҳогузори, тарҳрезӣ, сохтмон;
 - Тадқиқ кардан, кашф кардан, чаҳонро тавре, ки ҳаст қабул кардан.

Боби IV. Меҳнатдӯстӣ, соҳибкорӣ ва малақаҳои касбӣ

Аз хазинаи маънавият

Дониш меваи такрор ва боз такрор аст.

Абӯрайҳони Берунӣ

Фаъолияти эҷодӣ

Машқи хотира

Ба панҷ гурӯҳи хурд тақсим шавед. Ҳар як гурӯҳ дар тӯли ду дақиқа рӯйхати понздаҳ ном, фаъолият ва намудҳоро (гурӯҳҳои футбол, касбҳо, кишварҳо, брендҳои муосир, олимони қомусӣ) тартиб медиҳад. Ҳар як гурӯҳ дар навбати худ рӯйхатро дар флипчарт ба синф ҳудуди чил сония нишон медиҳад. Пас аз чил сония рӯйхат пӯшида мешавад ва гурӯҳҳо калимаҳои дар рӯйхат бударо бо тартиб дар сӣ сония бояд бигӯянд. Ҳангоми иҷрои машқ қатъиян ба меъёрҳои вақт риоя намудан лозим аст.

Мамлакатҳо

Ҷамъаҳои
футбол

Касбҳои
замонавӣ

Олимони
қомусӣ

Брендҳои
машҳур

Барои мулоҳиза

Асрори 6 – Ҳаракатҳои мунтазам;

Ҳамон тавре, ки оби мулоим санги сахтро пора мекунад, ҳаракатҳои мунтазам низ машғулотҳои шуморо ба ҳолати оддӣ меорад. Бетаъхир иҷро кардани вазифаҳои гузашташуда ба натиҷаҳои назаррас оварда мерасонад. Тавассути такрор ба такрор аз худ намудани вазифа – қудрат на танҳо дар дониш, балки дар амал барои расидан ба ҳадафҳо тасдиқ мекунад.

Асрори 7 – Дуруст ба низом даровардани дониш;

Дар дафтарчаи худ шумо бояд ҳамаи дақиқаҳои асрори дар боло зикршударо возеҳ инъикос кунед, яъне:

- Мақсади фаъолиятро равшан ва возеҳ гардонед;
- Дар бораи машқҳо ва супоришҳо маълумоти бештар пайдо кунед;
- Дониш ва малақаҳои мақсаднокро ташаккул диҳед, саъй кунед, ки мушкилотро ҳангоми муайян кардани онҳо фавран ҳал кунед;
- Дониши омӯхташударо дар амал татбиқ намоед;
- Боварӣ ҳосил кунед, ки амалҳо ба мақсадҳо мувофиқ бошанд;

Барои дониш омӯختан кӯшиш кунед! Агар шумо барои расидан ба ҳадафи худ саҳт меҳнат кунед, ҳеҷ чиз шуморо боздошта наметавонад!

МАВЗЎЪҲОИ 29-30. ИРОДА

Савол ва супоришҳои фаълкунанда

1. Зимни мафҳуми “Ирода” чиро мефаҳмед? Барои иродаи мустаҳкам доштан шахс бояд чӣ кор кунад?
2. Ибораи “Руҳан худро бедор намудан” чӣ маъно дорад?
3. Оё шумо иродаи мустаҳкам доред? Дар кадом ҳолатҳо шумо нишон додед, ки иродаи мустаҳкам доред?
4. Оё қудрати иродаро чен кардан, дидан ва санҷидан мумкин аст? Чаро?

Фаъолияти эҷодӣ

Супориши 1. Ба дафтари худ ба саволи “Ирода чист ва ман онро чӣ гуна мефаҳмам” ҳадди ақалл 5 то ҷавоб нависед. Ҷавоби худро бо калимаи “Ирода ин -....” оғоз кунед.

Мисол:

Ирода ин он чизеро, ки оғоз кардаед, босаброна ба анҷом расонидан...

Супориши 2. Иродаи мўрча дар чӣ зоҳир шуданаширо асоснок кунед.

Оё медонед?

Ирода ин – қувваи ботинӣ, қобилияти гузоштани ҳадафҳои бошууруна ва саъй барои расидан ба ҳадаф, бартараф кардани мушкилоти беруна ва дохилӣ мебошад.

Мушкилоти беруна он аст, ки аз муҳити иҷтимоии моро ихота карда содиршаванда мебошад. Мушкилоти дохилӣ муаммоҳои дар дохили мо буда, аз ҷумлаи тарс, ноумедӣ, ҳашм, нафрат, такаббур, бепарвоя, гуноҳ, ҷаҳл, ҳасисӣ ва ҳисси танҳой мебошад.

Боби IV. Меҳнатдӯстӣ, соҳибкорӣ ва малакаҳои касбӣ

Фаъолияти эҷодӣ

Оё шумо аз мушкилоти дохилӣ ва беруна зарар дидаед? Ба фикри шумо, дар чунин вазъият чӣ бояд кард? Вақте ки шумо дар ҳолати тарси ботинӣ, ноумедӣ, нафрат, танҳой қарор доред, чӣ гуна метавон роҳи дурустро пайдо кард? Андешаи худро асоснок кунед.

Барои мулоҳиза

Ирода инсонро илҳом мебахшад ва шахсро барои расидан ба ҳадаф ҳидоят мекунад. Агар нияти инсон мустаҳкам бошад ва иродаи қавӣ ба пирӯзӣ дошта бошад, албатта, ба ҳадафҳои худ мерасад. Агар акси ҳол бошад, чунин шахс на имкониятҳоро, балки сабабҳоеро меҷӯяд, ки барояш дар роҳи расидан ба ҳадаф монеъ мешаванд. Одатҳои зерин ба одамони муваффақ кӯмак мекунанд:

- бароҳат хоб рафтан; сари вақт бедор шудан;
- бо оби хунук оббозӣ кардан;
- сари вақт анҷом додани корҳои муҳим;
- машғул шудан ба кори муҳиме, ки аҳамияти бештар дорад.

– тугмачаи “Иродаро аз нав барқарор кардан” -ро пахш кардан: баъд аз як соати корӣ, як муддат сайр кардан, як финҷон шарбат истеъмол намудан, боз ба истироҳат ва кор машғул гардидан;

- барои ба муваффақияти калон сазовор шудан, қадамҳои хурд гузоштан.

Аз ҳазинаи маънавият

Феълӯ атвори қавӣ – ин ба худ хиёнат накардан аст. Ирода бошад, таслим кардани худ аз ҷониби худ мебошад.

А. Круглов

Агар ирода қавӣ бошад, ба бисёр чизҳо ноил шудан мумкин аст. Аммо бигӯед, ки иродаро чӣ гуна метавон ташаккул дод?

Ж.Ренар

Барои мулоҳиза

Марсия барои қудрати ирода

Мо то чӣ андоза зуд ба амалҳое, ки ба норасоии ирода оварда мерасонанд, аз қабилӣ одатҳои зарароварро тарк накардан, шабона хӯрок нахӯрдан, ба варзиш ва таҳсил машғул нагардидан дучор мешавем? Мо ҳамеша аз рӯзи душанбе зиндагии нав оғоз мекунем ва то охири ҳафта дубора ба одатҳои пешинаамон бармегардем.

Аммо як хушxabаре ҳаст: агар мо дар ҳақиқат хоҳем, ҳамаи мо метавонем тағйир биёбем. Дар ботини ҳар яки мо ядроӣ дарунӣ аст, ки дар зерӣ қабати пардаҳои пур аз тарсу шубҳа ниҳон аст. Онро эҳсос кунед, то ҳаёти худро ба кулӣ беҳтар гардонед. Умедворам, ҳикояҳои зерин дар бораи одамоне, ки тавонистанд дар лаҳзаҳои душвор хислату иродаи қавии худро нишон диҳанд, ба шумо дар интиҳоби самти дуруст кӯмак мекунанд ва шуморо ба дастовардҳои нав мушарраф мегардонанд.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Ҳангоми бартараф кардани душворӣ шумо ба чӣ диққат медиҳед?
2. Агар иродаи шумо қавӣ, аммо дилатон холӣ бошад, то чӣ андоза истодагари карда метавонед?

Оё медонед?

Малала Юсуфзай аз Покистон аст. Ҷавонтарин духтари барандаи ҷоизаи Нобел дар таърих мебошад. Ӯ дар синни 17 -солагӣ барои фаъолияти ҳимоя аз ҳуқуқи таълими духтарон ба ин ҷоиза сазовор шудааст.

Малала махсусан, ба таҳдиди Толибон дар бораи иҷозати духтарон дар таҳсил муқобил буд.

Боби IV. Меҳнатдӯстӣ, соҳибкорӣ ва малакаҳои касбӣ

Барои мулоҳиза

Ман Малала!

“Имрӯз 57 миллион кӯдак дар ҷаҳон аз ҳуқуқи таҳсил дар мактаб маҳруманд, аз ин 31 миллиони онҳо духтаронанд. Дар Покистон ва дар саросари ҷаҳон духтарони зиёде ҳастанд, ки маҷбуранд дар синни ҷавонӣ издивоҷ кунанд, оила барпо кунанд ва дар бораи он фикр кунанд. Мо бояд ба таҳсили духтарон сармоягузорӣ кунем ва касонро, ки барои ҳуқуқ ба таҳсил мубориза мебаранд, муҳофизат кунем” гуфт, Малалаи ҷавон.

9 октябри соли 2012 ҷангҷӯёни Толибон Малала Юсуфзай, ки бо автобуси мактабӣ ҳамроҳи ҳамсинфонаш мерафт, боздоштанд ва гуфтанд: “Малала дар ин ҷо кист? Бигӯед ё ҷама қурбон мешаванд.” “Ман Малала ҳастам!” – гуфт духтар ва пеш рафт. Ин дам тир парронда шуд.

Тир аз сару гардан ва китфи Малала гузашт. Духтар дар ҳолати вазнин ба беморхона интиқол дода шуд, аммо ҳамааш хуб буд. Сарфи назар аз таҳдидҳои доимӣ, Малала кори худро барои ҳифзи ҳуқуқи инсон идома медиҳад.

“Ман ба худ чунин гуфтам”, Малала, ту бо марг рӯ ба рӯ шудай. Ин кӯшиши дуввуми туст. Натарс. Агар тарсӣ, ба пеш ҳаракат наkun”.

Фаъолияти эҷодӣ

1. Баробарии гендерӣ чист?
2. Барои чӣ ба ҳаёти Малала Юсуфзай сӯиқасд ташкил карданд?
3. Ба ин суҳанони Малала “Натарс, агар тарсӣ, ба пеш ҳаракат карда наметавонӣ” муносибати худро баён кунед.

Барои мулоҳиза

Давандаи кениягӣ Абел Мутай аз сабаби гум кардани хатти аломатҳо ба масофаи ниҳой ҳамагӣ чанд метр монда буд, ки ба хати марра расидам гӯён аз давидан бозистод. Иван Фернандеси испание, ки аз паси ӯ меомад, иштибоҳи рақибашро фаҳмида ба ӯ доду фарёд кард ва гуфт, ки варзишгари кениягӣ бояд давиданро идома диҳад. Мутай аз сабаби надонистани забони испанӣ ҳайрон буд ва гапи ӯро намефаҳмид.

Фернандес ба Мутай наздик шуда, ӯро ба сӯи хатти ғалаба тела дод. Яке аз хабарнигорон, ки вазъиятро бо таваҷҷӯҳ пайгирӣ мекард, аз Иван пурсид, ки чаро ӯ ба ҷои рақиб худ ҷои аввалро ишғол кардан, аз ӯ пуштибонӣ мекунад.

“Ман ҳамеша инсонҳои ҷомеаи аз дасти якдигар гирифта, барои расидан ба ғалаба кӯмаккунандаро орзу мекунам, – ҷавоб дод Иван Фернандес.

«Лекин ғалабаи мутлақро барои рақиб инъом кардани варзишгар аз рӯи адолат нест», гӯён таъкид кард мухбир.

“Ман ба ӯ пирӯзиро надодам, воқеан худӣ ӯ ба ғалабаи мутлақ ноил шуда буд”.

“Аз рӯи қоида, шумо низ имкони пирӯзӣ карданро доштед”, гуфт як хабарнигори дигар. “Пас ғалабаи ман ба чӣ меарзад? Он гоҳ арзиши пирӯзии ман чӣ гуна хоҳад буд? Дар он сурат нишони ғолибияти ман чӣ қадар арзиш дошт? Модарам, ки маро тамошо мекард, аз ин кори ман ба чӣ ҳолат меафтод? Ғалаба кардан хуб аст, аммо ба касе, ки хато кардааст, кӯмак кардан аз он ҳам кори пуршараф аст».

Иван Фернандес ба мо яке аз муҳимтарин сабақҳои ҳаётро омӯзонд – ҳеҷ як ғалаба аз поквичдонӣ ва ҳалолкорӣ болотар нахоҳад буд ...

Фаъолияти эҷодӣ

1. Оё Иван Фернандес кори дуруст кард? Чаро? Шумо дар чунин вазъият чӣ кор мекардед?
2. Зимни мафҳуми “Ҳеҷ як ғалаба аз поквичдонӣ ва ҳалолкорӣ болотар нахоҳад буд” чиро фаҳмидед?
3. Ҷумлаи “... ба касе, ки хато кардааст, кӯмак кардан аз он ҳам кори пуршараф аст”-ро шарҳ диҳед.

Боби IV. Меҳнатдӯстӣ, соҳибкорӣ ва малақаҳои касбӣ

Оё медонед?

Иродаи шикастнопазир

Ботир Зокиров соли 1955 саҳт бемор шуда, аҳволаш вазнин гардида, рангаш зарду хароб шуда буд. Ўро табиби машҳур Вали Мачидов муддати дуру дарозе табобат кард. Ҷараёни табобат мураккаб ва тӯлонӣ буд. Лекин Ботир Зокиров таслим нашуд. Ба ҳаёту зиндагӣ муҳаббат ва иродаи қавӣ дошт... Ботир Зокиров соли 1964 дар шаҳри Маскав бистарӣ шуд. Аз амали ҷарроҳӣ сиҳат саломат баромадани ӯ даргумон буд. Амали ҷарроҳӣ 8 соат давом кард. Ӯ баъди амали ҷарроҳӣ хаста шуда бошад ҳам, чашмонаш мисли оташ аланга мезад. Инҳо рамзи ба ҳаёт муҳаббати беохир ва иродаи қавӣ доштани ӯро ифода мекард.

Сафар

... Баъд аз 2 соли амали ҷарроҳӣ, бори дигар ба Маскав сафар кард. Ӯ ба концерт бо роҳбарии профессор Л.К.Богус шифокорон ва ҳамширагонро таклиф намуд. Барои концерт садҳо мухлисон чипта пайдо накарданд. Баробари ба итмом расидани концерт Ботир Зокировро шифокорон дар ихотаи худ гирифтанд...

Ту чӣ тавр суруд хонда тавонистӣ? Ту аслан инсон ҳастӣ ё ин ки сеҳргар? Наход ки ин ту ҳастӣ, Ботир? – гуфт, Лев Богус бо чашмони ашколудаш. Ба монанди он ки дар наздашон мӯъҷизае истода бошад, ба ӯ ба ҳайрат менигаристанд. Ин дар ҳақиқат мӯъҷиза буд. Ба ин мӯъҷизаи илоҳӣ ҳудии санъаткор низ боварӣ дошт...

Аз китоби “Тӯфонҳои дил”-и Ашуралӣ Ҷӯраев

Фаъолияти эҷодӣ

1. Аз матн ҷумлаи бо истилоҳи “Рамзи иродаи шикастнопазир” вобастаро ёбед.
2. Шумо барои ба мақсадҳои худ расидан чӣ гуна ҳаракат мекунад? Сустиродагӣ дар кадом ҳолатҳо намоён мегардад? Мисолҳо оред.
3. Барои пешгирии сустиродагӣ чӣ бояд кард?

Оё медонед?

2-юми декабри соли 2020 қарори Президент дар бораи “Ҷашн гирифтани 85 солагии таваллуди санъаткори халқии Ўзбекистон Ботир Зокиров” қабул гардид. Ба муносибати 30-солагии Истиқлоли Ҷумҳурии Ўзбекистон Ботир Зокиров бо ордени “Эл ҷурт хизмати” мукофотонида шуд.

Барои мулоҳиза

Ҷасорат

Ба бузургии ирода ва ҷасорати дили акаи Озод қоил шудаам. Дар моҳҳои тобистони соли 1997 касалии қанд авҷ гирифта, устод ҷарроҳии вазнинро аз сар мегузаронад. Шифокорон барои ўро дар ҳаёт нигоҳ доштан ба буридани як пой ў маҷбур шуданд. Аммо ин шахс чунон матонати қавӣ дошт, ки дар ҳамин ҳолат

ҳам, рӯҳафтода нашуда, аз корҳои илмӣ ва эҷодӣ як лаҳза бошад ҳам, ист накард. Баъдан касалии ў боз ҳам авҷ гирифта, акаи Озод аз пой дуюм ҳам маҳрум шуд. Бар замми ин нури чашми устод ниҳоят заиф мегардад...

Ин инсони комил ба ин ҳолат ҳам нигоҳ накарда, ба зиммаи худ Сармуҳарририи маҷаллаи “Jahon adabiyoti”-ро дошт ва дар баробари ин, бо кӯмаки луппа ном асбоб бо таҳрир ва тарҷумаи зиёда аз 40 асарҳои калонҳаҷм ва маводи маҷалла ба забони ўзбекӣ машғул буд, ки бешубҳа, ҳар як инсонро дар ҳайрат мегузорад. Акаи Озод бо ин ҳам қонеъ нагашта, ба матбуот, радио ва телевизион ва маҳфили намоишҳои фарҳангии кишварамон ҷиҳати таблиғи мероси бузурги аҷдодонамон дар устувории маънавияти истиқлоламон хизматҳои бисёр кардааст.

Ислом Каримов. “Маънавияти воло – нерӯи мағлубнопазир”

Фаъолияти эҷодӣ

1. Зери мафҳуми “Ҷасорати дил” чиро мефаҳмед?
2. Бо истифода аз калимаҳои ирода, матонат, ҷасорат ва сабр ҷумла тартиб диҳед.
3. Барои ҳалли муаммоҳои ҷисмонии Озод Шарофиддинов чӣ кӯмак кард?

Аз хазинаи маънавият

Як дона китоб нигоҳи эстетикӣ-бадеӣ ва кулли ҳаёти маънавии ҷомеаро ба зинаи баланд бардоштаниш мумкин аст.

Озод Шарофиддинов

Боби IV. Меҳнатдӯстӣ, соҳибкорӣ ва малақаҳои касбӣ

Барои мулоҳиза

Истиқоматкунандаи қишлоқи Хонободи ноҳияи Зангиотаи вилояти Тошканд, холаи Зулфия Зокирова дар Ҷанги дуҷуми ҷаҳонӣ аз панҷ фарзанди худ: Исоқҷон, Аҳмадҷон, Мамачон, Ваҳобҷон ва Юсуфҷон ҷудо шудааст. Чор келини ӯ бева ва панҷ наберааш ятим мондаанд.

Соли 2020 дар маркази “Боғи ғалаба”-и шаҳри Тошканд бахшида ба поси хотири панҷ фарзандони аз ҷанг барнагаштааш ва келинҳои садоқатмандаш ба холаи Зулфия Зокирова ҳайкали боҳашамат гузошта шуд. Обидаи мазкур таҳти унвони “Мадҳияи матонат” номгузорӣ карда шуд.

Ин ҳайкал ба хотири тамоми модарони ӯзбекистонӣ гузошта шудааст. Ёдгории мазкур барои тамоми халқамон ҳамчун тимсоли муҳаббат, садоқат, вафо, оила ва зиёратгоҳи муқаддас доништа мешавад. Ҷавононе, ки он ҷо ба зиёрат меоянд, фазилатҳои неки дар хуни миллатамон бударо дарк карда, барои қадр кардани тинҷиву осоиштагӣ кӯшиш мекунанд.

Аз дарс сабақи эҷобӣ баровардан

1. Нисбати фикри “Пайкараи ба тамоми модарон гузошташуда” мисол биёред.
2. Зимни ибораи “Фазилатҳои дар хуни миллатамон бударо дарк кардан” чиро мефаҳмед? Фикратонро бо мисолҳо шарҳ диҳед.
3. Рӯйхати омилҳои ба мустаҳкамии иродаи инсон таъсиррасонро тартиб диҳед.
4. Ҷавоби саволҳои зеринро ба дафтаратон нависед;
 - дар ин ҳикоя иродаи қаҳрамонон чӣ гуна намоён шудааст?
 - иродаи қаҳрамонони ҳикоя чӣ гуна ташаккул ёфтааст?
 - оё иродаи инсонҳои атрофамонро мустаҳкам гуфта метавонем?

O'quv nashri

N. Ismatova, Z. Zamonov, Z. Islomov, D. Rahimjonov,
O. Maxmudov, D. Ro'ziyeva, S. Shermuxamedova,
S. Akkulova, N. Xolmuxamedova, Z. Jabborova

TARBIYA 10

BAXT VA MUVAFFAQIYAT SIRLARI

Ta'lim tojik tilida olib boriladigan maktablarning
10-sinfi uchun darslik

Нашри нав

Мутарчим: *Илҳом Эшонзодаи Насафӣ*

Муҳаррир: *Сироҷиддин Хўҷақулов*

Рассомон: *Беҳзод Зафаров*

Муҳаррири бадеӣ: *Сарвар Фармонов*

Муҳаррири техникӣ: *Акмал Сулаймонов*

Тарроҳ: *Равшан Маликов*

Саҳифабанди компютерӣ: *Рустам Ҳудайбергандов*

Мусахҳах: *Ҳикмат Ҳикматов*

Ба чопаш 08.11.2021 имзо шуд. Андозаи 60X84 1/8.

Коғази офсетӣ. Гарнитурани "Cambria" бо усули офсет чоп шудааст.

Ќузьи чопии шартӣ 14,88. Ќузьи нашриву ҳисобӣ 12,63.

Теъдоди нашр 7593 нусха. Фармоиши № 1142-21.

Дар чопхонаи МҚМ «Credo Print» чоп карда шуд.

ш., Тошканд, к. Боғишамол, 160.

Їадвали нишондоди ҳолати китоби дарсї

№	Ному насаби донишомўз	Соли хониш	Ҳолати китоб ҳангоми гирифтан	Имзои раҳбари синф	Ҳолати китоб ҳангоми супоридан	Имзои раҳбари синф
1.						
2.						
3.						
4.						
5.						
6.						

Їадвали болой ҳангоми ба иҷора дода шудан ва дар охири соли хониш баргардонида гирифтани китоб аз тарафи раҳбари синф аз рўйи меъёрҳои зерин пур карда мешавад

Нав	Ҳолати китоб ҳангоми бори аввал супоридан
Хуб	Муқовааш бутун, аз қисми асосии китоб ҷудо нашудааст. Ҳамаи варақҳояш ҳаст, надаридааст, ҷудо нашудааст, дар саҳифаҳо навишт ва хатҳо нест.
Қаноатбахш	Муқова қач шудааст, канорҳояш қоҳида, якчанд хатҳо қашида шудаанд, ҳолати аз қисми асосӣ ҷудошавӣ дорад, аз тарафи истифодабаранда қаноатбахш таъмир гаштааст. Варақҳои ҷудошудааш аз нав таъмир гашта, дар баъзе саҳифаҳо хат қашида шудаанд.
Ғайриқаноатбахш	Муқова хат қашида шудааст, даридааст, аз қисми асосӣ ҷудо шудааст ё ки умуман нест, ғайриқаноатбахш таъмир шудааст. Саҳифаҳо дарида, варақҳо намерасанд, хат қашида, ранг карда партофта шудааст. Китобро барқарор карда намешавад.